

**KKTC
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ**

**ORTA VADELİ PROGRAM
2018-2020**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	2
1.1 DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER.....	2
1.1.1 Büyüme	2
1.1.2 Enflasyon.....	4
1.1.3 İşsizlik	5
1.2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	7
1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi.....	7
1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi.....	11
1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları	14
1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	14
1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı.....	16
1.2.4. Finansman Dengesi	17
1.2.4.1. Kamu Kesimi Genel Dengesi	17
1.2.4.2. Kamu Borç Stoku	19
1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi.....	20
1.2.5. Ödemeler Dengesi	26
1.2.5.1. Cari İşlemler	26
1.2.5.1.1. Dış Ticaret	26
1.2.5.1.2. Görünmeyen İşlemler	27
1.2.5.1.3. Cari İşlemler Dengesi.....	27
1.2.5.2. Sermaye Hareketleri	29
1.2.5.3. Rezerv Hareketleri.....	29
1.2.6. Enflasyon.....	30
1.2.7. Bankacılık.....	33
1.2.7.1. Banka Mevduatları	33
1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	34
1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri	35
1.2.7.2 Krediler.....	35
1.2.8. İstihdam.....	36
2. TEMEL AMAÇ.....	37
3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER	39
3.1. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ	39

3.1.1. Büyüme ve İstihdam.....	39
3.1.2. Ödemeler Dengesi.....	39
3.1.3. Enflasyon.....	40
3.2. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	40
3.2.1. Büyüme ve İstihdam.....	40
3.2.2. Kamu Maliye Politikası.....	42
3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası.....	43
3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası.....	44
3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası.....	45
3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası.....	47
3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim.....	48
3.2.3. Ödemeler Dengesi.....	48
4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ.....	50
4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI.....	50
4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi.....	50
4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması.....	51
4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi.....	51
4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi.....	52
4.1.5. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması.....	53
5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR.....	53
5.1. TARIM.....	53
5.2. SANAYİ.....	57
5.2.1. Taşocakçılığı.....	58
5.2.2. Enerji.....	59
5.2.3. Su.....	60
5.3. İNŞAAT.....	61
5.4. TİCARET.....	63
5.5. TURİZM.....	64
5.6. ULAŞTIRMA – BİLGİ VE İLETİŞİM.....	67
5.6.1. Ulaştırma.....	67
5.6.2. Bilgi ve İletişim.....	68
5.7. EĞİTİM.....	70
5.7.1. Yükseköğretim.....	70
5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim.....	71

5.8. GENÇLİK	72
5.9. SPOR.....	73
5.10. KÜLTÜR.....	75
5.11. SAĞLIK	77
5.12. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK.....	79
5. 13. ÇEVRE.....	81
5.14. FİZİKİ PLAN.....	83
5.15. İSKAN.....	84
5.16. KOOPERATİFÇİLİK	85
5.17. İDARİ ÖRGÜTLENME	86
5.18. YEREL YÖNETİMLER	88
5.19. BEŞERİ KAYNAKLAR.....	90
EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER.....	91
EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	92
EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	93
EK TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ	94
EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ.....	95
EK TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI	96
EK TABLO-7 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI.....	97
EK TABLO-8 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ.....	97
EK TABLO-9 DEVLET BÜTÇE DENGESİ	98
EK TABLO -10 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ	99

KARAR SAYISI: TE(K-I) 831-2018

2018-2020 ORTA VADELİ PROGRAM

(Önerge No: 936/2018)

(KKTCCBb.)

Bakanlar Kurulu, Devlet Planlama Örgütünce hazırlanarak 11 Mayıs 2018 tarihinde Sosyal ve Ekonomik Konsey’de tartışılan, daha sonra ise Yüksek Planlama Kurulunda, saptanan hedeflere uygunluk ve yeterlilik derecesi açısından incelenen ekteki 2018-2020 Orta Vadeli Program Taslağı’nı onaylayarak, Resmi Gazete’de yayımlanmasına karar verdi.

17.7.2018

GİRİŞ

2018-2020 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP), KKTC ekonomisinin gelecek yıllarda istikrarlı bir şekilde büyümesi ve halkın refahının artırılması hedeflerine ulaşmak için gerekli atılımları gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır.

Orta Vadeli Programın temel amaçları, ekonomik büyümeyi sürdürmek, bütçe dengesini sağlamak, işsizliği azaltmak, istihdam artışını gerçekleştirmek, enflasyonu düşürmek ve böylece makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmektir.

Orta Vadeli Program, Program döneminde yoğunlaşılacak amaç ve öncelikler ile birlikte, makroekonomik hedefleri, öncelikli politikalar ve tedbirleri kapsamaktadır.

Orta Vadeli Program'da Dünya, Türkiye ve KKTC ekonomisindeki gelişmeler irdelenerek programın hedefleri ile büyüme ve istihdam merkezli alanlarda izlenecek politikalar ve tedbirler yer almaktadır.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafyada artan jeopolitik ve ekonomik riskler ekonomik istikrara etki edebilecek etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

OVP'nin makroekonomik çerçevesi, gerek KKTC'ndeki gerekse Türkiye ve diğer ülkelerdeki siyasi ve ekonomik gelişmeler, riskler ve beklentiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1.1 Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler

1.1.1 Büyüme

Uluslararası Para Fonu (IMF) yayınladığı “World Economic Outlook” Ekim-2017 raporunda, küresel ekonomilerdeki toparlanın halen tamamlanmadığı, genel görünüm güçlense de birçok ülkede büyümenin zayıf kalmaya devam ettiği ve birçok gelişmiş ülkede enflasyonun hedefin altında kaldığı belirtilmektedir.

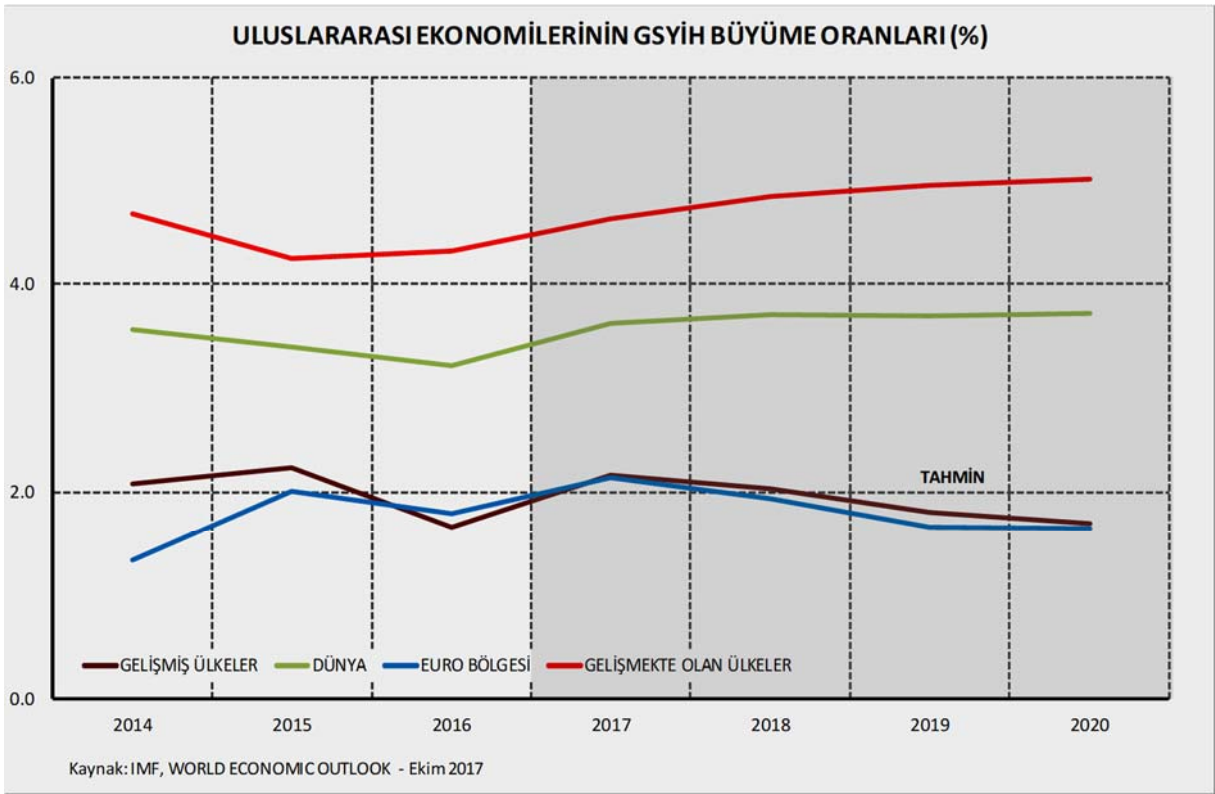
2016 yılının ikinci yarısında toparlanmaya başlayan küresel ekonomik aktivite 2017 yılının ilk çeyreğinden itibaren hız kazanmıştır. Bu yıl ve önümüzdeki yıl büyümenin yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde küresel finansal ortamının iyileşmesiyle ve gelişmiş ekonomilerdeki toparlanmayla artması beklenmektedir. Çin ve yükselen Asya’da büyüme güçlenmekte, gelişmiş ülkelerdeki toparlanma ABD, Kanada, Avro Bölgesi ve Japonya’daki güçlü ekonomik aktiviteye bağlı olarak geniş tabana yayılmaktadır.

Gelişmiş ekonomilerde büyüme artış eğilimine girmiştir. Ancak zayıf verimlilik artışı, büyüme üzerinde baskı oluşturarak potansiyelin altında kalmasına neden olmaktadır. Avro Bölgesindeki toparlanma gelişmiş ülkelerde büyümeyi yukarı çeken önemli bir etken olarak görülüyorken, Brexit kaynaklı riskler ve siyasi belirsizlikler Avro Bölgesinde büyüme beklentilerini baskılamaktadır. 2016 yılında yüzde 1,7 büyüyen gelişmiş ekonomilerin, IMF Ekim Raporu’na göre 2017 yılında yüzde 2,2 ve 2018 yılında yüzde 2 oranında büyümesi beklenmektedir.

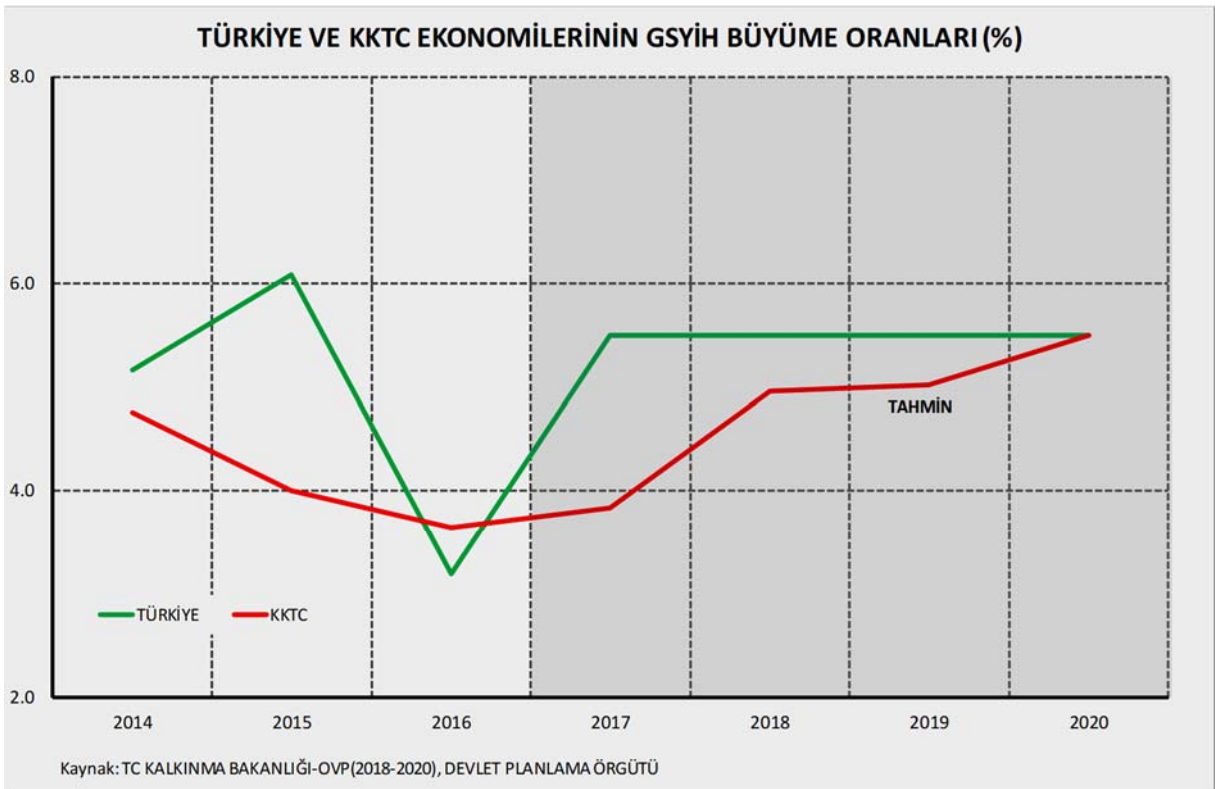
Yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin genelinde, petrol ihracatçısı ülkelerdeki zayıf büyümeye rağmen, bazı emtia üreticisi ülkeler ile Çin’deki kamu altyapı yatırımlarındaki artış sayesinde büyüme artmıştır. Bu doğrultuda IMF Ekim ayında Bölgeye ilişkin büyüme tahminlerini yukarı yönlü revize etmiştir. 2016 yılında yüzde 4,3 oranında büyüyen Bölgenin, kademeli bir yükselişle 2017 yılında yüzde 4,6 ve 2018 yılında yüzde 4,9 oranında büyümesi beklenmektedir (Grafik 1).

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı’nın yayınladığı 2018-2020 Orta Vadeli Program’a (OVP) göre, Türkiye’nin GSYİH büyümesinin 2016 yılında %3.2 olarak gerçekleşirken, 2017-2020 yıllarında ise %5.5 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir (Grafik 2).

Grafik-1

Grafik-2

1.1.2 Enflasyon

IMF, “World Economic Outlook” Ekim-2017 raporunda enflasyonun tüm ülkelerde olmasa bile çoğunlukla düşük ücret artışlarının etkisiyle hedeflerin altında gerçekleştiğini vurgulandı.

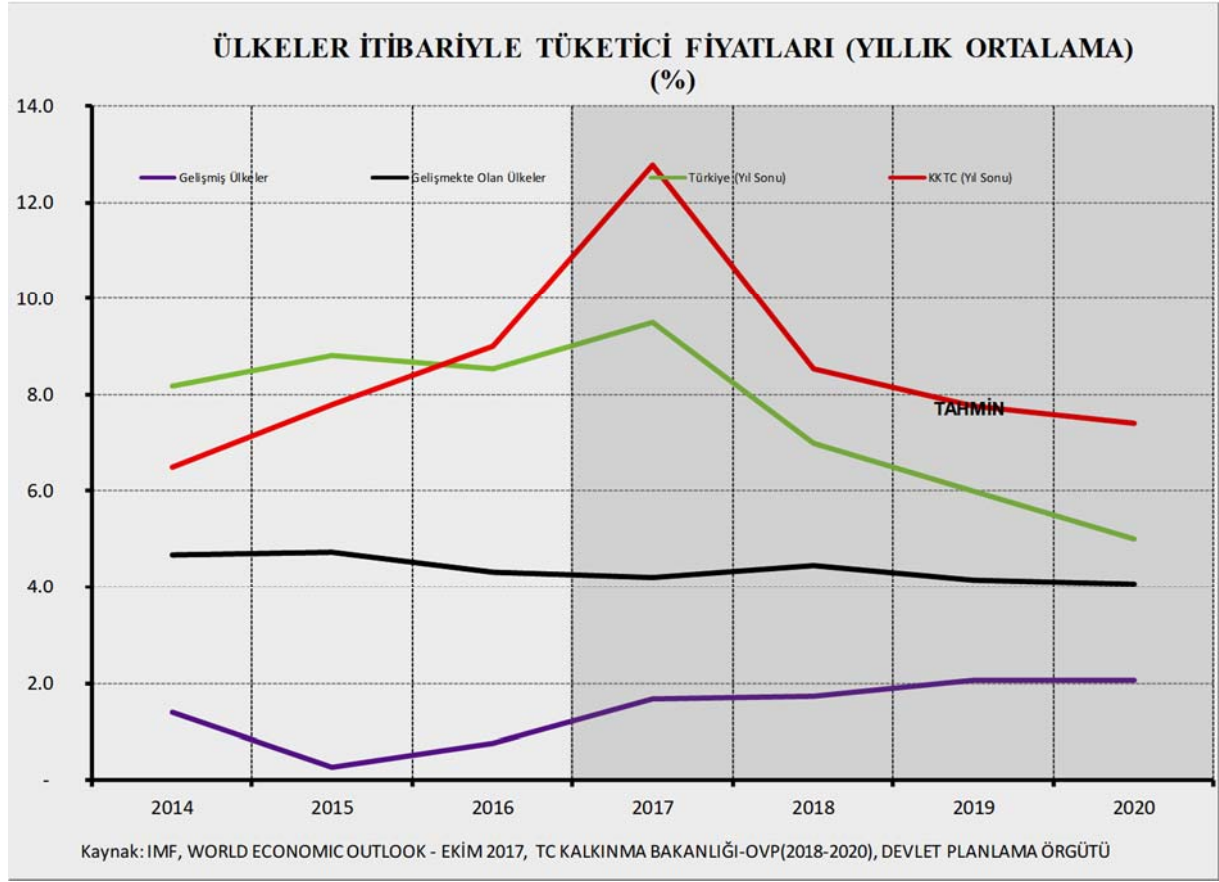
Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı’nın yayınladığı 2018-2020 Orta Vadeli Program’da (OVP) enflasyon oranının 2018 yılında %7, 2019 yılında %6 ve 2020 yılında ise %5 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2017 yılında ise Türkiye’de enflasyon %11.9 olarak gerçekleşmiştir (tablo 1, Grafik 3).

TABLO-1 TÜKETİCİ FİYATLARI (YILLIK ORTALAMA, %)

	2016	2017	TAHMİN		
			2018	2019	2020
Gelişmiş Ülkeler	0.8	1.7	1.7	2.1	2.1
ABD	1.3	2.1	2.1	2.6	2.4
Euro Bölgesi	0.2	1.5	1.4	1.7	1.8
Almanya	0.4	1.6	1.5	2.0	2.1
Fransa	0.3	1.2	1.3	1.6	1.7
İtalya	- 0.1	1.4	1.2	1.4	1.4
İspanya	-0.2	2.0	1.5	1.7	1.7
Japonya	- 0.1	0.4	0.5	1.1	1.6
İngiltere	0.7	2.6	2.6	2.2	2.1
Kanada	1.4	1.6	1.8	2.1	1.9
Diğer Gelişmiş Ülkeler	1.0	1.5	1.7	1.8	2.0
Yeni Sanayileşen Asya Ülkeleri	2.8	2.6	3.2	3.3	3.4
Gelişmekte Olan Ülkeler	4.3	4.2	4.4	4.1	4.1
Türkiye (Yıl sonu itibarıyla)	8.5	11.9	7.0	6.0	5.0
KKTC (Yıl sonu itibarıyla)	10.2	14.7	10.2	9.2	8.7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2017, TC Kalkınma Bakanlığı-OVP(2018-2020), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-3

1.1.3 İşsizlik

İstihdam ve işsizlik, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için önemli ekonomik ve toplumsal sorunlardan biri olarak önemini korumaktadır. IMF, “World Economic Outlook” Ekim-2017 raporuna göre 2017 yılında %5.7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilen gelişmiş ülkeler işsizlik oranının 2020 yılına kadar %5.3 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Söz konusu dönemde %9.2 seviyelerinde seyreden Euro bölgesi işsizlik oranının düşüş eğilimine girerek 2020 yılı sonunda %8.1 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

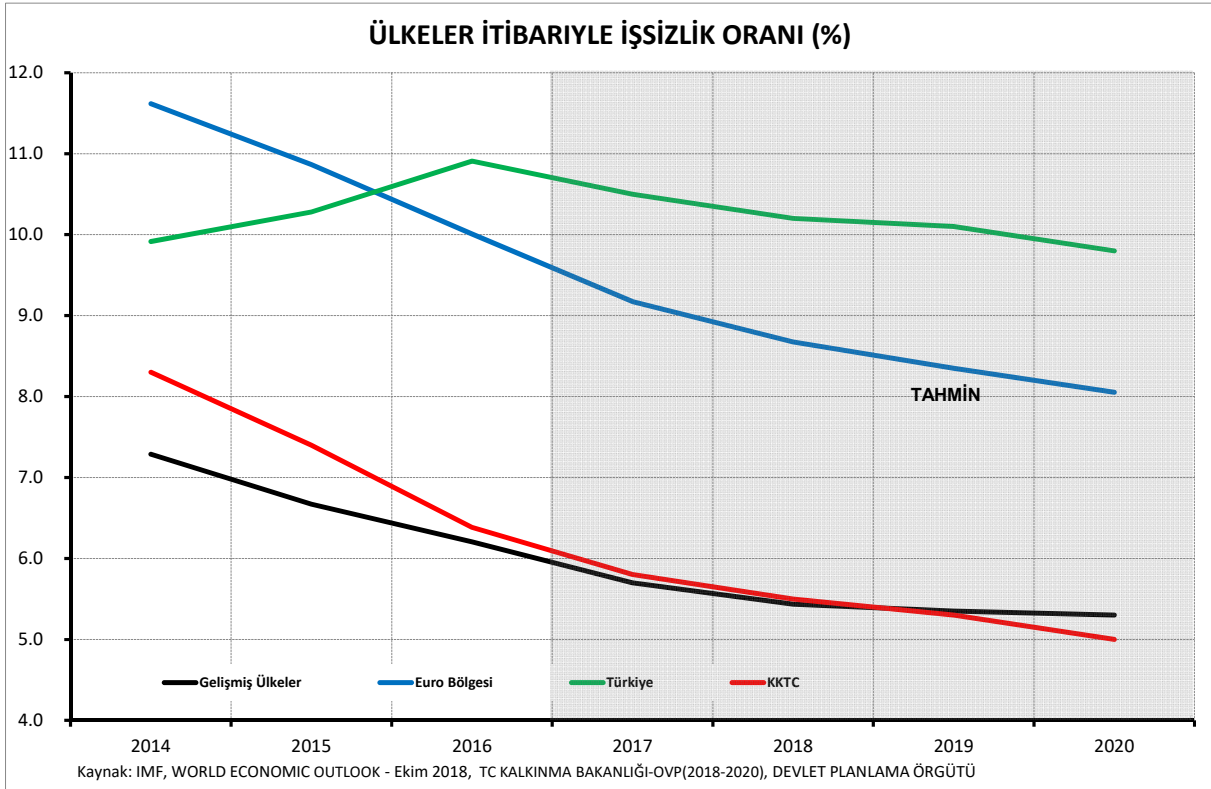
Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı’nın yayınladığı 2018-2020 Orta Vadeli Program’a (OVP) göre ise işsizlik oranının program dönemi sonu olan 2020 yılında %9.8 seviyesine düşmesi hedeflenmektedir (tablo 2, Grafik 4).

TABLO-2 ÜLKELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI (%)

	2016	2017	TAHMİN		
			2018	2019	2020
Gelişmiş Ülkeler	6.2	5.7	5.4	5.4	5.3
ABD	4.9	4.4	4.1	4.2	4.4
Euro Bölgesi	10.0	9.2	8.7	8.3	8.1
Almanya	4.2	3.8	3.7	3.7	3.6
Fransa	10.0	9.5	9.0	8.7	8.3
İtalya	11.7	11.4	11.0	10.6	10.3
İspanya	19.6	17.1	15.6	15.0	14.3
Japonya	3.1	2.9	2.9	2.9	2.9
İngiltere	4.9	4.4	4.4	4.6	4.5
Kanada	7.0	6.5	6.3	6.2	6.3
Diğer Gelişmiş Ülkeler	4.4	4.2	4.1	4.0	3.9
Türkiye	10.9	10.9	10.2	10.1	9.8
KKTC	6.4	5.8	5.5	5.3	5.0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2017,
TC Kalkınma Bakanlığı-OVP(2018-2020), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-4

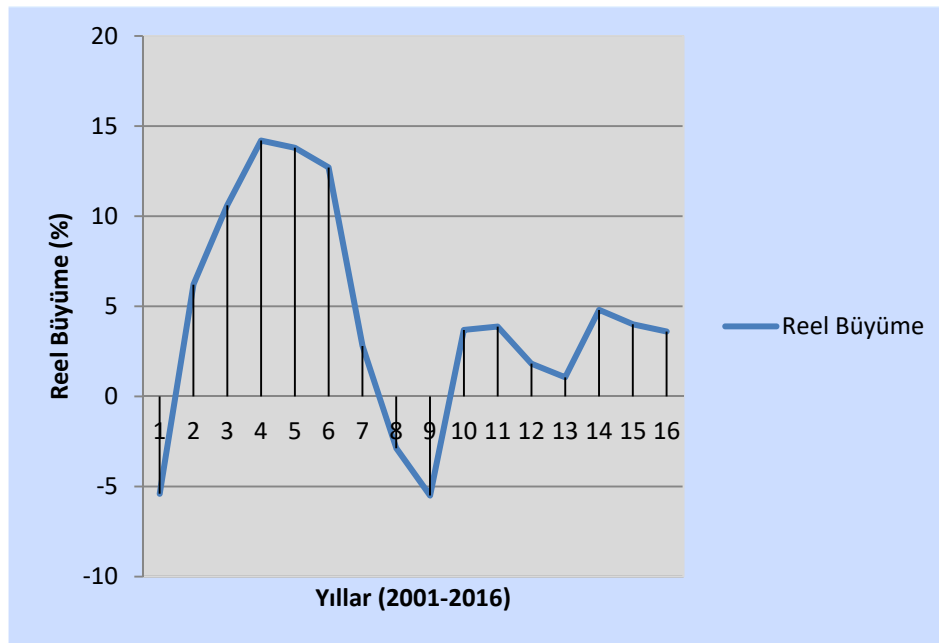

1.2. KKTC Ekonomisindeki Gelişmeler

1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde 2010-2011 yıllarında gerçekleşen %3.7 ve %3.9'luk büyümenin ardından 2012 ve 2013 yıllarında büyüme yavaşlayarak devam etmiş, GSYİH reel olarak sırasıyla %1.8 ve %1.1 artmıştır. 2014, 2015 ve 2016 yıllarında ise GSYİH reel olarak sırasıyla %4.8, %4.0 ve %3.6'lık artış göstermiştir (tablo 3, grafik-5).

Grafik-5

Ana sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2014 yılında %8.8 oranıyla Serbest Meslek ve Hizmetler, %8.5 oranı ile de Sanayi ve Ticaret-Turizm sektörlerinin en fazla büyüyen sektörler olduğu görülmektedir. 2015 yılında % 19.5 ile Sanayi, % 14.5 ile Tarım ve % 9.5 ile Serbest Meslek ve Hizmetler sektörlerinin en fazla büyüyen sektörler olduğu görülmektedir. 2016 yılında ise %7.3 ile Sanayi, %5.7 ile İnşaat ve %5.3 ile Ulaştırma-Haberleşme sektörleri en fazla büyüyen sektörler olmuştur (Tablo 3).

Tarım sektöründe 2014 yılındaki büyüme %4.8 düzeyinden, 2015 yılında % 14.5 düzeyine ulaşmıştır. 2016 yılında ise yaşanan kuraklığa bağlı olarak Tarım sektöründe %7.3 daralma gerçekleşmiştir.

Sanayi sektöründeki gelişmelere bakıldığında; 2014 yılında imalat sanayi alt sektöründeki büyümenin olumlu etkisiyle sektör büyümesinin %8.5 düzeyinde olduğu görülmektedir. 2015 yılında ise özellikle imalat sanayi ve taşımacılığı alt sektörlerindeki yüksek artışla % 19.5 düzeyine geldiği görülmektedir. 2016 yılında ise Sanayideki büyüme %7.3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

İnşaat sektöründeki büyüme 2014 yılında %-4.5 iken, 2015 yılında özel inşaatlardaki artıştan dolayı % 6.5 büyüme gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise reel büyüme %5.7 olarak gerçekleşmiştir.

Ticaret-Turizm sektörüne bakıldığında, 2014 yılında %8.5'lik büyümeden sonra 2015 yılında döviz kurlarındaki yaklaşık %25'lik artışın da etkisiyle, bitkisel ürün ticareti ve ithal mal ticaretindeki düşüşlerden dolayı % 0.8'lik bir daralma gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise reel büyüme %4.8 olarak gerçekleşmiştir.

Ulaştırma-Haberleşme sektöründe 2014 yılında %3.2 olarak gerçekleşen büyüme rakamı, 2015 yılında %5.7, 2016 yılında ise %5.3 olarak gerçekleşmiştir.

Mali Müesseseler sektöründe 2014 yılında %0.8 olarak gerçekleşen reel büyüme, 2015 yılında %1.7, 2016 yılında ise %2.0 olarak gerçekleşmiştir.

Serbest Meslek ve Hizmetler sektörü, 2014 yılında yükseköğretimdeki %11.1'lik artışın etkisiyle %8.8, 2015 yılında ise yine yükseköğretimdeki %11.0'lık artışın etkisiyle %9.5 büyümüştür. 2016 yılında ise büyüme %3.6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Konut Sahipliği sektörü son üç yılda sırasıyla % 2.6, %3.0 ve %3.5 oranında büyümüştür.

Kamu Hizmetleri sektörü 2014 yılında % 0.1 oranında daralmış, 2015'te ise %0.1 oranında büyümüştür. 2016 yılında ise % 0.2 daralmıştır.

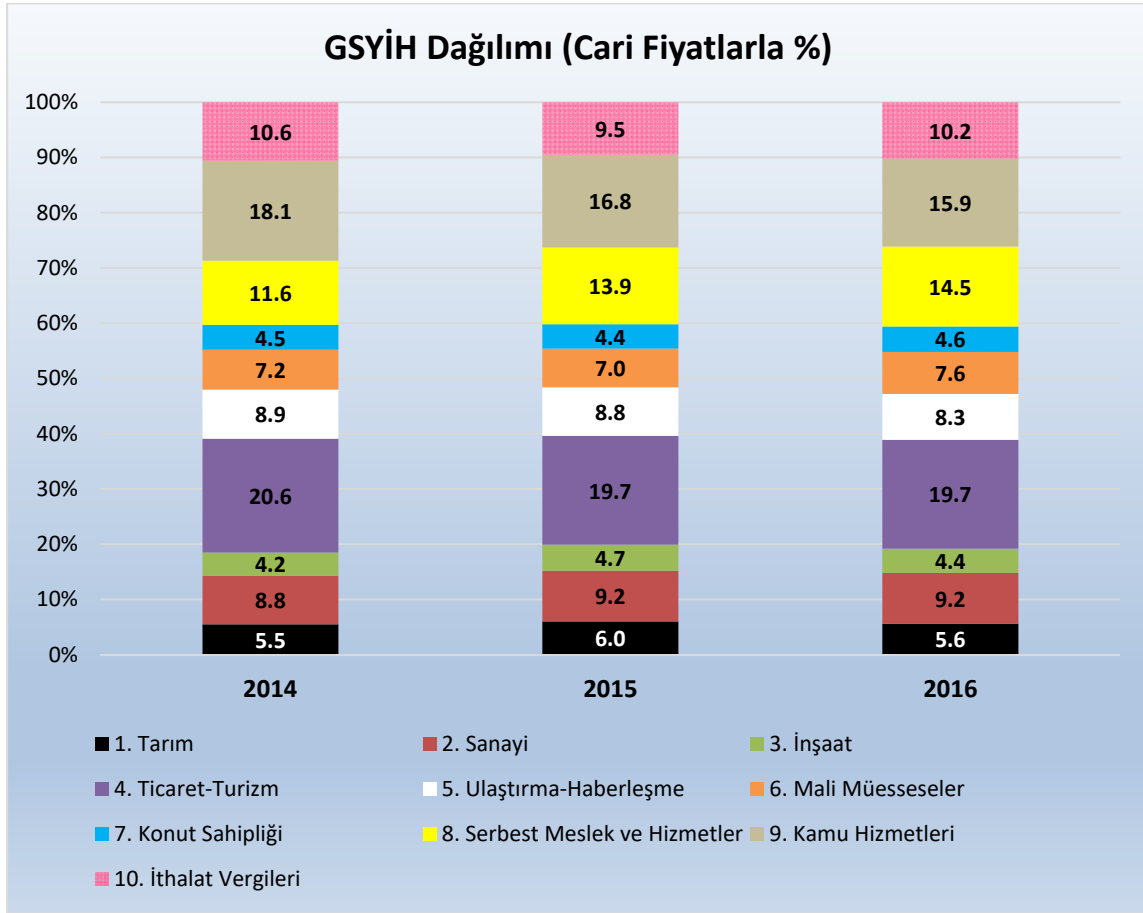
Yukarıda bahsedilen sektörlerdeki gelişmeler sonucunda GSYİH, 2014 yılında % 4.8, 2015 yılında %4.0, 2016 yılında ise %3.6 oranında bir büyüme kaydetmiştir.

Tablo-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

Sektörler	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	Sabit Fiyatlarla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	1,321.0	1,513.0	1,402.9	489.3	609.7	647.6
1.1. Bitkisel	570.0	742.9	623.6	234.0	291.7	309.3
1.2. Hayvancılık	668.3	684.3	673.4	222.9	283.5	295.3
1.3. Ormancılık	12.6	19.3	32.7	0.9	1.4	2.7
1.4. Balıkçılık	70.2	66.5	73.3	31.5	32.9	40.3
2. Sanayi	1,496.9	1,789.1	1,920.2	779.7	937.7	1,064.7
2.1. Taşocakçılığı	46.6	53.3	57.2	48.6	69.8	80.1
2.2. İmalat Sanayii	1,118.1	1,385.0	1,491.5	276.7	381.2	427.7
2.3. Elektrik-Su	332.1	350.9	371.4	454.4	486.7	556.9
3. İnşaat	1,430.8	1,524.1	1,611.6	370.2	480.5	511.7
4. Ticaret-Turizm	3,376.4	3,348.1	3,507.8	1,829.1	2,012.9	2,280.6
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	2,681.4	2,623.8	2,736.4	1,089.9	1,095.9	1,269.6
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	694.9	724.3	771.4	739.2	916.9	1,011.0
5. Ulaştırma-Haberleşme	1,204.3	1,273.3	1,340.5	788.0	896.6	965.3
6. Mali Müesseseler	664.1	675.1	688.8	637.4	719.4	887.7
7. Konut Sahipliği	834.3	859.7	890.2	398.9	456.2	535.3
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	1,847.3	2,023.2	2,095.5	1,026.1	1,422.6	1,679.9
9. Kamu Hizmetleri	1,929.1	1,931.1	1,927.3	1,603.6	1,715.2	1,850.2
10. İthalat Vergileri	1,974.6	1,785.3	1,946.7	936.4	971.8	1,178.3
11. GSYİH	16,078.6	16,722.1	17,331.5	8,858.6	10,222.5	11,601.2
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	-33.0	-19.2	6.3	-18.2	-11.7	4.2
GSMH	16,045.6	16,702.9	17,337.8	8,840.4	10,210.7	11,605.5
Sektörler	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	Büyüme Oranı (%)			GSYİH'daki Payı (%)		
1. Tarım	4.8	14.5	-7.3	5.5	6.0	5.6
1.1. Bitkisel	2.6	30.3	-16.1	2.6	2.9	2.7
1.2. Hayvancılık	8.1	2.4	-1.6	2.5	2.8	2.6
1.3. Ormancılık	-29.0	53.4	70.0
1.4. Balıkçılık	1.0	-5.3	10.2	0.4	0.3	0.3
2. Sanayi	8.5	19.5	7.3	8.8	9.2	9.2
2.1. Taşocakçılığı	1.6	14.2	7.5	0.5	0.7	0.7
2.2. İmalat Sanayii	10.8	23.9	7.7	3.1	3.7	3.7
2.3. Elektrik-Su	2.1	5.7	5.9	5.1	4.8	4.8
3. İnşaat	-4.5	6.5	5.7	4.2	4.7	4.4
4. Ticaret-Turizm	8.5	-0.8	4.8	20.6	19.7	19.7
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	10.1	-2.2	4.3	12.3	10.7	11.0
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	2.6	4.2	6.5	8.3	9.0	8.7
5. Ulaştırma-Haberleşme	3.2	5.7	5.3	8.9	8.8	8.3
6. Mali Müesseseler	0.8	1.7	2.0	7.2	7.0	7.6
7. Konut Sahipliği	2.6	3.0	3.5	4.5	4.4	4.6
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	8.8	9.5	3.6	11.6	13.9	14.5
9. Kamu Hizmetleri	-0.1	0.1	-0.2	18.1	16.8	15.9
10. İthalat Vergileri	7.9	-9.6	9.0	10.6	9.5	10.2
11. GSYİH	4.8	4.0	3.6	100.0	100.0	100.0
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	40.5	41.9	133.0	-	-	-
GSMH	4.9	4.1	3.8	-	-	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik - 6

1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi

KKTC ekonomisi 2014, 2015 ve 2016 yıllarında büyümeye devam ederek, GSMH'da reel olarak 2014 yılında %4.9, 2015 yılında %4.1 ve 2016 yılında %3.8'lik bir büyümenin gerçekleştiği görülmektedir (tablo-4). GSMH ve dış açıktan oluşan Toplam Kaynaklar, reel olarak 2014 yılında % 4 oranında artış gösterirken, 2015 yılında %3.7'lik bir düşüş gerçekleşmiş ve 2016 yılında ise %3.5 oranında artarak cari fiyatlarla 10,736.1 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Ekonominin gelecekteki büyümesinde en önemli etkenlerden biri, toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Toplam yatırımlarda 2014 ve 2015 yıllarının reel değerlerinde, %1.6 azalırken, 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile ve %14.3 ve %2.5 oranlarında artışlar gözlemlenmiştir. Toplam tüketimde ise 2014 yılında reel olarak %5 oranında artış gözlemlenirken 2015 yılında %6.7 oranında bir düşüş gerçekleşmiş ve 2016 yılında ise reel olarak toplam tüketim %3.7 artmıştır. Böylece 2014 ve 2015 yıllarında sırası ile toplam kaynakların %14'ü ve %16.8'i toplam yatırımlara dönüşürken 2016 yılında bu oran %16.6 olarak gerçekleşmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında ise sırası ile toplam kaynakların %86'sı ve %83.2'si toplam tüketime dönüşürken 2016 yılında toplam kaynakların %83.4'nün tüketime ayrıldığı gözlemlenmektedir. Toplam Tüketim 2014 ve 2015 yıllarında sırası ile 7,610.8 milyon TL ve 7,878.1 milyon TL olarak gerçekleşirken 2016 yılında cari fiyatlarla 8,948.8 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam tüketimin %26.4'ü kamu tüketimine ayrılırken %73.6'sı ise özel tüketime ayrılmıştır. 2016 yılında Toplam Yatırımların, GSYİH içerisindeki payı %15.4 oranında gerçekleşirken, toplam tüketimin payı ise %77.1 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu harcanabilir geliri 2014 yılında reel olarak %13.3 oranında artarak sabit fiyatlarla 3,065.5 TL olarak gerçekleşirken, 2015 ve 2016 yıllarında ise sırası ile reel olarak %13.2 ve %7.3 oranlarında artarak sabit fiyatlarla 3,469.2 TL ve 3,723.7 TL olarak gerçekleşmiştir. Kamu harcanabilir geliri, GSYİH içerisindeki payı ise, bahse konu yıllarda sırası ile %19.1 , %20.7 ve %21.5 oranlarında olduğu gözlemlenmektedir. Özel Harcanabilir Gelir ise 2014 ve 2015 yıllarında reel olarak %3.1 ve %2.0 oranlarında artış gözlemlenirken 2016 yılında da bu artma eğilimi devam etmiş ve %2.9'luk bir artış gerçekleşmiştir.

Toplam yurtiçi tasarruflarda, 2014 ve 2015 yıllarında reel olarak sırası ile %4.1 ve %71.0 oranlarında artışlar gözlemlenirken 2016 yılında %4.0 oranında artmış ve cari fiyatlarla 2,656.7 milyon TL'ye ulaşmıştır (tablo 4). 2014 ve 2015 yıllarında Toplam Yurtiçi Tasarrufların, GSYİH içerisindeki payı sırası ile %13.9 ve %22,8 olarak gerçekleşirken 2016 yılında ise söz konusu rakamın %22.9 olarak gerçekleştiği gözlenmektedir. Kamu tasarruf açığında ise reel olarak 2014, 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile % 25.1 ve %81.9 ve 239.7 oranlarında azalmalar gerçekleşerek 2016 yılında Kamu tasarrufu uzun yıllardan sonra artıya geçmiş ve cari fiyatlarla 127 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel tasarruflarda ise reel olarak 2014 yılında %5.2'lik bir azalma, 2015 yılında %32.6'lık bir artış ve 2016 yılında ise %4.4' lük bir düşüş gerçekleşerek cari fiyatlarla 2,529.7 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2016 yılında kamu tasarruf-yatırım açığı reel olarak %73.2 oranında düşüşle cari fiyatlarla 99.1 milyon TL düzeyinde kalmıştır. 2016 yılında ise özel tasarruf-yatırım farkı reel rakamlarda %17.9 azalarak cari fiyatlarla 968.5 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir (tablo 4).

TABLO-4 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ ²

	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Toplam Kaynaklar	16,092.2	15,491.5	16,039.1	8,866.0	9,470.2	10,736.1
1.1. GSMH	16,045.6	16,702.9	17,337.8	8,840.4	10,210.7	11,605.5
1.2. Dış Açık	46.6	-1,211.4	-1,298.8	25.7	-740.5	-869.4
2. Toplam Yatırımlar	2,278.4	2,604.4	2,670.2	1,255.3	1,592.1	1,787.3
2.1. Sabit Sermaye	2,077.2	2,520.8	2,710.2	1,144.4	1,541.0	1,814.1
2.1.1. Kamu	384.5	446.6	340.1	211.8	273.0	227.7
2.1.2. Özel	1,692.7	2,074.2	2,370.1	932.6	1,268.0	1,586.5
2.2. Stok Değişimleri	201.2	83.6	-40.0	110.9	51.1	-26.8
2.2.1. Kamu	55.7	-31.0	-2.3	30.7	-18.9	-1.6
2.2.2. Özel	145.5	114.6	-37.7	80.2	70.0	-25.2
3. Toplam Tüketim	13,813.8	12,887.1	13,368.9	7,610.8	7,878.1	8,948.8
4. Kamu Harcanabilir Geliri	3,065.5	3,469.2	3,723.7	1,688.9	2,120.8	2,492.5
4.1. Kamu Tüketimi	3,813.7	3,605.0	3,534.0	2,101.2	2,203.8	2,365.5
4.2. Kamu Tasarrufu	-748.3	-135.8	189.7	-412.3	-83.0	127.0
4.3. Kamu Yatırımı	440.2	415.6	337.8	242.5	254.1	226.1
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-1,188.5	-551.4	-148.1	-654.8	-337.1	-99.1
5. Özel Harcanabilir Gelir	12,980.1	13,233.7	13,614.1	7,151.5	8,090.0	9,112.9
5.1. Özel Tüketim	10,000.0	9,282.1	9,834.9	5,509.6	5,674.3	6,583.2
5.2. Özel Tasarruf	2,980.1	3,951.6	3,779.2	1,641.9	2,415.7	2,529.7
5.3. Özel Yatırım	1,838.2	2,188.8	2,332.4	1,012.8	1,338.1	1,561.2
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	1,141.9	1,762.8	1,446.8	629.1	1,077.6	968.5
Özel Tasarruf Oranı (%)	23.0	29.9	27.8	23.0	29.9	27.8
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	2,231.8	3,815.8	3,968.9	1,229.6	2,332.7	2,656.7
Yatırımlar/GSMH (%)	14.2	15.6	15.4	14.2	15.6	15.4
Tasarruflar/GSMH (%)	13.9	22.8	22.9	13.9	22.8	22.9
Toplam Tüketim/GSMH (%)	86.1	77.2	77.1	86.1	77.2	77.1
Fert Başına Toplam Tüketim (TL)	0.052	0.047	0.048	28,520.0	28,842.5	32,402.6
Fert Başına GSMH (TL)	0.060	0.061	0.063	33,127.8	37,412.8	42,022.3
	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	Değişim(%)			GSYİH 'daki Pay (%)		
1. Toplam Kaynaklar	4.0	-3.7	3.5	100.1	92.5	92.5
1.1. GSMH	4.9	4.1	3.8	99.8	99.9	100.0
1.2. Dış Açık	-73.0	-2,701.7	7.2	0.3	-7.2	-7.5
2. Toplam Yatırımlar	-1.6	14.3	2.5	14.2	15.6	15.4
2.1. Sabit Sermaye	-10.3	21.4	7.5	12.9	15.1	15.6
2.1.1. Kamu	-12.0	16.2	-23.8	2.4	2.7	2.0
2.1.2. Özel	-9.9	22.5	14.3	10.5	12.4	13.7
2.2. Stok Değişimleri	66,710.7	-58.5	-147.9	1.3	0.5	-0.2
2.2.1. Kamu	-184.2	-155.6	-92.4	0.3	-0.2	0.0
2.2.2. Özel	118.9	-21.2	-132.9	0.9	0.7	-0.2
3. Toplam Tüketim	5.0	-6.7	3.7	85.9	77.1	77.1
4. Kamu Harcanabilir Geliri	13.3	13.2	7.3	19.1	20.7	21.5
4.1. Kamu Tüketimi	2.9	-5.5	-2.0	23.7	21.6	20.4
4.2. Kamu Tasarrufu	-25.1	-81.9	-239.7	-4.7	-0.8	1.1
4.3. Kamu Yatırımı	18.8	-5.6	-18.7	2.7	2.5	1.9
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-13.2	-53.6	-73.2	-7.4	-3.3	-0.9
5. Özel Harcanabilir Gelir	3.1	2.0	2.9	80.7	79.1	78.6
5.1. Özel Tüketim	5.9	-7.2	6.0	62.2	55.5	56.7
5.2. Özel Tasarruf	-5.2	32.6	-4.4	18.5	23.6	21.8
5.3. Özel Yatırım	-5.5	19.1	6.6	11.4	13.1	13.5
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-4.6	54.4	-17.9	7.1	10.5	8.3
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	4.1	71.0	4.0	13.9	22.8	22.9

¹ Revize yapılmıştır.² Toplamlarda oluşan farklılıklar rakamların yuvarlanmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak:Devlet Planlama Örgütü

1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları

1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

2014 yılında sabit sermaye yatırımlarında reel olarak %10,3'lük düşüş gerçekleşirken, 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile reel olarak %21.4 ve %7.5 oranlarında artış gerçekleşmiştir. 2016 yılında Sabit Sermaye Yatırımlarının cari fiyatlarla 1,814.1 milyon TL olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir (tablo 5).

2015 yılında en yüksek değişimler sırası ile Turizm-Ticaret sektörü, ve Serbest Meslek ve Hizmetler sektörü ile Kamu sektöründe gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise en yüksek değişimler sırası ile Mali Müesseseler, Serbest Meslek ve Hizmetler ile Ulaştırma-Haberleşme sektörlerinde gerçekleşmiştir. Mali Müesseseler sektöründeki sabit sermaye yatırımları %133.3'lük bir artış gösterirken, Serbest Meslek ve Hizmetler sektöründe %91.1 ve Ulaştırma-Haberleşme sektöründe ise %41.5 oranında artış gözlemlenmiştir. Mali Müesseseler sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payının %1.4, Serbest Meslek ve Hizmetler sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payının %15.0 ve Haberleşme sektörünün ise %5.2 oranlarında olduğu gözlemlenmiştir (tablo 5).

TABLO-5 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI

	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
1.TARIM	107.6	101.6	61.3	59.3	62.1	41.1
2. SANAYİ	320.6	367.9	326.7	176.6	224.9	218.7
2.1. Taşocakçılığı	4.8	5.3	4.8	2.6	3.3	3.2
2.2. İmalat	196.1	214.2	194.8	108.0	131.0	130.4
2.3. Elektrik-Su	119.7	148.3	127.1	66.0	90.7	85.1
3. İNŞAAT	36.6	42.8	56.2	20.2	26.1	37.6
4. TİCARET-TURİZM	129.5	431.9	308.9	71.3	264.0	206.8
4.1. Ticaret	62.1	109.9	144.2	34.2	67.2	96.5
4.2. Turizm	67.4	322.0	164.7	37.1	196.8	110.3
5. ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	246.8	222.7	315.2	136.0	136.1	211.0
5.1. Ulaştırma	174.1	146.7	173.3	95.9	89.7	116.0
5.2. Haberleşme	72.7	76.0	141.8	40.1	46.4	94.9
6. MALİ MÜESSESELER	20.6	16.8	39.2	11.4	10.3	26.2
7. KONUT	930.9	956.3	1092.4	512.9	584.6	731.2
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	154.2	212.4	406.0	85.0	129.9	271.7
9. KAMU HİZMETLERİ	130.3	168.5	104.4	71.8	103.0	69.9
Toplam	2,077.2	2,520.8	2,710.2	1,144.4	1,541.0	1,814.1
	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	Değişim(%)			Toplam Yatırımlar İçindeki Pay (%)		
1.TARIM	-25.5	-5.6	-39.6	5.2	4.0	2.3
2. SANAYİ	18.5	14.8	-11.2	15.4	14.6	12.1
2.1. Taşocakçılığı	27.9	11.2	-10.1	0.2	0.2	0.2
2.2. İmalat	25.0	9.2	-9.1	9.4	8.5	7.2
2.3. Elektrik-Su	8.8	23.9	-14.3	5.8	5.9	4.7
3. İNŞAAT	-0.5	16.9	31.3	1.8	1.7	2.1
4. TİCARET-TURİZM	-34.1	233.5	-28.5	6.2	17.1	11.4
4.1. Ticaret	-6.7	77.0	31.2	3.0	4.4	5.3
4.2. Turizm	-48.1	377.8	-48.8	3.2	12.8	6.1
5. ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	-1.9	-9.8	41.5	11.9	8.8	11.6
5.1. Ulaştırma	-6.5	-15.7	18.1	8.4	5.8	6.4
5.2. Haberleşme	11.3	4.5	86.7	3.5	3.0	5.2
6. MALİ MÜESSESELER	-20.2	-18.6	133.3	1.0	0.7	1.4
7. KONUT	-15.1	2.7	14.2	44.8	37.9	40.3
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	33.4	37.8	91.1	7.4	8.4	15.0
9. KAMU HİZMETLERİ	-27.0	29.3	-38.1	6.3	6.7	3.9
Toplam	-10.3	21.4	7.5	100.0	100.0	100.0

¹ 2015 Yılı Sabit Sermaye Yatırımı Rakamlarında revize yapılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı

Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı tablo 6'da görülmektedir. Grafik 7'de ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son üç yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir. 2015 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının içinde %17.7 oranındaki paya sahip olan Kamu Kesimi Yatırımları, cari fiyatlarla 273 milyon TL olarak gözlemlenirken Toplam Yatırımlar içinde %82.3'lük paya sahip olan Özel Kesim Yatırımları ise cari fiyatlarla 1,268 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise Kamu kesimi Yatırımları, Toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %12.6'lık bir paya sahip olmuş ve cari fiyatlarla 227.7 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel Kesim Yatırımları ise toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %87.4 oranı ile 1,586.5 milyon TL'sine ulaşmıştır. 2014 yılında Diğer kamu kurumlarının Sabit sermaye yatırımlarında %10.8'lik bir düşüş gerçekleşirken, 2015 yılında Diğer Kamu Kurumlarının Sabit Sermaye Yatırımlarında geçmiş yıllara göre tam tersi bir durum gerçekleşerek %31.7'lik bir artış kaydedilmiştir. Bu artışın nedeni ise Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu'nun yaptığı yüksek miktardaki sabit sermaye yatırımlarıdır. 2016 yılında ise Diğer Kamu Kurumlarının Sabit Sermaye Yatırımlarında %19 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. (tablo 6, grafik-7).

TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

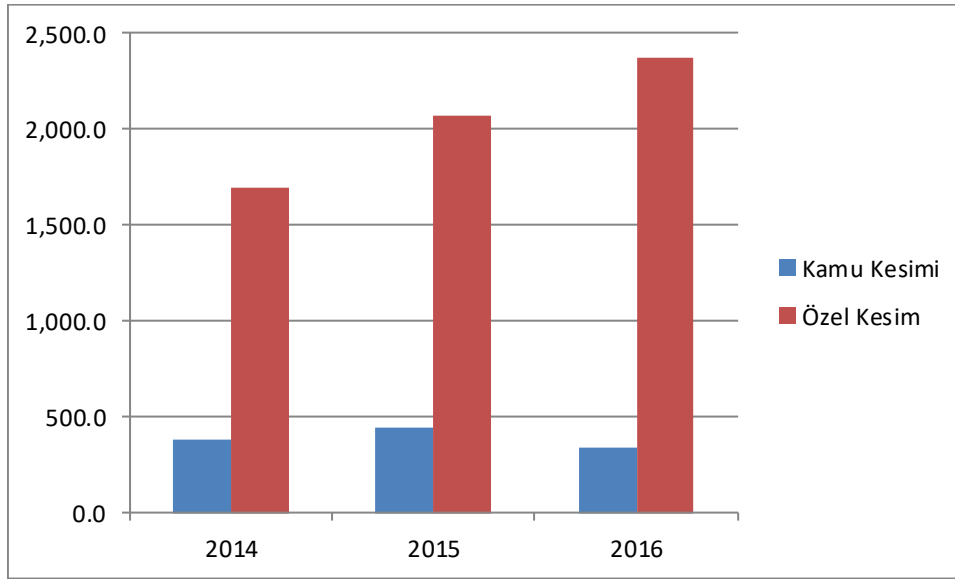
	2014	2015 ²	2016	2014	2015 ²	2016
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1.Kamu Kesimi	384.5	446.6	340.1	211.8	273.0	227.7
1.1. Devlet	248.0	266.9	194.5	136.6	163.1	130.2
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	136.4	179.8	145.7	75.2	109.9	97.5
2. Özel Kesim	1,692.7	2,074.2	2,370.1	932.6	1268.0	1586.5
Toplam	2,077.2	2,520.8	2,710.2	1144.4	1541.0	1814.1
	2014	2015 ²	2016	2014	2015 ²	2016
	Değişim (%)			Toplam Sabit Yat. İçindeki Pay (%)		
1.Kamu Kesimi	-12.0	16.2	-23.8	18.5	17.7	12.6
1.1. Devlet	-12.6	7.6	-27.1	11.9	10.6	7.2
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	-10.8	31.7	-19.0	6.6	7.1	5.4
2. Özel Kesim	-9.9	22.5	14.3	81.5	82.3	87.4
Toplam	-10.3	21.4	7.5	100.0	100.0	100.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

² 2015 Rakamlarında revize yapılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik – 7

1.2.4. Finansman Dengesi

1.2.4.1. Kamu Kesimi Genel Dengesi

2015 yılında kamu gelirlerinde reel olarak %2.3 oranındaki artış ve transferlerde kaydedilen %9.1 oranındaki düşüş, Kamu Harcanabilir Gelir’inde reel olarak %13.2 oranında artış meydana getirmiştir. Kamu Harcanabilir Geliri’ndeki artış, cari giderlerdeki reel olarak %5.5 oranındaki daralmayla birlikte, kamu tasarruf açığında reel olarak %81.9 oranında gerileme sağlamıştır. Kamu yatırımlarında reel olarak %5.6 oranında azalışla birlikte kamu finansman gereğinde reel olarak %53.6 oranında iyileşme sağlandığı görülmektedir. 2016 yılında ise kamu gelirlerinde reel olarak %4.9 oranındaki artış ve transferlerde kaydedilen %1.8 oranındaki artış, Kamu Harcanabilir Geliri’nde reel olarak %7.3 oranında artış meydana getirmiştir. Kamu Harcanabilir Geliri’ndeki artış, cari giderlerde reel olarak %2 oranındaki azalmayla birlikte, kamu tasarrufu sağlamış ve reel olarak %239.7’lik bir artışla kamu tasarrufu cari fiyatlarla 127 milyon TL’na ulaşmıştır. Kamu yatırımlarında reel olarak %18.7 oranında bir daralma gözlemlenirken, kamu finansman gereğinde reel olarak %73.2 oranında gerileme sağlandığı görülmektedir (tablo 7).

2016 yılında Kamu Finansman Gereği’nde görülen yüksek orandaki düşüş, Kamu Finansman Gereği’nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki payını %0.9 oranına indirmiştir (tablo 7).

TABLO - 7 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Kamu Gelirleri	5,995.1	6,130.9	6,433.8	3,303.0	3,747.9	4,306.6
1.1 Vergiler	3,679.6	3,632.7	3,874.7	2,027.3	2,220.7	2,593.6
1.1.1. Dolaysız Vergiler	1,604.0	1,555.5	1,620.5	883.7	950.9	1,084.7
1.1.2. Dolaylı Vergiler	2,075.6	2,077.2	2,254.2	1,143.6	1,269.8	1,508.9
1.2. Vergi Dışı Gelirler	482.5	440.3	484.7	265.8	269.2	324.5
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	1,833.1	2,057.9	2,074.3	1,009.9	1,258.0	1,388.5
2. Transferler	2,929.7	2,661.7	2,710.1	1,614.1	1,627.2	1,814.1
3. Kamu Harcanabilir Geliri	3,065.5	3,469.2	3,723.7	1,688.9	2,120.8	2,492.5
4. Kamu Cari Giderleri	3,813.7	3,605.0	3,534.0	2,101.2	2,203.8	2,365.5
5. Kamu Tasarrufu	-748.3	-135.8	189.7	-412.3	-83.0	127.0
6. Kamu Yatırımı	440.2	415.6	337.8	242.5	254.1	226.1
6.1. Sabit Sermaye	384.5	446.6	340.1	211.8	273.0	227.7
6.2. Stok Değişimi	55.7	-31.0	-2.3	30.7	-18.9	-1.6
7. Kamu Finansman Gereği	1,188.5	551.4	148.1	654.8	337.1	99.1
	2014	2015 ¹	2016	2014	2015 ¹	2016
	Değişim(%)			GSYİH'daki Pay(%)		
1. Kamu Gelirleri	6.2	2.3	4.9	37.3	36.7	37.1
1.1 Vergiler	7.5	-1.3	6.7	22.9	21.7	22.4
1.1.1. Dolaysız Vergiler	8.8	-3.0	4.2	10.0	9.3	9.4
1.1.2. Dolaylı Vergiler	6.5	0.1	8.5	12.9	12.4	13.0
1.2. Vergi Dışı Gelirler	-0.2	-8.7	10.1	3.0	2.6	2.8
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	5.5	12.3	0.8	11.4	12.3	12.0
2. Transferler	-0.2	-9.1	1.8	18.2	15.9	15.6
3. Kamu Harcanabilir Geliri	13.3	13.2	7.3	19.1	20.7	21.5
4. Kamu Cari Giderleri	2.9	-5.5	-2.0	23.7	21.6	20.4
5. Kamu Tasarrufu	25.1	-81.9	239.7	-4.7	-0.8	1.1
6. Kamu Yatırımı	18.8	-5.6	-18.7	2.7	2.5	1.9
6.1. Sabit Sermaye	-12.0	16.2	-23.8	2.4	2.7	2.0
6.2. Stok Değişimi	0.3	-0.2	0.0
7. Kamu Finansman Gereği	-13.2	-53.6	-73.2	7.4	3.3	0.9

¹ Revize Yapılmıştır.

Kaynak:Devlet Devlet Planlama Örgütü

1.2.4.2. Kamu Borç Stoku

2014 – 2016 Yıllar itibariyle gerçekleşen toplam kamu borç stoku incelendiğinde, 2014 yılı toplam kamu borç stoku 13,163.8 milyon TL'si olmuş ve bu rakam GSYİH'nin %148.6'sına karşılık gelmektedir. 2015 yılında GSYİH'nin %157.0'si seviyesinde 16,050.4 milyon TL'sına yükselmiştir. 2016 yılında ise toplam kamu borç stoku 19,187.7 milyon TL'sına yükselerek GSYİH'nin %165.4 seviyesine ulaşmıştır (tablo 8).

ABD doları cinsinden toplam borç stoku incelendiğinde, 2014 – 2016 yılları arasında kurlarda yaşana değişikliklere bağlı olarak değişim göstermektedir. 2014 yılında 5,666.7 milyon \$ olan kamu toplam borcu 2015 yılında 5,510.3 milyon \$'ı olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında bu rakam 5,442.5 milyon \$ seviyesine geriledi (tablo 8).

Tablo 8'de görüleceği üzere iç borç stoku, 2014 yılında 4,708.8 milyon TL'sından 2015 yılında 5,151.4 milyon TL'na yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSYİH içindeki payı 2014 yılında %53.2, 2015 yılında ise %50.4'üne gerilediği görülmektedir. 2016 yılında toplam iç borç stoku GSYİH'nin %49,9.'u seviyesinde gerçekleşerek 5,783.6 milyon TL'sına yükselmiştir.

Kamunun dış borç stoku ise, 2014 yılında 8,455.0 milyon TL'dan, 2015 yılında 10,899.0 milyon TL'sı seviyelerine yükselmiştir. Dış borç stokunun GSYİH içindeki payına bakıldığında ise, 2014 yılında %95.4, 2015 yılında ise %106.6'sı düzeyine yükseldiği görülmektedir. 2016 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %115.1'i düzeyinde 13,404.1 milyon TL'sı seviyesine yükselmiştir (tablo 8).

TABLO - 8 KAMU BORÇ STOKU

	2014	2015	2016
	Milyon TL		
İç Borç Stoku¹			
Milyon TL	4,708.8	5,151.4	5,783.6
Milyon \$ ³	2,027.0	1,758.5	1,640.5
GSYİH' daki Payı (%)	53.2	50.4	49.9
Dış Borç Stoku²			
Milyon TL	8,455.0	10,899.0	13,404.1
Milyon \$ ³	3,639.7	3,741.8	3,802.0
GSYİH' daki Payı (%)	95.4	106.6	115.1
Toplam Borç Stoku			
Milyon TL	13,163.8	16,050.4	19,187.7
Milyon \$ ³	5,666.7	5,510.3	5,442.5
GSYİH' daki Payı (%)	148.6	157.0	165.4

¹ Hazine ve diğer Kamu kurumlarının Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder. Bu borç toplamına belediyelerin sadece bankalara olan borçları dahil edilirken diğer kamu borçları dahil edilmemiştir.

² Hazinenin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi döviz satış kurları kullanılmıştır.

⁴ Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası ve Devlet Planlama Örgütü.

1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2014 yılında 3,635.4 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2015 yılında 2014 yılına göre %5.7 oranında bir artışla 3,841.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise %8.3 artış göstererek 4,160.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Devlet bütçe hacmi 2014- 2016 yılları arasında cari bazda artış göstermiş olmasına rağmen, aynı dönem içerisinde GSMH içerisindeki payı azalan bir seyir izlemiş ve 2014 yılında %41.1, 2015 yılında %37.6 ve 2016 yılında ise %35.8 seviyesine gerilemiştir (tablo 9).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2014 yılında reel olarak %7.9 oranında artarken bu oran 2015 yılında %1.2'lik gerileme göstermiştir. 2016 yılında ise 2015 yılına göre reel olarak vergi gelirlerinde %6.7 oranında artış görülmektedir.

Vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaysız vergiler 2014 yılında reel olarak %9.0 artış, 2015 yılında reel olarak %2.7 oranında gerileme göstermesine karşılık, 2016 yılında %4.4 oranında reel olarak artış olmuştur. Dolaylı vergilerde ise reel olarak 2014 yılında %7.2 oranında azalış göstermesine karşılık 2015 yılında reel olarak %0.1 oranında gerileme yaşanırken, 2016 yılında %8.4 oranında artış yaşanmıştır (tablo 9).

Yerel gelirlerin içerisinde yer alan diğer gelirlerde, 2014 yılında reel olarak %0.6'lık artış göstermiştir. 2015 yılında ise Telefon telgraf ve teleks ücretleri, Chip kart satış gelirleri, sabit görüntülü radar sistemleri ceza gelirlerinde yaşanan gerileme nedeni ile diğer gelirler kaleminde reel olarak %10.9 düzeyinde gerileme gözlemlenmiştir. 2016 yılında ise bazı gelir kalemlerinde gerileme olmasına karşılık aynı kategori içerisinde yer alan diğer gelir kalemlerinde yaşanan artış diğer gelirlerde reel olarak %11.5 oranında artışa neden olmuştur (tablo 9).

Fon gelirlerinde 2014 yılındaki artışın nedenlerine bakıldığında Fiyat İstikrar Fonu, Turizm Teşvik Fonu, Spor Fonu ve Tasfiye Edilen Fon gelirlerindeki artışların etkisi ile %4.0 oranında artış göstermiştir. 2015 yılında Spor Fonu, Emekli sandığı fonu, ve Tasfiye Edilen Fon gelirleri başta olmak üzere toplam fon gelirleri kaleminde reel olarak %6.3 oranında gerileme gözlemlenmiştir. 2016 yılında ise fon gelirlerinde reel olarak %12.6 oranında artış sağlanmıştır. Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlar, 2014 yılında cari fiyatlarla 499.2 milyon TL ile bütçe gelirleri içerisinde % 15.6'ı ve GSMH'nin %5.6'sı kadar paya sahipti. 2015 yılında bu pay %15.8'ine ulaşırken, 2016 yılında %12.8'i seviyelerinde gerçekleşti. 2014 yılında reel olarak %4.2 oranında artarak GSMH'nin %5.6'sı kadar paya sahip olmuştur. 2015 yılında reel olarak %0.9 oranında azalarak GSMH'nin %5.4'ü kadar paya sahip olmuştur. 2016 yılında ise dış yardımlar da reel olarak %15.9 gerileme olurken GSMH'nin %4.4'ü kadar paya sahip olmuştur.

Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2014 yılında cari fiyatlarla 499.2 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2015 yılında 549.1 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise cari fiyatlarla 505.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler cari fiyatlarla 2014 yılında %84.4'ü oranında bir paya sahip olurken bu oran 2015 yılında %84.2'ye gerilerken; 2016 yılında ise %87.2 oranında bir

paya sahip olmuştur. 2015 – 2016 yılları arasında yerel gelirlere cari fiyatlara %18.5'lik ve reel olarak %8.2 oranında artış sağlandığı gözlemlenmiştir.

Bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığı zaman, 2014 yılında 3,635.4 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe cari olarak %11.5 ve reel %0.3'lük artış göstermiştir. 2015 yılında 3,841.9 milyon TL ile cari olarak %5.7 artış ve reel olarak %4.8'lik gerileme yaşanmıştır. 2016 yılında ise bütçe giderleri cari fiyatlarla %8.3 oranında artış ile 4,160.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe reel olarak %1.1 oranında gerileme göstermiştir.

Personel giderlerinin yıllar itibariyle bütçe giderleri içindeki payına bakıldığı zaman 2013 yılında %33.6 seviyelerinden 2014 yılında %34.1'i seviyesine yükselirken cari fiyatlarla %13 ve reel olarak ise %1.7 oranında artış göstermiştir. 2015 yılında personel giderleri %34.5 oranında pay alırken personel giderleri cari fiyatlarla %6.8'lik artış göstermesine karşılık reel olarak %3.7 oranında gerilemiştir. 2016 yılında 1,425.7 milyon TL düzeyinde gerçekleşen personel giderleri bütçe içerisinde %34.3 oranında paya sahip olmuştur. 2016 sonu itibariyle cari olarak bir önceki yıla göre %7.6 artış göstermesine karşılık reel olarak %1.7 oranında gerileme gösteren personel giderleri aynı zamanda bütçe giderleri içerisinde de en az gerileme gösteren harcama kalemi olmuştur.

2014 yılında bütçe gider kalemlerinden transfer giderlerinde cari olarak %8.4'lük artışa karşılık reel olarak %2.5 oranında gerileme olduğu tespit edilmiştir. 2015 yılında bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %3.7, diğer cari giderler %3.4, transfer giderleri %6.3, savunma giderleri %4.6 ve yatırım giderlerinde %2.5 oranında gerileme olmuştur. 2016 yılında ise bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %1.7, diğer cari giderler %3.7, savunma giderleri %4.3 ve yatırım giderlerinde %22.8 oranında gerileme olmasına karşılık, transfer giderleri %5.4 oranında artış göstermiştir.

2013 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığı zaman, transfer harcamalarının bütçe giderlerinin %44.7'si, 2014 de %43.5'i, 2015 yılında %42.8 ve 2016 yılında ise %45.6 oranında pay ile bütçeye önemli bir yük oluşturmaya devam ettiği görülmektedir.

Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesinde 2012 yılında finansman ihtiyacı 230.8 milyon TL olmuş, buna karşılık TC kredilerinden sağlanan 407.0 milyon TL'lik

kaynak sayesinde Devlet Bütçesinde 176.2 milyon TL’lik finansman fazlası oluşmuştur. 2013 yılında bütçe finansman ihtiyacı 544.1 milyon TL’lik kaynağa ihtiyaç duyarken bu miktarın 498.7 milyon TL’lik kısmı TC kredileri ile finanse edilirken ihtiyaç görülen 45.4 milyon TL’lik miktar iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır. 2014 yılında devlet bütçesi finansman ihtiyacı 427.6 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 395.2 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen 32.4 milyon TL’lik miktarı iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır. 2015 yılında ise devlet bütçesi finansman ihtiyacı 376.9 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 272.8 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen 104.1 milyon TL’lik miktarı iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır. 2016 yılında devlet bütçesi finansman ihtiyacı 199.7 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 220.5 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen kaynaktan fazlasını sağlamış olması nedeniyle 20.8 milyon TL’lik miktar finansman fazlası vermiştir.

2014 yılında yerel gelirlerin GSMH’ya oranı %30.6’si seviyelerinden, 2015 yılında yerel gelirlerin GSMH’ya oranı %28.6’sı seviyesine gerilerken; 2016 yılında ise %29.8’si seviyesine yükselmiştir. Dış yardımların ise GSMH payı 2014 yılında %5.6, 2015 de %5.4, ve 2016 yılında ise %4.4 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH’ya oranı, 2012 yılında %9.1 düzeyinden 2013 yılında %9.3 ve 2014 yılında %9.7 seviyesine yükselirken bu oran 2015 yılında %9.0 seviyesine gerilemiştir. 2016 yılında ise %9.1 olarak gerçekleşti. Katma değer vergisi ağırlıklı dolaylı vergilerin GSMH’ya oranı ise 2013 yılında %12.1 seviyesinden 2014 yılında %12.4’e yükselirken ve 2015 yılında %11.9 seviyesine gerilerken 2016 yılında %12.4’e yükseldi. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH’ya oranı 2013 yılında %21.4’e oranından, 2014 yılında %22.1’e gelişme gösterirken, 2015 yılında %20.9 ve 2016 yılında ise %21.5 olarak gerçekleştiği görülmektedir (tablo 9).

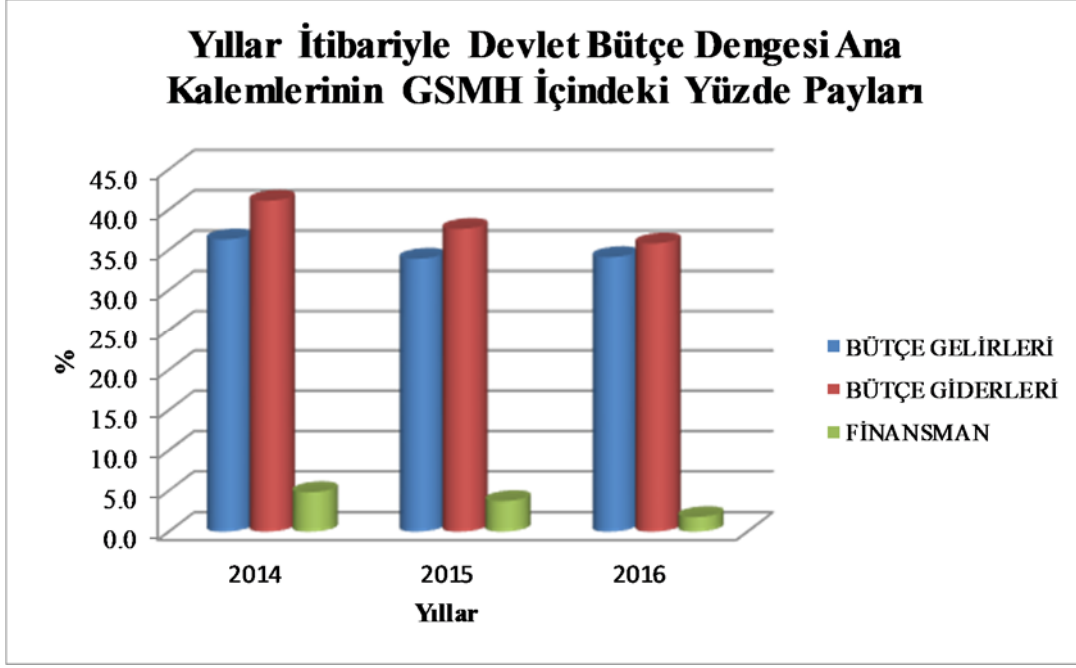
Devlet bütçesi giderleri, 2013 yılında GSMH’nın %43.0’ü düzeyinde gerçekleşmiş, 2014 yılında da GSMH’nın %41.1’i, 2015 yılında %37.6’i düzeyinde gerçekleşirken 2016 yılında %35.8’lik payla son dönemlerin en düşük seviyesine gerilemiştir (tablo 9, grafik 4). Bütçe giderleri, bir önceki yıla göre reel olarak 2013 yılında %1.7, 2014 yılında %0.3 artış gösterirken, 2015 yılında %4.8 ve 2016 yılında ise %1.1 oranında gerileme göstermiştir.

Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payı 2013 yılında %9.4 seviyesinden sırası ile 2014 yılında %10, 2015 yılında %10.2 ve 2016 yılında %8.0 seviyesine değişim göstermiştir. Yatırımların yıllar itibariyle GSMH içindeki paylarına bakıldığında 2013 yılında %4.0 olan payı, 2014 yılında %4.1 ve 2015 yılında %3.8 seviyesinde gerçekleşirken 2016 yılında %2,9'luk paya sahip olmuştur.

2014 yılında bütçe gelirlerinde sağlanan %6.2 oranındaki reel artış ve bütçe giderlerindeki %0.3'lük reel artışa karşılık bütçe bu yılda da GSMH'nın %4.8'i oranında açık vermiştir. 2015 yılında bütçe gelirlerinde görülen %2.7 oranındaki reel gerileme ve bütçe giderlerindeki %4.8'lik reel gerileme karşısında bütçe bu yılda da GSMH'nın %3.7'si oranında açık vermiştir. 2016 yılında ise bütçe gelirlerinde görülen %4.4 oranındaki reel artışa karşılık bütçe giderlerindeki %1.1'lik reel gerileme karşısında bütçe bu yılda ise GSMH'nın %1.7'si oranında açık vermiştir. Yıllar itibariyle Devlet Bütçe dengeleri incelendiğinde Bütçenin finansmanı için gerekli olan iç ve dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığı ve sürekli bütçe açıkları nedeni ile kamu borç yükünün artması ülke ekonomisinin gelişmesine engel oluşturduğu görülmektedir.

TABLO - 9 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	1977 Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İLBÜTÇE GELİRLERİ	5,822.4	5,668.1	5,916.9	3,207.9	3,465.0	3,960.6
1.Yerel Gelirler	4,916.3	4,769.9	5,161.2	2,708.7	2,915.9	3,454.7
1.1.Vergi Gelirleri	3,539.3	3,495.1	3,728.6	1,950.0	2,136.6	2,495.8
1.1.1.Dolaysız Vergiler	1,550.8	1,508.6	1,575.1	854.4	922.3	1,054.3
1.1.2.Dolaylı Vergiler	1,988.5	1,986.5	2,153.5	1,095.6	1,214.4	1,441.5
1.2.Diğer Gelirler	324.5	289.0	322.2	178.8	176.7	215.7
1.3.Fon Gelirleri	1,052.5	985.8	1,110.4	579.9	602.6	743.3
2.1.Dış Yardımlar	906.1	898.2	755.8	499.2	549.1	505.9
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	903.6	895.8	755.6	497.9	547.6	505.8
2.1.1.Diğer	2.5	2.3	0.2	1.4	1.4	0.1
İLBÜTÇE GİDERLERİ	6,598.4	6,284.6	6,215.2	3,635.4	3,841.9	4,160.3
1.Cari Giderler	2,660.0	2,562.1	2,510.4	1,465.5	1,566.2	1,680.4
1.1.Personel Giderleri	2,250.8	2,167.0	2,129.9	1,240.1	1,324.7	1,425.7
1.2.Diğer Cari Giderler	409.1	395.1	380.5	225.4	241.5	254.7
2.Transferler	2,868.4	2,688.2	2,833.6	1,580.4	1,643.3	1,896.7
3.Savunma Giderleri	413.0	394.0	377.1	227.5	240.9	252.4
4.Yatırımlar	657.1	640.3	494.2	362.0	391.4	330.8
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	248.0	266.9	194.5	136.6	163.1	130.1
4.2.Diğer Yatırımlar	409.1	373.5	299.7	225.4	228.3	200.7
İİLBÜTÇE DENGESİ	-776.0	-616.5	-298.3	-427.6	-376.9	-199.7
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
İİV.FİNANSMAN DENGESİ	-776.0	-616.5	-298.3	-427.6	-376.9	-199.7
IV. FİNANSMAN	776.0	616.5	298.3	427.6	376.9	199.7
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	717.3	446.2	329.4	395.2	272.8	220.5
2. Diğer	58.8	170.3	-31.1	32.4	104.1	-20.8
	Değişim (%)			GSMH'daki Payı (%)		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İLBÜTÇE GELİRLERİ	6.2	-2.7	4.4	36.3	33.9	34.1
1.Yerel Gelirler	6.6	-3.0	8.2	30.6	28.6	29.8
1.1.Vergi Gelirleri	7.9	-1.2	6.7	22.1	20.9	21.5
1.1.1.Dolaysız Vergiler	9.0	-2.7	4.4	9.7	9.0	9.1
1.1.2.Dolaylı Vergiler	7.2	-0.1	8.4	12.4	11.9	12.4
1.2.Diğer Gelirler	0.6	-10.9	11.5	2.0	1.7	1.9
1.3.Fon Gelirleri	4.0	-6.3	12.6	6.6	5.9	6.4
2.1.Dış Yardımlar	4.2	-0.9	-15.9	5.6	5.4	4.4
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	4.2	-0.9	-15.7	5.6	5.4	4.4
2.1.1.Diğer	3.5	-4.3	-93.1
İLBÜTÇE GİDERLERİ	0.3	-4.8	-1.1	41.1	37.6	35.8
1.Cari Giderler	1.7	-3.7	-2.0	16.6	15.3	14.5
1.1.Personel Giderleri	1.7	-3.7	-1.7	14.0	13.0	12.3
1.2.Diğer Cari Giderler	2.2	-3.4	-3.7	2.5	2.4	2.2
2.Transferler	-2.5	-6.3	5.4	17.9	16.1	16.3
3.Savunma Giderleri	1.4	-4.6	-4.3	2.6	2.4	2.2
4.Yatırımlar	6.6	-2.5	-22.8	4.1	3.8	2.9
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	1.7	7.6	-27.1	1.5	1.6	1.1
4.2.Diğer Yatırımlar	9.8	-8.7	-19.7	2.5	2.2	1.7
İİLBÜTÇE DENGESİ	-29.3	-20.6	-51.6	-4.8	-3.7	-1.7
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0
İİV.FİNANSMAN DENGESİ	-29.3	-20.6	-51.6	-4.8	-3.7	-1.7
IV. FİNANSMAN	-29.3	-20.6	-51.6	4.8	3.7	1.7
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	-28.7	-37.8	-26.2	4.5	2.7	1.9
2. Diğer	-35.8	189.9	-118.3	0.4	1.0	-0.2

1.2.5. Ödemeler Dengesi

1.2.5.1. Cari İşlemler

1.2.5.1.1. Dış Ticaret

2014 yılında 134 milyon ABD Doları olan ihracat rakamı, 2015 yılında %11.9 oranında azalarak 118.1 milyon ABD Doları'na, 2016 yılında ise %10.7 oranında azalarak 105.5 milyon ABD Dolarına gerilemiştir.

2014 yılında 1,784.3 milyon ABD Doları olan ithalat rakamı ise 2015 yılında %15.9 oranında azalarak 1,500.6 milyon ABD Dolarına geriledikten sonra 2016 yılında %3.8 artarak 1,557.2 milyon ABD Doları seviyesine yükselmiştir. Son iki yılda döviz kurlarında gerçekleşen yükseliş ithalat rakamlarının düşük seyretmesinde etkili olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda 2016 yılında Dış Ticaret açığının 1,451.7 milyon ABD Doları, Dış Ticaret Hacminin ise 1,662.7 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. 2016 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %6.8 olarak gerçekleşmiştir (tablo10).

1.2.5.1.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen İşlemler içerisinde yer alan Turizm (Net) kalemi, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla %10.8, %2.7 ve %6 oranlarında artarak 2016 yılı sonunda 739.4 milyon ABD Dolarına yükselmiştir.

Görünmeyen İşlemler içerisinde Diğer Görünmeyenler (Net) kalemi ise, 2014 yılında 959.2 milyon ABD Doları iken, 2014 yılında 956.4 milyon ABD Dolarına gerilemiş, 2016 yılında ise %4.5' lik artışla 999.9 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Diğer Görünmeyenler içerisinde ağırlıklı bir yeri olan Yükseköğretim (Net) 2014 yılında 589.8 milyon ABD Doları iken, 2015 yılında 636.2 milyon ABD Dolarına, 2016 yılında ise %9.2 oranında artış ile 694.8 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. Diğer Görünmeyenler içerisinde yer alan TC Yardımları 2015 yılında %11.6, 2016 yılında %16.7 oranlarında azalmıştır. 2016 yılında TC Yardımları 167.3 milyon ABD Dolarıdır.

Bu gelişmeler sonucunda 2014 yılında 1,638,6 milyon ABD Doları olan Görünmeyen İşlemler Dengesi 2015 yılında 1,654.1 milyon ABD Doları, 2016 yılında ise 1,739.3 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

1.2.5.1.3. Cari İşlemler Dengesi

Dış Ticaret ve Görünmeyen İşlemler Dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda 2014 yılında 11.7 milyon ABD Doları açık veren Cari İşlemler Dengesi, 2015 yılında artıya geçerek 271.6 milyon ABD Dolarına yükselmiş, 2016 yılında ise 287.6 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo 10).

TABLO - 10 ÖDEMELER DENGESİ

	2014	2015	2016
	(Milyon ABD \$)		
1. Cari İşlemler			
1.1. Dış Ticaret			
1.1.1. İhracat	134.0	118.1	105.5
1.1.2. İthalat	1,784.3	1,500.6	1,557.2
Dış Ticaret Dengesi	-1,650.3	-1,382.5	-1,451.7
GSYİH'daki Payı (%)	-40.8	-36.9	-37.8
1.2. Görünmeyen İşlemler			
1.2.1. Turizm (Net)	679.4	697.7	739.4
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	959.2	956.4	999.9
Yüksek Öğrenim	589.8	636.2	694.8
TC Yardımları	227.1	200.8	167.3
Diğer	142.3	119.4	137.8
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,638.6	1,654.1	1,739.3
Cari İşlemler Dengesi	-11.7	271.6	287.6
GSYİH'daki Payı (%)	-0.3	7.2	7.5
2. Sermaye Hareketleri			
2.1. TC Kredileri	180.2	100.0	72.9
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	6.7	68.9	-1.5
Sermaye Hareketleri Dengesi	186.9	168.9	71.4
Genel Denge	175.2	440.5	359.0
GSYİH'daki Payı (%)	4.3	11.7	9.4
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-176.7	-75.8	-79.4
4. Net Hata ve Noksan	1.5	-364.7	-279.6

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.5.2. Sermaye Hareketleri

2014 yılında 180,2 milyon ABD Doları olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti Kredileri, 2015 yılında %44.5 oranında azalarak 100 milyon ABD Dolarına, 2016 yılında ise %27.1 oranında azalarak 72.9 milyon ABD Dolarına gerilemiştir. Sermaye Hareketleri içerisinde yer alan Diğer Sermaye Hareketleri (Net) 2014 yılında 6.7 milyon ABD Doları, 2015 yılında 68.9 milyon ABD Doları ve 2016 yılında -1.5 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye Hareketleri Dengesi 2014 yılında 186.9 milyon ABD Doları, 2015 yılında 168.9 milyon ABD Doları, 2016 yılında 71.4 milyon ABD Dolarıdır.

Cari İşlemler Dengesi ve Sermaye Hareketleri Dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak **Genel Denge** 2014 yılında 175.2 milyon ABD Doları, 2015 yılında 440.5 milyon ABD Doları, 2016 yılında ise 359 Milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo10).

1.2.5.3. Rezerv Hareketleri

2014 yılında 176.7 milyon ABD Doları, 2015 yılında 75.8 milyon ABD Doları, 2016 yılında ise 79.4 milyon ABD Doları döviz rezerv artışı görülmektedir (tablo 10).

1.2.6. Enflasyon

KKTC, ithalat ve döviz ağırlıklı bir ekonomik yapı ve piyasaya sahip olduğundan özellikle döviz kurları ve dünya petrol fiyatlarında oluşabilecek dalgalanmalar enflasyon (Tüketici Fiyatları Endeksi'nin değişimi) üzerinde önemli bir rol oynamaktadır.

2014 yılında dünya petrol fiyatlarında kaydedilen düşüğe bağlı olarak ve TL'nin değer kazanmasının etkisiyle ilk 10 ayda %7.5 olarak gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda %6.5 seviyesine gerilemesine neden olmuştur (tablo 11).

2015 yılında bir önceki yılın Aralık ayına göre endekse yansıyan tüm döviz kurlarında artış meydana gelmiştir. En çok artış %28.2 ile Dolar kurunda, ikinci sırada %23.3 Sterlin ve en az artış ise %12.0 ile Euro kurunda olmuştur. Tüketici Fiyatları Endeksi'nde ağırlığı en yüksek olan döviz kuru Euro, ikinci sırada Sterlin ve ağırlığı en az olan ise Dolar kurudur.

En yüksek yıllık artış Gıda ve Alkolsüz İçecekler ana grubunda gerçekleşmiştir. Azalış gösteren tek ana grup ise Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar olmuştur. 2015 Şubat ayında Elektrik tarifelerinin fiyatlarında yapılan indirimlerden dolayı bu ana grup eksi değer göstermiştir. 2015 yılında dünya petrol fiyatlarında meydana gelen düşlere bağlı olarak akaryakıt ürünlerinde fiyat düşüşleri olmuştur.

Döviz kurlarındaki artışların yarattığı etki nedeniyle sırasıyla Eğitim'de, Eğlence ve Kültür'de, Ulaştırma'da ve Haberleşme'de artışlar olmuştur. Ayrıca Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri'nde, Giyim ve Ayakkabı'da, Çeşitli Mal ve Hizmetler'de, Lokanta ve Oteller'de, Sağlık, Alkollü İçecekler ve Tütün ana gruplarında gerçekleşen fiyat değişimlerinden dolayı artışlar meydana gelmiştir.

Bu bağlamda, Tüketici Fiyatları Endeksi'nde yer alan 12 ana grubun, 11'inde artış, Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar ana grubunda ise düşüş olmuştur.

2015 yılında bir önceki yılın Aralık ayına göre ise (12 aylık) enflasyonda %7.8 artış gerçekleşmiştir.

2016 yılına ait yıllık genel enflasyon oranı yıl sonu itibari ile %10.2'e ulaşmıştır. En çok yıllık artış %18.32 ile "Ulaştırma" ana grubunda meydana gelirken, onu %13.34 ile "Alkollü içecekler ve tütün" grubu takip etmiştir. Döviz kurlarında ise 2016 yılı sonunda İngiliz sterlini kurunda "Brexit" neticesinde görülen yıllık hafif düşüğe (%0.38) rağmen ABD doları ve Euro kurlarında görülen yıllık artışlar (sırası ile % 19.14 ve %16.76) olmuş ve bunun etkisi ile

enflasyon sepetini oluşturan 12 ana mal ve hizmet tüketim gruplarının tümünde endeks değerleri artmıştır.

Harcama gruplarında en çok artışın yaşandığı grup olan “Ulaştırma” grubunda dikkati çeken tüketim kalemi akaryakıt olmuştur. Dünya petrol fiyatlarında 2016 yılı boyunca görülen artışın (%50.62 Brent varil fiyatı ABD doları cinsinden) döviz kurlarındaki yaşanan yükseliş eşgüdümü ile iç piyasada satılan akaryakıt fiyatlarında %10-12 aralığında yıllık artışa neden olmuştur. En çok artış gösteren üçüncü ana mal ve hizmet tüketim grubu olan eğitimde ise döviz kurlarındaki artışa bağlı olarak yıllık %12.98 artış görülmüştür. Euro döviz kurunun enflasyon üzerindeki güçlü etkisinin yıl boyunca Euro’nun ABD doları karşısında güçlenmesi neticesinde Euro/TL döviz kuru, enflasyondaki artışın açıklanmasında yardımcı olacaktır (tablo 11).

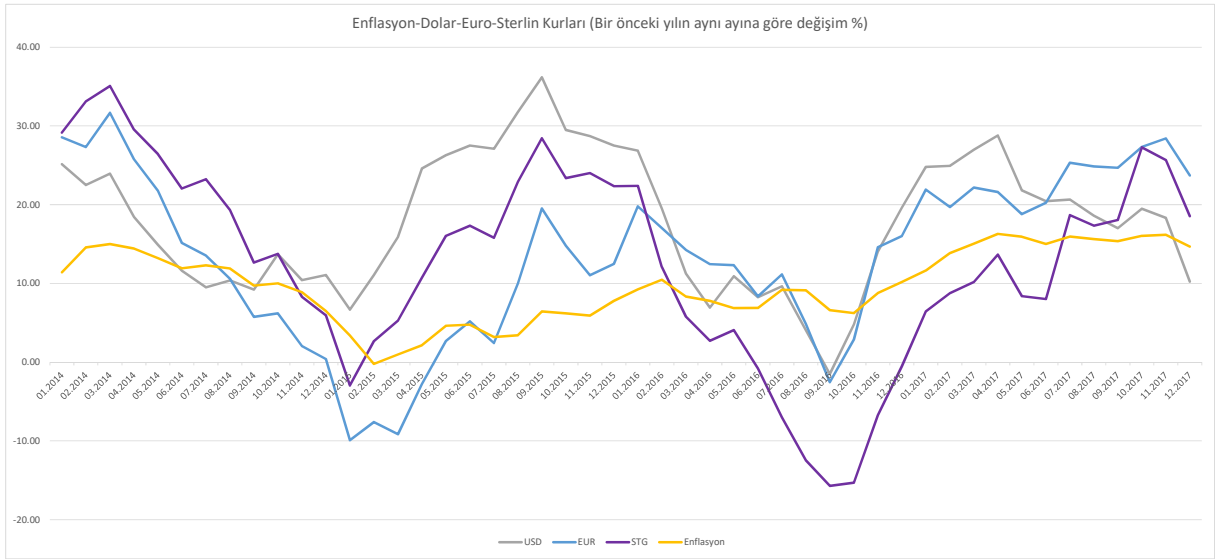
2017 yıl sonu itibarıyla toplam enflasyon %14.68 olmuştur. Geçen sene aynı dönemde %10.19 oranına göre enflasyonda görülen artışın bu sene özellikle döviz kurlarında görülen yükselişler nedeniyle güçlendiği görülmektedir. En çok artış yaşanan ana harcama grubu %19.58 ile “Eğlence ve Kültür” grubunda olurken, bu grubu “Mobilya, Ev aletleri ve Ev bakım hizmetleri” grubu %19.32 ile takip etmiştir. Üçüncü sırada ise %18.52 artış ile “Eğitim” ana harcama grubunda gerçekleşmiştir. 12 Ana harcama grubunun tümünde artışlar meydana gelmiştir.

TABLO - 11 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

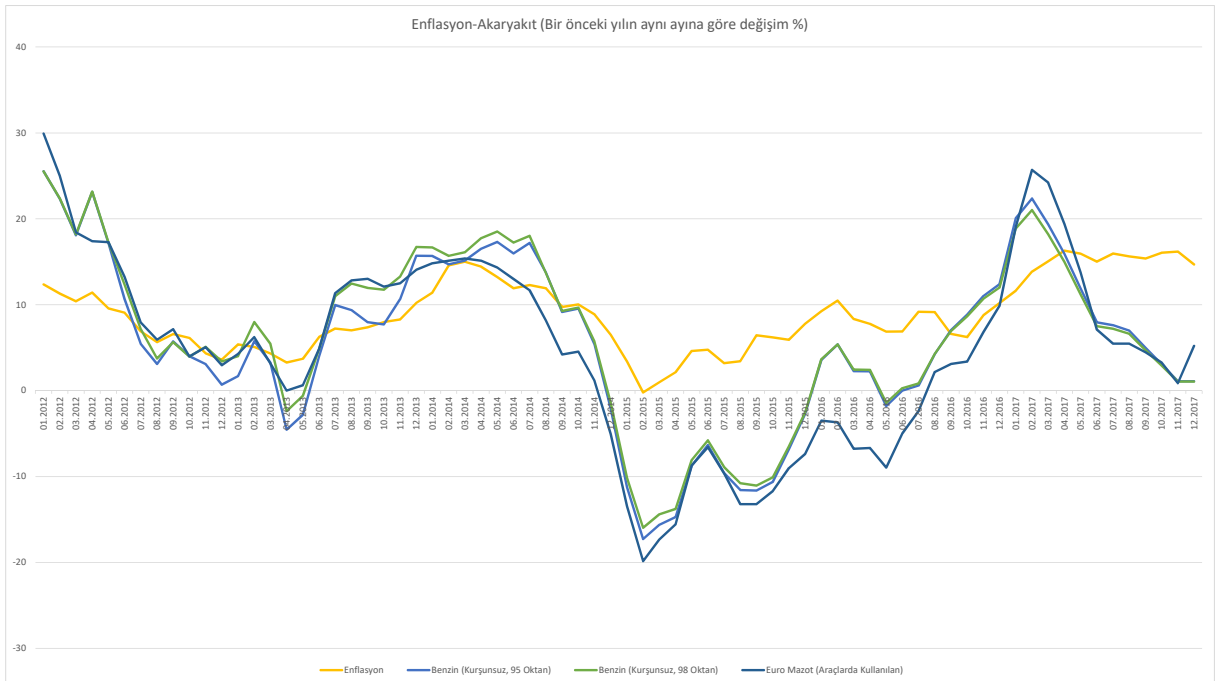
	YILLIK ORTALAMA DEĞİŞİM	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM
	%		
2014	11.6	6.5	4.9
2015	4.1	7.8	3.2
2016	8.3	10.2	2.3
2017	15.1	14.7	7.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik – 10

Grafik - 11

1.2.7. Bankacılık

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2014 yılında 2013 yılına göre %11.09 oranında büyüyerek 14,836.1 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2015 yılı sonunda %16.67 oranında genişleyerek 17,309.6 milyon TL'na ulaşan bankacılık sektörü konsolide bilançosu, 2016 yılında %22.10 oranında artarak 21,134.2 milyon TL'na yükselmiştir. Sektörün performans rasyolarından risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu'nun (SYSR) önceki yıllarda olduğu gibi 2014-2016 döneminde de %10 olan yasal oranın üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. SYSR 2014 yılı sonunda %17,53'e, Aralık 2015 döneminde ise %17,06' ya gerilemiştir. SYSR 2016 yılsonunda 0.97 puan artarak % 18.03'e yükselmiştir. Brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı 2014' de %62.94' den %64.42'ye, 2015 yılında ise %64.52'ye yükselirken, 2016 yılında %60.39 seviyesine gerilemiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranını gösteren kredi/mevduat oranı 2014 yılında %81.18, 2015 yılında %80.05, 2016 yılında ise 4.13 puan azalarak %76.72 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların brüt krediler içindeki payı, 2016 yıl sonunda 2015 yıl sonuna göre 0.28 puan azalarak %6.60'a gerilemiştir.

1.2.7.1. Banka Mevduatları

Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2014 yılında %4.0 oranında artışla 11,323.6 milyon TL'ndan 11,773.9 milyon TL'na ulaşmıştır. 2015 yılında ise önceki yılın üzerinde bir büyüme gerçekleşmiş, toplam mevduatlar %18.5 artış göstererek 13,950.6 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılında toplam mevduatlar %19.2 oranında artış göstererek 16,635.2 milyon TL'na ulaşmıştır. 2014-2016 yılları incelendiğinde toplam mevduatlardaki oransal olarak en yüksek artışın %19.2 ile 2016 yılında, en düşük artışın ise %4.0 ile 2014 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılı sonunda toplam mevduatın %48.4'ü Türk Lirası, %51.6'sı döviz mevduatlardan oluşmaktadır (tablo 12).

1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar 2014 yılında bir önceki yıla göre %1.7 oranında artarak 6,359.4 milyon TL'dan 6,467.9 milyon TL'na ulaşmış, 2015 yılında ise bir önceki yıla göre %9.2 oranında artarak 7,061.4 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılında 8,058.5 milyon TL'na ulaşan Türk Lirası mevduatlar %14.1 oranında artış göstermiştir. 2014-2015 döneminde Türk Lirası mevduatlar içerisinde, vadesiz mevduatlar %8.4, vadeli mevduatlar %9.3 oranında artış göstermiştir. 2015-2016 döneminde ise Türk Lirası mevduatlar içerisinde vadesiz mevduatlar %29.8, vadeli mevduatlar %11.9 oranında artış göstermiştir. 2016 yıl sonu itibari ile Türk Lirası mevduatın %13.9'luk oranı vadesiz, %86.1'lik oranı ise vadeli mevduatta toplanmıştır. (tablo 12).

TABLO-12 MEVDUAT GELİŞMELERİ

	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	Milyon TL			Mevduat Türleri İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	6,467.9	7,061.4	8,058.5	100.0	100.0	100.0
1.1. Vadesiz	798.0	864.9	1,122.6	12.3	12.2	13.9
1.2. Vadeli	5,669.9	6,196.5	6,935.9	87.7	87.8	86.1
2. Döviz Mevduat	5,305.9	6,889.1	8,576.7	100.0	100.0	100.0
2.1. Vadesiz	671.5	994.3	1,271.4	12.7	14.4	14.8
2.2. Vadeli	4,634.4	5,894.8	7,305.3	87.3	85.6	85.2
Toplam Mevduat	11,773.9	13,950.6	16,635.2	-	-	-
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	Değişim (%)			Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	1.7	9.2	14.1	54.9	50.6	48.4
1.1. Vadesiz	-20.9	8.4	29.8	6.8	6.2	6.7
1.2. Vadeli	6.0	9.3	11.9	48.2	44.4	41.7
2. Döviz Mevduat	6.9	29.8	24.5	45.1	49.4	51.6
2.1. Vadesiz	-32.0	48.1	27.9	5.7	7.1	7.6
2.2. Vadeli	16.6	27.2	23.9	39.4	42.3	43.9
Toplam Mevduat	4.0	18.5	19.2	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

Toplam döviz mevduatları, 2014 yılında bir önceki yıla göre %6.9 oranında artarak cari fiyatlarla 5,305.9 milyon TL'na ulaşmıştır. 2015 yılında ise, bir önceki yılın üzerinde bir oranda, %29.8 oranında artarak cari fiyatlarla 6,889.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 sonunda 2015 yılına yakın bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %24.5'lik artışla 8,576.7 milyon TL'na ulaşmıştır. 2014 yılında vadesiz döviz mevduatları %32.0 oranında azalırken, vadeli döviz mevduatları %16.6 oranında genişlemiştir, 2015 yılında vadesiz döviz mevduatları %48.1, vadeli döviz mevduatları %27.2 oranında genişlemiştir, 2016 yılında ise vadesiz döviz mevduatları %27.9, vadeli döviz mevduatları %23.9 oranında artış göstermiştir, (tablo 12).

1.2.7.2 Krediler

Bankacılık sektörü aktif toplamı içerisinde en büyük pay brüt kredilere aittir. 2014 yıl sonunda toplam aktifler içerisinde brüt kredilerin payı %64.4 iken 2015 yıl sonunda bu oran %64.5 düzeyindedir. 2016 yıl sonunda brüt kredilerin bankacılık sektörü aktif toplamı içerisindeki payı %60.4'e gerilemiştir. 2014 yılında %14.1 oranında büyüyerek 9,557.9 milyon TL'na ulaşan brüt krediler 2015 yılında %16.8'lik büyümeyle 11,168.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılsonunda 12,763.1 milyon TL'na ulaşan krediler, 2016 yılı içerisinde %14.3 oranında büyüme göstermiştir.

Kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde en büyük payın önceki yıllarda olduğu gibi 2016 yılında da şahsi ve mesleki borçlar kalemine ait olduğu görülmektedir. 2016 yılında şahsi ve mesleki borçların toplam krediler içindeki payı %37.2'dir. Şahsi ve mesleki borçlar kalemini sırasıyla ticaret sektörüne ait krediler ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait krediler takip etmektedir (tablo 13).

TABLO-13 BANKA KREDİLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	Krediler (Milyon TL)			Değişim (%)			Toplam Krediler İçindeki Payı (%)		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	2,458.0	2,670.3	2,938.2	16.3	8.6	10.0	25.7	23.9	23.0
2. Tarım	99.0	135.2	105.5	9.4	36.5	-22.0	1.0	1.2	0.8
3. Sanayi	271.8	341.1	321.6	34.1	25.5	-5.7	2.8	3.1	2.5
4. Nakliye ve Ulaşım	181.2	101.2	147.7	92.0	-44.2	46.0	1.9	0.9	1.2
5. Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	1,853.3	2,461.0	2,975.3	3.5	32.8	20.9	19.4	22.0	23.3
6. Bina ve İnşaat	719.8	910.4	1,100.7	29.0	26.5	20.9	7.5	8.2	8.6
7. Turizm	231.5	301.0	429.3	36.9	30.1	42.6	2.4	2.7	3.4
8. Şahsi ve Mesleki Borçlar	3,743.3	4,247.8	4,744.9	11.4	13.5	11.7	39.2	38.0	37.2
Toplam	9,557.9	11,168.1	12,763.1	14.1	16.8	14.3	100.00	100.00	100.00

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.8. İstihdam

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2017 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma çağındaki nüfus) 250,857 kişi olarak saptanırken, istihdam edilen kişi sayısı 120,999 olarak saptanmıştır. 2016 yılında istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı %48.2 olarak gerçekleşirken bu oran 2017 yılında da aynı kalmıştır. 2014-2017 döneminde çalışma çağındaki nüfus artarken, işsizlik oranı %8.3'den %5.8'e gerilemiştir. Aynı dönemde 15-24 yaş grubundaki genç nüfustaki işsizlik oranı da benzer şekilde %20.3'ten %18.7'ye gerilemiştir (tablo 14). Genç işsizlik oranının genel işsizlik oranının üzerinde artış göstermesi olumsuz bir durumdur. Genç Nüfusta İşsizlik oranının gerilemesi için, genç nüfus istihdamını teşvik etmeye yönelik mevcut uygulanmakta olan tedbirlerin daha da artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

**TABLO - 14 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL
GÖSTERGELERİ**

	2014	2015	2016	2017
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	231,424	239,634	245,828	250,857
İşgücü	112,469	121,854	126,463	128,451
İstihdam	103,149	112,811	118,387	120,999
İşsiz	9,320	9,043	8,075	7,453
İşgücüne Katılım Oranı (%)	48.6	50.9	51.4	51.2
İstihdam Oranı (%)	44.6	47.1	48.2	48.2
İşsizlik Oranı (%)	8.3	7.4	6.4	5.8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ¹ (%)	20.3	19.6	17.0	18.7

¹ 15-24 yaş grubunda olanlar.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2. TEMEL AMAÇ

2018-2020 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin refah seviyesinin artırılması doğrultusunda sürdürülebilir ve rekabet edebilir bir ekonomik yapının istikrarlı büyümesini sağlarken, istihdamı artırmak ve gelir dağılımını iyileştirmek sağlanan mali disiplini sürdürülebilir kılmak, yurt içi tasarrufları artırmak ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak maliye politikasında bütçe disiplini devam ettirilecek, gelirler politikasıyla da bu duruş desteklenecektir.

Program döneminde; iş ortamının iyileştirilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve öncü sektörler olan turizm ile yükseköğretimin ve bunlara katkı sağlayacak olan özellikle tarım, tarımsal sanayi, imalat sanayi ve bilişim sektörlerinin desteklenmesi ve ihracat odaklı üretim yapacak şekilde geliştirilmesi, ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, finansal sistemin

geliştirilmesi, enerji altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan hedeflerin gerçekleştirilmesi, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik programlar hazırlanarak etkin bir biçimde uygulanması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede; yatırımı, istihdamı, ihracatı ve Ar-Ge ile yenilikçiliği destekleyen politikalar uygulanacaktır.

İstihdamı artırmak için sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlayacak politikaların geliştirilmesinin yanında, nitelikli işgücünün artırılması ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

Ekonominin rekabet gücü, kamu harcamalarında etkinlik-verimlilik-hesap verebilirlik, iyi yönetim, devlet yardımları, sağlık sistemi, eğitim sistemi, vergi sistemi, kayıt dışılık ve yerel yönetimler alanlarındaki yapısal dönüşümlere imkan verecek politikalar belirlenerek uygulamaya konacaktır.

Girişimcilik becerileri ile olanaklarının ve rekabet koşullarının iyileştirilmesi ile özel sektörün dinamizmi artırılarak, ekonomide büyümenin gelişmesine katkı yapılacaktır. Böylelikle özel ve kamu sektörünün çeşitli alanlarda birbiriyle rekabet eder durumu ortadan kaldırılarak, bu iki sektörün birbirini tamamlayıcı roller üstlenmesi ile devletin düzenleme, denetim ve gözetim fonksiyonları yaygınlaştırılarak etkinleştirilecektir.

Kamuda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik yapısal reformların gerçekleştirilmesine önem verilecektir.

E-Devlete geçiş için gerekli olan yasal düzenlemeler tamamlanarak kamu hizmetlerinin E-Devlet üzerinden yürütülmesi sağlanacaktır.

3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER

3.1. Program Dönemi Hedef ve Göstergeleri

Programın makroekonomik çerçevesi; dönem içerisinde, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı ve petrol fiyatları ile döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği teknik varsayımı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

KKTC ekonomisinin 2017 yılında %3.8 oranında büyüyeceği tahmin edilirken, 2018 ve 2019 yıllarında %5.0, 2020 yılında ise %5.5 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

Bu büyüme oranlarıyla, GSYİH'nın 2018-2020 yılları arasında cari fiyatlarla sırasıyla, 16,224.1 milyon TL, 18,686.1. milyon TL ve 21,468.6 milyon TL olması, kişi başına düşen milli gelirin ise yine sırasıyla 14,941.7 ABD Doları, 16,290.0 ABD Doları ve 17,759.7 ABD Doları olması hedeflenmektedir.

Ekonominin büyümesinde en önemli etkenlerden biri de toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Bu çerçevede, büyüme hedeflerine ulaşmak için 2017 yılında GSYİH'nın %15.7'si olan toplam sabit sermaye yatırımlarının, 2018 yılında %18.5, 2019 yılında %20.5 ve 2020 yılında %21.5 olması hedeflenmektedir.

Yıllar itibariyle istihdamdaki gelişmelere baktığımızda; 2017 yılında 120,999 kişinin istihdam olanaklarından yararlanırken, program dönemi sonunda bu sayının 133,342 kişiye ulaşması, istihdam oranının %48.8, işsizlik oranının ise %5.0 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

3.1.2. Ödemeler Dengesi

KKTC ekonomisinin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığından dolayı program dönemi sonuna kadar ithalatın cari fiyatlarla yıllık ortalama %8.3 artarak 2,132.2 milyon ABD Doları, ihracatın ise cari fiyatlarla yıllık ortalama %5.0 artarak 124.6 milyon ABD Doları seviyesine ulaşması ve ihracat/ithalat oranının %5.8 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2017 yılında 796.2 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net turizm gelirlerinin program dönemi boyunca artış göstererek 2020 yılında 972.7 milyon ABD Doları'na ulaşması ve GSYİH içindeki payının program dönemi boyunca ortalama %19.5 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2017 yılında 743.4 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net Yüksek Öğrenim gelirlerinin program dönemi boyunca artış göstererek 2020 yılında 910.7 milyon Dolara ulaşması ve GSYİH içindeki payının program dönemi boyunca ortalama %18.1 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2017 yılı sonunda %6.6 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranının program dönemi sonunda %3.3 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

3.1.3. Enflasyon

Program döneminde petrol fiyatları ve döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği teknik varsayımı ile ve 2017 yıl sonuna kadar gerçekleşen değerler kullanılarak hesaplanan TÜFE'nin program dönemi boyunca yıllık artış hızının ortalama %9.4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.2. Makroekonomik Politikalar

3.2.1. Büyüme ve İstihdam

Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanarak büyümede istikrarın korunması, istihdamın desteklenmesi ve potansiyel hızını yakalaması amacıyla, maliye ve gelir politikaları koordinasyon içerisinde yürütülecektir.

Tasarruf bilincinin artırılmasına yönelik çalışmalar düzenli biçimde yürütülürken kamuda ve özel kesimde israfı azaltmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yüksek ve istikrarlı büyüme için özel kesim yatırımlarını ve dış kaynaklı yatırımları artırmaya yönelik politikalara devam edilecektir.

Ekonomik büyümeyi destekleyici altyapı ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik kamu yatırımları sürdürülecektir. İşgücünün niteliğini yükseltecek düzenlemeler hayata geçirilecek, istihdam yaratma kapasitesi artırılacaktır.

Maliyet-etkinlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ve verimlilik ilkeleri gözetilerek özel yatırımlar desteklenecektir.

Katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilecek, tarım-sanayi-üniversite arasındaki işbirlikleri artırılacaktır.

Sanayide özel sektör öncülüğünde, rekabetçi, dışa açık, yenilikçi, yüksek katma değer yaratan, Ar-Ge tabanlı ve çevreye duyarlı bir üretim yapısı desteklenecektir.

Fiziki altyapı yatırımlarının yeteri kadar yapılmaması, ülkelerin kalkınma süreçlerinde kısıt oluşturabilmektedir. Bu nedenle, kamu altyapı yatırımlarının ekonomide üretimin sağlıklı olarak gelişmesini destekleyecek, ancak kaynak israfına yol açmayacak biçimde planlanması gerekmektedir.

Kamu yatırımlarının, özel kesim yatırımlarını da dikkate alarak, öncelikli ve büyük ölçekli altyapı alanlarına yönlendirilmesine önem verilecektir.

İmalat sanayiinin tarım ve hizmet sektörleriyle bütünleşmesinin güçlendirilmesi sağlanarak rekabet gücünün artırılmasına destek verilecektir.

Geri dönüşüm ve toplama-ayırmaya konu atıkların değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Rekabet gücünü ve istihdamı artırma hedefi doğrultusunda KOBİ'lerin desteklenmesine devam edilecek, KOBİ'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları, yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri desteklenecek ve uluslararası ihracat pazarlarına erişimleri kolaylaştırılacaktır.

KOBİ'lerin krediye kolay erişimini sağlamaya yönelik finansal araçların daha etkin kullanılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücrete karşı mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılacak ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir.

Gençlerin, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

3.2.2. Kamu Maliye Politikası

Maliye politikası, Programda öngörülen gelir, harcama ve borç stoku büyüklükleri gözetilerek; yurt içi tasarrufların artırılması fiyat istikrarının sağlanması ve özel sektör öncülüğünde büyüme kapasitesinin yukarılara taşınmasına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır. Kamu tüketimi ve cari transferlerin denetim altına alınması yoluyla kamu yatırımlarına daha fazla kaynak ayrılabilir ve borç stoğunun küçültülmesi sağlanabilecektir. Harcama programları özelde büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde, eğitim ile sağlık alanlarında ve bölgesel kalkınmada kullanılacak biçimde önceliklendirilecektir.

Maliye politikasının uygulanmasında mali disiplinden taviz verilmeyecektir. Bu kapsamda, mali sonuç doğuracak düzenlemelerin yapılmasında kısa, orta ve uzun dönem etkilerin dikkate alınması esas olacaktır.

Merkezi Devlet Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Kurumları ile Yerel Yönetimleri de kapsayacak şekilde diğer tüm bağlı kurum ve kuruluşları ile bütçe dışı fonları da kapsayan ve Devletin iç kontrol ortamlarını yeniden yapılandırması ve özellikle kamu sektörü kontrol sistemlerini uluslararası standartlar ve AB uygulamaları doğrultusunda güncellenebilmesi amacıyla son aşamaya gelen Kamu Mali Yönetimi ve İç Kontrol Yasası yasallaşacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla kamu kurum ve şirketlerinde toplu iş sözleşmeleri ile kamudan yüksek olarak belirlenen ihtiyat sandığı kesintileri kamu ile eşitlenecektir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması, sosyal adalet ve iş verimliliğinin artırılması esas olacaktır. Çalışma disiplininin sağlanması amacıyla ek mesai sistemi yeniden düzenlenerek vardiyalı çalışma sistemine geçilecektir.

20/2016 sayılı Kamu İhale Yasası ile şeffaflık, hesap verilebilirlik ve kaynakların etkin ve verimli kullanılmasının tüm kamu kurumları için yürütülmesi sağlanacaktır.

Suç Gelirleri ile mücadelenin daha etkin ve süratli yapılabilmesi amacı ile uluslararası normlara uygun olarak hazırlanan Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Yasası'nın yürürlüğe girmesi ve teknolojik gelişmelere uyumlu olarak bilgilerin elektronik ortama alınabilmesi sağlanacaktır.

Fonların bütçe gelirlerine dahiliyeti ve kamu kaynaklarının tek merkezden, verimli ve etkin kullanılması sağlanacaktır.

Devlet borçlanma senedi, bono ile tahvil çıkarılması özellikle iç borçların çevrilebilmesi ve küçültülmesi yönüyle değerlendirilecektir.

E-Maliye uygulamalarını hayata geçirmek için tüm dairelerimizde otomasyon çalışmalarına yönelik çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Mevcut teşvik sistemi, uygulaması zor denetim ve kontrolden uzak birçok yasa altında düzenlenmiştir. Teşvik sisteminin yeniden gözden geçirilip etkin bir denetim ve uygulamaya olanak sağlayacak şekilde tek bir Yasa altında bütünleştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası

Kamu kurumları, yıllık bütçede tahsis edilen ödenekleri, belirlenen politika ve öncelikler doğrultusunda, etkili ve verimli bir şekilde kullanmaları prensibiyle hareket edeceklerdir. Bu çerçevede;

Kamunun tamamını kapsayacak ve bütçenin kapsamını genişletecek, uluslararası bütçe, muhasebe ve denetim standartlarına uygun bir kamu mali yönetim sistemi oluşturulacak ve uygulamaya konacaktır.

Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecek ve başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek uygulamalardan kaçınılacaktır. Sistemde uzun dönemli aktüeryal dengeleri gözetilerek mali açığının milli gelire oranı azaltılacaktır.

Yerel yönetimler, tahsis edilen kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla idari ve mali yönden yeniden yapılandırılacaktır.

Sağlık hizmetlerinde kalite, etkinlik ve verimliliği sağlamak, kişilerin hizmete erişimini kolaylaştırmak amacıyla sağlıkta dönüşüm programı uygulamaya konulacaktır. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün vermeksizin, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamalarında gereksiz kullanım önlenerek sağlık harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

Verimliliği ve sosyal politikaları dikkate alan bir tarım strateji belgesi hazırlanmış olup, tarımsal destekler için bütçeden ayrılan pay bu belge çerçevesinde dağıtılacaktır.

Sosyal harcamalar azami faydayı sağlayacak şekilde sosyal hedef ve önceliklere göre yeniden düzenlenecektir. Sosyal amaçlı programların etkileri ve faydaları değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırım politikasının temel amacı, öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geliştirmektir. Bu çerçevede;

Kamu yatırımlarının belirlenen önceliklere göre büyümeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması doğrultusunda, gerçekleştirilmesi ve mevcut sermaye stokunun etkin kullanılması hedeflenecektir.

Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Kamu altyapı yatırımlarında özel sektörün katılımını sağlayan (yap işlet devret, kamu özel işbirliği gibi) modeller geliştirilecektir. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütünleştirici bir bakış açısı ile ele alınacak, kamu yatırımları ise, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Devletin, özel sektör ile yapacağı sözleşmelerde kamu çıkarının korunması, devletin zarara uğratılmaması, kamusal faydanın sağlanması, risklerin tespit edilmesi ve sözleşmelerin yönetilmesi için Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi bünyesinde Sözleşme Yönetimi Birimi oluşturulacaktır.

3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası

Adil, etkin ve kayıt dışısını en aza indirecek bir vergi sistemi oluşturma hedefi doğrultusunda, kamu gelir politikası; istihdamı ve yatırımları teşvik edecek, yurtiçi tasarrufları artıracak, gelir dağılımını iyileştirici, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan ve ekonomiye rekabet gücü kazandıracak şekilde yürütülecektir. Bu kapsamda;

Kayıt dışılıkla mücadele bir 'devlet politikası' olarak ele alınacak ve 'toplumsal mutabakat' içinde çözülecektir. Kayıt dışılıkla mücadelede bilişim sistemlerinden azami ölçüde faydalanılacaktır.

Gelir ve Vergi Dairesi'nin otomasyonunun geliştirilerek e-beyanname ve bankalar aracılığıyla ödeme yapılmasının sağlanması ile personelin daha fazla inceleme ve denetim konularında yoğunlaştırılması dolayısıyla vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır.

E-Gümrük otomasyon çalışmalarına başlanmış olup bu çalışmaların tamamlanması ile daha etkin ve verimli bir Gümrük İdaresi oluşturulacaktır. Bu kapsamda Gelir ve Vergi Dairesi ile yürütülecek koordinasyon ve bilgi alış verişi ile hem daha sağlıklı bir denetim mekanizması oluşturulacak, hem de kayıt dışılığın önlenmesi yönünde önemli mesafeler alınması sağlanacaktır.

Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar; vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır.

Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, yabancı yatırımların ülkeye girişinin kolaylaştırılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik, yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini destekleyen politikalar uygulanacaktır.

Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve günümüzün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasına, mükellef güvenini ve haklarını artırmayı gözeten bir anlayışla ele alınmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Mükellef hakları beyanname hazırlanacaktır.

Gelir politikalarının sosyal ve ekonomik etkilerinin daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi amacıyla istisna, muafiyet ve indirimler ile ayrılan paylar teşvik sistemi içerisinde değerlendirilerek vergi sistemi sadeleştirilecektir. Haksız rekabetin önlenmesi ile ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılık ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu amaçla; denetim kapasitesi artırılabilecek ve etkinleştirilecek, idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilerek kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılabilecek, kaçakçılıkla mücadele ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Motorlu araçların seyrüsefer ruhsat harçları ile ilgili mevcut uygulamanın değiştirilmesine yönelik yeni bir sistem çalışması yapılmış olup Yasa tasarısı meclisin gündemine taşınmıştır.

Bu yasa ile ruhsat harçlarındaki kayıp kaçak önlenecek ayrıca akaryakıt harcamaları ve kaçağı da kontrol altına alınmış olacaktır.

Sosyal Sigortalar Dairesi'nin, İhtiyat Sandığı Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesinin takipteki alacaklarına ilişkin tahsil kapasitesini artıracak ve tahsilat sürecinin hızlandırılacak önlemler alınacaktır.

Belediyelerin özkaynak gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir. Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası

Kamu borç yönetiminin temel hedefi, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasıdır. Bu hedef çerçevesinde;

Borçlanmanın, şeffaflık ve kamuoyunu bilgilendirme ilkesi çerçevesinde, ülkenin kalkınma hedefleri dikkate alınarak, borç portföyünün maruz kaldığı likidite, faiz ve kur risklerinin kontrol edilmesi amacıyla stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikalarının uygulanmasına, piyasalarda güven ve istikrarı koruyarak ve makro ekonomik dengeleri gözeterek yapılmasına özen gösterilecek ve borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşullarının elverdiği ölçüde uzatılması, ağırlıklı olarak Türk Lirası cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması uygulanacak politikaların temel unsurları olacaktır.

İç borçlanma ve faiz yükünü sürdürülebilir kılmak amacıyla bütçede faiz dışı fazla yaratılması ve bütçenin faiz ödeyecek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

Kamuda mali yönetim ve denetim anlayışının, tüm unsurlarıyla hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda;

Kamu idarelerinde, iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesine özen gösterilirken, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Kamu mali yönetiminin insani kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilerek kamuda etkin bir dış denetim sağlanırken denetim faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Kamu idarelerine kaynak tahsis sürecinde performans programlarının dikkate alınmasına özen gösterilecektir.

3.2.3. Ödemeler Dengesi

İhracatın teşvik edilmesi ve desteklenmesi uygulamalarına devam edilecek, ihracat destekleri, dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki yüksek katma değerli ürünleri destekleyecek çerçevede yapılandırılacaktır.

İhracatçıların piyasalardaki olumsuzluklardan zarar görmemesine yönelik uygulamalara devam edilecek, yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma politikaları sürdürülecektir.

Yurt içinde üretilen ürünlerin de tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılmasına yönelik adımlar atılacaktır.

Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak için piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlemesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar desteklenecektir.

KOBİ'lerin yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılmasına yönlendirilmesi sağlanacaktır.

İthal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmasını sağlamak için denetim sisteminin etkinliği artırılacaktır.

Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını da hedef alan turizm çeşitlerini öne çıkaran politikalar değerlendirilecektir.

Cittaslow (sakin şehir), eko turizm, sağlık turizmi, kongre turizmi vs. gibi alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecek, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar da dikkate alınarak, charter seferlere yönelik teşvik destekleri daha etkin ve verimli olacak şekilde gözden geçirilerek sürdürülecektir.

Yükseköğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması çalışmaları ve üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarına yönelik etkinlikler desteklenecektir.

Üniversitelerin öğretim kalitesinin artırılması için bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalar proje bazında desteklenecektir. Ar – Ge projelerine ise daha fazla destek verilmesi için finansman olanakları yaratılacaktır.

4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ

4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede; İş ortamını iyileştirmek finansal kaynaklara kolay erişim, ürün ve girdi piyasalarında etkinlik, gelişmiş fiziki altyapı ve kamu hizmeti sunumu sağlanacaktır.

Ürün ve girdi piyasalarının etkinliğinin artırılması amacıyla; haksız rekabetin önlenmesine, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına, iş gücü eğitim seviyesinin yükseltilmesine, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesine ve girdi maliyetlerinin düşürülmesine önem verilecektir.

Yatırımların ve ihracatın artırılmasına, KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik destek unsurlarının etkinliği artırılarak yaygınlaştırılacaktır.

Yatırımcılara ve işletmelere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlamak üzere; saydam ve objektif kurallar getirilecek, izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanılacak, mevcut potansiyellerin etkin tanıtımı ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin artırılması amacıyla; sağlanan destekler etkinleştirilerek sürdürülecektir.

Ülkemiz için kümelenme politikası geliştirilerek, ihtiyaç analizleri doğrultusunda kümeleme çalışmalarının istenilen düzeyde gerçekleşmesi sağlanacaktır. Kümeleme ile ilgili gerek yasal mevzuat gerekse teknik anlamda çalışmalar başlatılarak bu yöndeki adımlar çeşitli destek programlarıyla desteklenecektir.

Teşvik uygulamalarında, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak etkinlik artırılacaktır.

Gümrük ve Rüsumat Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi altyapılarının geliştirilmesi ve işlemlerin kolaylaştırılması çalışmaları sürdürülecektir.

İşletmeler için enerji, ulaştırma, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi fiziki altyapı imkanları iyileştirilecek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri başta olmak üzere uygun yatırım yeri imkanı sağlanacaktır.

4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması

Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu çerçevede;

Denetim kapasitesi artırılarak daha etkin hale getirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek; kayıt dışılıkla mücadele kapsamında, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Kayıt dışılıkla mücadelede toplumsal farkındalığı artırmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini öngören çalışmalara ağırlık verilecektir.

Başta vergi denetimi olmak üzere, kamu kurumlarının denetim ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesine ağırlık verilerek insan kaynakları ve teknolojik altyapıları iyileştirilecektir.

Sosyal güvende hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir.

Kayıt dışı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finans sektöründe yasal altyapı geliştirilerek piyasalarda güven ve istikrar ortamı güçlendirilecektir. Bu çerçevede;

Bankaların güçlü bir sermaye yapısıyla çalışmasını sağlayacak araçlar güçlendirilirken finansal piyasaların daha etkin izlenmesi ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Finans sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlar gözetilerek geliştirilirken, sektöründeki tüketici ve yatırımcı haklarını gözeten şeffaf ve adil uygulamalar güçlendirilecektir.

Reel sektörün, özellikle KOBİ'lerin, finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla mali sistemden daha fazla yararlanması sağlanacaktır.

Finans kiralama, faktöring ve finansman şirketlerinin kuruluş, faaliyet ve çalışma esasları ile ilgili hususlar uluslararası standartlara uygun olarak Yasa ile düzenlenecektir.

4/2008 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Yasası'nda AB normları ve uluslararası standartlar çerçevesinde değişiklikler yapılacaktır.

4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji politikasının temel amacı; artan nüfusun ve büyüyen ekonominin ihtiyaç duyacağı enerjinin, sürekli, kaliteli, güvenli ve çevresel etkilerin en düşük düzeyde tutulacak bir şekilde asgari maliyetle karşılanmasıdır. Bu çerçevede;

Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının arz-talep projeksiyonları çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Elektrik arzında sağlıklı bir kaynak çeşitliliği yaratmak ve arz güvenliğini artırmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarının üretime dahil edilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.

Elektrik enerjisi üretiminde ülke koşulları, ilgili mevzuat ve AB kuralları dikkate alınarak ve bu konuda gerekli fizibilite çalışması yapılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji payının artırılmasına çalışılacaktır.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesi sağlanacaktır.

4.1.5. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması

Ar-Ge çalışmalarına ve bu çalışma sonuçlarının ürüne dönüşmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir. Bu çerçevede;

Devletin Ar-Ge destek programlarına ayırdığı kaynaklar artırılacaktır.

Üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve diğer kurum ve kuruluşların araştırma altyapısı öncelikli alanlar temel alınarak geliştirilecektir.

Toplumda bilim ve teknoloji bilinci, nitelikli araştırmacı sayısı artırılacak ve araştırma altyapısı geliştirilecektir.

Üniversiteler, özel sektör ve kamu kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR

5.1. Tarım

Kaliteli üretimde etkin ve verimli tarım uygulamalarına sahip, kayıtlılığın ve izlenebilirliğin sağlandığı, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir, rekabet edebilir, ihracat kabiliyeti yüksek, ölçek ve pazar sorunlarını aşmış, gıda güvenliği ve güvenilirliğinin sağlandığı, uzmanlaşmanın yerleştiği kırsal kalkınma odaklı, mevzuatla yönetilen bir tarım sektörü oluşturmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Tarım ve kırsal kalkınma destekleri, ödeme ajansı ve tarımsal danışmanlık hizmetlerine ilişkin konularda yasalar hazırlanacaktır.

Tarım Politikaları Master Plan doğrultusunda sürdürülecektir. Tarım ve Kırsal Kalkınma destek bütçesinin genel bütçe olanakları dahilinde yeterli olmasını sağlamak yanında destek politikaları bütçe sınırları dikkate alınarak hazırlanacak ve önceden ilan edilecektir.

Oluşturulacak politikaların sağlıklı bir zemine inşa edilmesi için Entegre Tarım Bilgi Sistemleri'nin oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılacak ve öncelikle Çiftçi Kayıt Sistemi ve Hayvan Kayıt Sistemi kurulacak ve tarımsal destekler Entegre Kayıt Sistemi'ne göre verilecektir.

Sertifikalı tohum üretimi için yeni Tohumculuk Yasası çıkartılacaktır. Tarımsal arazilerin ve tarıma elverişli toprakların korunmasına ilişkin mevzuat gecikmesiz olarak hayata geçirilecektir.

Süt üreticilerinin ürettiği süt üzerinden verilen mevcut destekler küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyecek şekilde düzenlenecek, süt fiyatının piyasa koşullarında oluşması yönünde çalışmalar yapılacak ve piyasa koşullarını bozmayacak şekilde destekler şekillendirilecektir.

Üretilen sütün kalitesini artırmaya yönelik olarak, soğuk zincirdeki süt miktarını artırmak ve üreticilerin soğutma tanklarında ürettikleri sütü soğutarak pazarlanmasına ilişkin hibe desteklere devam edilecek ve açık süt toplamaya son verilecektir.

Hellim üretimi ve ticaretinin AB standartlarında yapılması ve hellimin coğrafi işaret tescilinde belirlenen kurallara uygunluğunun sağlanması amacıyla KKTC süt sektörü ve hellim ticaretine ilişkin olarak hazırlanan eylem planı güncellenerek süt ürünlerine yönelik atılması öngörülen adımlar hayata geçirilecektir.

Hellimin AB tarafından coğrafi olarak tescili için özellikle süt ve et sektörü içerisinde küçükbaş hayvancılığın payının artırılması sağlanacak ve küçükbaş hayvan sütünün süt sanayine ulaşabilmesi için teknik ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Hayvan Hastalıkları İle Mücadele Programının kapsamı genişletilecek ve hayvan hastalık ve zararlıları kontrol ve eradike edilerek işletmelerin ve ülkenin hayvan hastalıklarından ari hale

getirilmesi ve hayvan ve hayvansal ürünlerin AB ve uluslararası ticarete açılması sağlanacak ve ekonomik kayıplar önlenecektir.

Hayvan Sağlığı, Halk sağlığı ve çevre güvenliği çerçevesinde hayvansal atıkların bertarafına yönelik sistem kurulacaktır.

Hayvansal üretimde en önemli girdiyi oluşturan kaliteli kaba yemin temin edilmesi, üretiminin artırılması ve hayvancılığımızın ihtiyacının karşılanabilmesi için gerekli cazibenin yaratılacaktır.

Halen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluşan seracılık sektörde, işletme büyüklüklerinin optimal seviyeye taşınması ve modern seracılığa geçişin sağlanabilmesi için hibe veya uygun koşullarda kredi desteği sağlanacaktır.

Gerek girdi temininde gerek üretim süreçlerinin planlanmasında ve üretim araçlarının olası en verimli biçimde kullanılmasında ortak kaynak yaratılması ve kolektif biçimde kullanılması, üretim süreçlerinde olduğu gibi tarımsal ürünlerin üretim ve pazarlanmasında üretici kümelenmeleri ve özellikle kooperatifçilik desteklenecektir.

Çevreye duyarlı ve etkin bitki sağlığı tedbirleri ile kalite korunacak ve bitkisel üretim artırılabilecektir. Özellikle sebze ve meyve ticaretinde toptancı hali kurulması ve işletilmesine ilişkin projeler ve yasal altyapılar hazırlanacaktır.

İyi tarım uygulamalarının geliştirilerek ve yaygınlaştırılacak, sertifikalı üretim (organik, GLOBALG.A.P., vb.) özel olarak desteklenecek ve tüm üretim dallarında nihai hedef olarak öngörülebilecektir.

Tarım sektörü müdahale kurumlarının piyasadaki rolleri gözden geçirilerek, çalışma prensiplerinin ve uyguladıkları fiyat politikalarının esnek ve görev zararlarını minimize edecek şekilde yeniden kurgulanması sağlanacaktır.

56/2014 sayılı Genel Gıda ve Yem Yasası'nın öngördüğü Risk Değerlendirme Kurulu oluşturulacak ve Yasa'nın öngördüğü tüzükler hazırlanacaktır.

Gıda ve yem güvenliği konuları tek otorite olarak Tarım Bakanlığı bünyesinde toplanırken bağımsız çalışabilecek bir denetim ve kontrol sistemi etkin kılınacak ve aynı zamanda yetki karmaşasına son verecek bir idari yapı kurulacaktır. Üretimden tüketime kadar geçen tüm süreçlerde, AB ve uluslararası standartlara uygun gıda ve yem güvenliği sağlanacaktır.

Doğal stokların gittikçe azaldığı günümüzde, avantajlı üstünlüğe sahip sularımızda su ürünleri yetiştiriciliği ilişkin yatırımlar özendirilecek, yeni balıkçı barınağı yapımı ve mevcutların iyileştirilmesine ilişkin projeler geliştirilecek ve küçük ölçekli kıyısal avcılık faaliyetleri ile uğraşan kıyı balıkçılarının teknelerinin modernize edilmesi ve donanımlarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Ülkenin sahip olduğu arıcılık potansiyeli değerlendirilecek ve arıcılıkla ilgili en önemli sorunlar olan verimlilik, nitelik ve uluslararası standartlara uygun üretim konularında destek sürdürülecektir. Marka değeri yüksek ve kendi kendine yetebilen bir arıcılık sektörü yaratabilmek için gerekli mevzuatı da içerecek bir planlamaya gidilecek, Kıbrıs Arısı'nın korunup çoğaltılması da dahil sektörün güvenli gelişimi sağlanacaktır.

Orman alanlarımızın etkin bir şekilde korunarak geliştirilmesi için kapsamlı çalışmalar yapılacaktır. Orman ve arazi yangınlarının önlenmesi amacıyla bir adet insansız yangın gözetleme kulesi yapılacak ve verim alınması halinde yaygınlaştırılacaktır. Yangınlara kısa sürede müdahale edilerek kontrol altına alınması amacıyla “yangın koruma ve yangına müdahale sistemi” kurulacak, yangınla mücadelede karadan uygulanan metotların yanı sıra havadan müdahale yöntemleri de geliştirilecektir.

Çam kese böceği ve kabuk böcekleri ile mücadelede biyolojik, biyoteknik ve mekanik yöntemlere ağırlık verilerek kesintisiz bir uygulama programı hazırlanacak ve biyolojik mücadelesine yönelik Alevkayası'nda mevcut iklimlendirme serası yeniden faaliyete konulacak ve predatör böcek üretimi yapılacaktır.

Mevcut orman alanları, orman ilan edilen araziler ve orman dışı ağaçlandırılan arazilerin Tapu ve Kadastro Dairesi'nde tescil edilmesi sağlanacak ve bu arazilerin kadastro yapılabilecektir. Yeni orman alanları yaratılması amacıyla sivil toplum örgütleri teşvik edilerek işbirliği güçlendirilecektir.

19/2003 sayılı Alçak Ormanların İcarı Yasasının amacına uygun bir şekilde uygulanması sağlanacak, suiistimale izin verilmeyecektir.

5.2. Sanayi

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanarak hedeflenen hızda büyüme ve sanayileşmenin gerçekleştirilebilmesi, uluslararası standartlara uygun, yurtdışı piyasalarda kalite ve fiyat açısından rekabet edebilen, katma değeri yüksek ürünler üreten, tüketici güvenliğinin esas alındığı yeni teknolojilerin kullanıldığı, ihracata dönük, çevreye karşı duyarlı bir sektörün oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

İhracat potansiyeli yüksek markalaşmış ürünleri üretmeye, ayrıca ürün çeşitliliğini artırmaya yönelik sanayi yatırımları belirli süreler için teşvik programları ile desteklenecek, mevcut devlet destekleri bu amaca hizmet edecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

Geniş alana ihtiyacı olan orta ve büyük boy sanayi işletmelerinin yer alacağı farklı yapıda profesyonel Büyük Organize Sanayi Bölgesi Projesi hayata geçirilecektir.

Sanayi Bölgeleri'nde altyapı eksikliğinden kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınacaktır. Yeni kurulacak organize sanayi bölgelerinde sektöre göre gruplaşmayı sağlayacak yerleşim planları oluşturulacaktır. Çoğunlukla küçük işletmelerden oluşan sanayi sektörümüzün yatay veya dikey kümelenme yönetimleri ile üretim ve satış kabiliyetleri genişletilecektir. İşletmelerin enerji maliyetinin azaltılması amacı ile enerji tasarrufu faaliyetleri ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı desteklenecektir.

Sanayi işletmelerinin bilgilerinin ve kullanım kapasitesinin tespitini, ekonomik faaliyetlerinin uluslararası standartlarda sınıflandırılmasını ve sektörün mevcut durumunun tespitini sağlayacak Sanayi Envanteri tamamlanacaktır. Sanayi Sicil Yasası ve Yerli Malı Tüzüğü çalışmaları tamamlanarak yürürlüğe konacaktır.

Ayrıca hazırlanmış olan “KKTC Sanayi Stratejisi” raporunun uygulanmasına başlanacaktır.

Yerel sanayi üreticilerinin inşaat, turizm ve yükseköğretim sektörlerinin ihtiyaçlarını mümkün olduğunca karşılayabilmesi konusunda detaylı çalışmalar yapılarak yerel ürün kullanımını destekleyici mevzuat düzenlenecektir.

Üniversiteler ile kamu ve özel araştırma kurumlarındaki bilim ve teknoloji alt yapısından işletmelerin yararlanmasını sağlamak, sanayi ve üniversite işbirliğini kuvvetlendirmek, sanayide, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi için çalışmalar başlatılacaktır. Teknopark yasası güncellenecek ve yeni Teknopark Merkezleri oluşturulması sağlanacaktır. Sanayi işletmelerinin teknolojik üretim altyapılarının geliştirilmesine katkı yapacak Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları desteklenecektir.

Patent ve tescil işlemlerine ilişkin mevzuat düzenlenecektir. Diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan yerel ve kültürel ürünlerin tespiti yapılarak coğrafi tescilin yapılması sağlanacaktır.

Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak kurulmuş olan Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu aktif hale getirilerek, Kurulun önerileri doğrultusunda yatırım ortamını iyileştirici tedbirler ve düzenlemeler uygulamaya konacaktır. Ayrıca daha önce kurulmuş olan Reel Sektör Danışma Kurulu da aktif hale getirilip, çalışmalara başlayacaktır.

KOBİ Geliştirme Merkezi (KOBİGEM)'in kurumsal yapısını güçlendirmeye yönelik yasal alt yapı oluşturulacaktır. KOBİ Stratejisi Belgesinin yürürlüğe girmesi ve ulusal politika haline getirilmesi sağlanacaktır. KOBİ'lerin rekabet edilebilirliğini artırmaya yönelik, KOBİGEM koordinasyonunda yürütülen KOBİ'lere destek programlarına artırılarak devam edilecektir.

KKTC Kalkınma Bankası Yasası'nda gereken düzenlemeler yapılarak bu kurumun daha etkin hale gelmesi sağlanacaktır.

5.2.1. Taşocakçılığı

Çevreye uyumlu, çevresel etkilerin en aza indirildiği, sürdürülebilir madenciliğin ve taşocakçılığının oluşturulmasını sağlayacak yasal mevzuat güncellenecektir. İşletilmiş ve

işletilmekte olan Maden ve Endüstriyel Hammaddeler ile ilgili Doğal Kaynak Haritası hazırlanacaktır.

Yeni taşocağı açılmasına ve mevcut taş ocaklarının büyütilmesine izin vermeyecek ve mevcut taş ocağı sayısı azaltılacaktır. Taş ocaklarının doğaya yeniden kazandırılması çalışmaları yanında ürün kalitesinin de kontrol altına alınması için gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilecektir. Denetim sistemi yasal mevzuat temelinde etkinleştirilecek ve mevcut taş ocaklarını salt malzeme üretimine odaklanan değil, iş güvenliğini sağlayan, çevre ile uyumlu işletmecilik anlayışıyla faaliyetlerini sürdüren sanayi tesisleri haline getirilecektir.

5.2.2.Enerji

Ülkemizde ekonomik gelişme ve nüfus artışına bağlı olarak talebi devamlı artan; toplumsal hayatın ve ekonomik kalkınmanın devamlılığı için gerekli olan elektrik enerjisinin sürekli, kaliteli, verimli, güvenilir, çevreye duyarlı ve en düşük maliyetle tüketicilere sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması stratejik bir hedeftir. Yakıt fiyatlarının döviz kurlarının yükselmesinden doğan maliyet artışlardan ve fosil yakıt tüketiminin çevreye, doğaya ve insana verdiği zararın yarattığı maliyetlerden kurtulmamızı sağlamak amacıyla elektrik üretim yapımızda köklü değişime gidilmesi şarttır. Güneş ve rüzgar gibi doğal kaynaklara yönelinecek, yenilenebilir enerji üretiminin KKTC elektrik şebekesinin mümkün kılacağı en üst seviyeye çıkarılması için çalışmalar yapılacaktır.

Elektrik maliyetlerini düşürücü, arz güvenliğini ve çeşitliliğini sağlayıcı, yenilenebilir enerji yatırımlarının dolu kota kısıtını ortadan kaldıracı ve karşılıklı elektrik alış verişini sağlayacak şekilde Türkiye Cumhuriyeti enterkonnekte sistemine bağlanmayı sağlayacak elektrik kablosu projesi için yapılan çalışmalar ilerletilecektir.

Elektrik enerjisi üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu amaçla Yenilenebilir Enerji Yasası ve tüzükleri gerekmesi halinde gözden geçirilecektir.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesindeki kayda değer gelişmelerin devamlılığının sağlanması ve daha ileriye götürülmesi için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkedeki elektrik üretimi, iletim, dağıtım ve tahsilat işletmecisi olan KIB-TEK, etkinlik, verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik temelinde, benzer çağdaş küçük ada örnekleri göz önüne alınarak yeniden yapılandırılacaktır. Kurumun her fonksiyonunun, gerçek maliyet analizlerinin yapılması sağlanacaktır. Bu analizler ışığında düzenlemeler yapılmasıyla 1KWS elektriğin maliyeti mümkün olan en alt seviyeye çekilecektir.

Ayrıca, bina ısı yalıtım standartları ve enerji performans kriterler belirlenip binalarda ve sanayide enerji verimliliğinin yükseltilmesi ve finansman imkanlarının geliştirilmesi sağlanacaktır.

KKTC'ye ithal edilen akaryakıtın ithalinden tüketimine kadar geçen her safhada denetim altyapısı geliştirilecek ve KKTC'ye ithal edilen yakıtların kalite kontrollünün daha etkin yapılması sağlanacaktır.

5.2.3. Su

Ekonomi ve kalkınmayla doğrudan ilişkili olan su kaynaklarının doğru ve etkili kullanımı oldukça önemli bir konudur. Hem üretimde hem de tüketimde su kaynaklarının bilinçli kullanılması için toplumsal farkındalık yaratılması, su gibi önemli bir konuda tüm tarafların işbirliği içinde politikalar geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Ülkemizde su kaynaklarını korumak, geliştirmek, sürdürülebilir su kullanımını sağlayarak yeraltı su kalitesini artırmak ve ileride küresel iklim değişiklikleri sebebiyle yaşanacak kuraklık etkisini azaltmak amacıyla su sektörüne yönelik planlama, yönetim ve denetim kabiliyetlerini

geliştirecek strateji ve planlar hazırlanarak, A.B. Su Çerçeve Direktifine uyumlu bir Su Yönetim Yasası yasal düzenlemeler yapılacaktır.

AB Su Çerçeve Direktifi ve Çevre Yasası'nın öngördüğü üzere Su Havzaları Yönetim Planı hazırlanacaktır.

Su politikasına ve ilgili mevzuata uygun olarak ülkedeki bütün su kaynaklarının kalite ve miktar olarak sürdürülebilir şekilde işletilmesini yönetmek amacıyla, belediyeler, sulama birlikleri, KTMMOB ve merkezi yönetimin temsil edildiği özerk Su Kurumu kurulacak ve su Dairesi buna göre yeniden yapılandırılacaktır.

Su temin projesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti'nden gelen suyun işletilmesine ilişkin projenin ihale dosyasının hazırlanacak ve bunların değerlendirilmesi sırasında Merkezi Yönetimin, Su İşleri Dairesi'nin, Belediyelerin ve KTMMOB'un görüşleri dikkate alınacaktır.

Ülkemizdeki yeraltı su kaynaklarının (akiferlerin) su kalitesi ve su seviyesi parametrelerinin izlenmesi, modelleme çalışmalarının yapılması ve akifer beslenmesinin yapılabilmesi amacıyla Güzelyurt Akiferi izlenmesi ve ülkemizde yer alan su potansiyelinin belirlenebilmesi için mevcut su kuyuları envanterinin çıkarılmasına ilişkin projeler hazırlanacak ve uygulanacaktır.

Türkiye'den gelen suyun bir kısmı tarımsal sulama amaçlı olarak kullanılacağından tarım sektörünün gelişimi sağlanacaktır. Suyun tarımsal alanda sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla bölgesel sulama projeleri geliştirilecektir.

Göletlerin verimliliğinin artırılması ve yer altı sularının beslenmesi için planlar oluşturulacaktır. Evsel ve bireysel ölçekte "gri su" kullanımının teşvik edilecek ve atık suların ve yağmur sularının yeniden kullanılması sağlanacaktır.

5.3. İnşaat

Fiziki sermayesi ve insan kaynakları gelişmiş, çevreye duyarlı, teknolojiyi yakından takip eden, yüksek hizmet kalitesiyle, rekabet edebilen bir sektör oluşturmak esas amaçtır. Bu çerçevede;

Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı teknik Daireleri olan Planlama ve İnşaat Dairesi, Karayolları Dairesi ile Telekomünikasyon Dairesi'nin personel ve donanım olarak güçlendirilmesi sağlanacaktır.

KKTC'nin depremsellik çalışmasının yapılabilmesi amacıyla, yapılan her türlü inşaat zemininin jeolojik olarak incelenmesine imkan yaratacak (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b) gerekli teknik donanım sağlanacaktır.

İnşaatlarda proje aşamasında zemin etüdü analizleri temin edilecektir. Yapılaşmaya müsait olmayan alanların önceden belirlenerek, depremsellik haritasının oluşturulması ve doğal afetlerle ilgili mevzuatın iyileştirilmesi çalışmaları yapılacaktır.

Belirlenecek konut politikaları, Ülkesel Fiziki Plan ve, kentsel/bölgesel planlarla uyum içinde yürütülecektir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılarken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsayacak düzeye getirilecektir.

Sektördeki imar izinlerinin ve emirnamelerin ülkesel fiziki plan çerçevesinde belirlenerek hangi yıllar boyunca ve ne kadar bir kapasiteye ulaşmaya kadar bölgelerin genişletilebileceğinin ilan edilmesi yoluyla piyasada öngörülebilirlik yaratılacaktır.

Tapu devri, inşaat izni ve/veya onayı alma mekanizmaları yeniden gözden geçirilecek, işlemlerin daha hızlı yapılabilmesini sağlamak için sistem, teknoloji kullanımı ve insan kaynakları açısından güçlendirilecektir. Teknik Dairelerce hazırlanan devlet projelerinin vizeden muaf tutulması yönünde yasal çalışma yapılacaktır.

KKTC'de üretilen inşaat malzemesi ürünlerinde uluslararası standartlara uygunluk koşulu getirilerek her türlü yapı malzemesi kullanımının denetlenmesi sağlanacaktır. Yerel inşaat malzemesi üretimi ve kullanılması desteklenecektir.

Gerek KKTC'de üretilen ve gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde, düzenli kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistem kurulacaktır.

İnşaat yapım aşamalarında, işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanması yönünde gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İnşaat sektörüne vasıflı eleman ve sanatkar yetiştirmek için, inşaat alanındaki mesleki-teknik eğitime önem verilecek ve sektörde halen hizmet verenlerin sınıflandırılıp karnelendirilmesi veya hizmet içi eğitime tabi tutulması sağlanacaktır.

Kamu ve özel sektöre ait inşaat yatırımları ve yapılaşma etkinlikleri, çevrenin korunması ilkeleriyle ve imar kurallarına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilecek, izinsiz yapılaşma önlenecek ve yapı güvenliği geliştirilecektir. Bu çerçevede, izinsiz inşaatlara cezai yaptırımlar uygulanmasına yönelik denetimler etkinleştirilecektir.

Modern inşaat teknolojileri kullanımları yaygınlaştırılarak, binaların bakım-onarım maliyetleri düşürülecek, ayrıca inşaatlarda izolasyon konusuna önem verilerek, ısıtma ve soğutmada enerji tasarrufu sağlanması ile ilgili yasal mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

Ülke genelinde kullanılacak ve tüm paydaşlar tarafından kabul görececek birim fiyatlar ile birim fiyat analizlerinin yapılacak standardizasyon ve formülasyon çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

5.4. Ticaret

İşletmelerin ihracat kapasitesinin arttırıldığı, girişimciliğin özendirildiği, sektörel standartların geliştirildiği ve rekabet ortamının sağlandığı bir ticaret sektörü oluşturmak temel amaçtır.

İthalat ve ihracat rejimleri yeniden gözden geçirilerek; bürokrasiyi azaltıcı, yerli üretimi destekleyici ve yatırımcıların ülkede yatırım yapmasını özendirici politikalar geliştirilecektir.

AB mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde mevzuat hazırlama faaliyetlerine devam edilecektir.

İhracat potansiyelimiz olan ülkelere yönelik işbirliklerimin arttırılması yönünde Türkiye ile protokol çalışmalarına devam edilecektir.

Ölçü ve ölçü aletlerinin kamu yararına, tüketicinin hak ve menfaatlerini korumak ve uluslararası standartlara uygun olarak imalatını, ithalatını, ihracatını ve kullanılmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe konan 34/2014 sayılı Metroloji (Ölçü ve Ölçü Aletleri) Yasası'nın alt mevzuatlarıyla beraber alt yapısının da oluşturularak, ölçü ve ölçü aletlerinin denetimleri sağlamak amacıyla yapılan çalışmalara hız verilecektir.

İhracatçıların tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini desteklemeye yönelik tedbirler gözden geçirilerek günümüz koşullarına göre yeniden kurgulanacaktır ve bunlar düzenli şekilde güncellenecektir.

Kıbrıs'a özgü mukayeseli avantajlı niş ürünlerin tespiti yapılarak bu ürünlerin üretimlerinin artırılması sağlanırken, ihracı için de destek ve teşvik edici önlemler alınacaktır.

İhracatçıların örgütlenmesi ve ihracatın arttırılmasına yönelik politikalara yardımcı olunması amacıyla Kıbrıs Türk İhracatçılar Meclisi'nin (KTİM) oluşturulması ve işlevsellik kazanması için çalışmalar yürütülecektir.

5.5. Turizm

Turizm Sektöründe, Kuzey Kıbrıs turizm marka değerini oluşturan turizm potansiyelinin değerlendirildiği, ürün ve hizmetlerin çeşitlendirildiği, kalitenin yükseltildiği, yerel ürünlerin öne çıkarıldığı, uluslararası standartlarda kurumsallaşıldığı, uluslararası bir marka haline geldiği, çevrenin korunması ve gelişmesinin sağlandığı, doğal kaynakların, tarihi mirasın ve kültürel dokunun duyarlılıkla ele alındığı, koruma kullanma dengesinin gözetildiği, sürdürülebilir büyüme ve istihdamın oluşturulduğu, bölgesel kalkınmaya katkının sağlandığı, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı, sürdürülebilir bir turizm modelinin oluşturulması temel amaçtır. Bu bağlamda;

Turizm amaçlı tahsis edilen kaynakların verimli ve etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.

Turizmde mevcut kapasitenin değerlendirilmesi ve etkin kullanımının sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır.

Turizm bölgelerinde yarım kalmış veya inşaatına hiç başlanmamış yatırımların tamamlanması ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi sağlanacaktır.

Küçük ve orta ölçekli turistik konaklama tesislerinin iyileştirilmesi ve kalitenin artırılması sağlanacaktır.

Küresel ısınma ve iklim değişiminin turizm üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler araştırılacak ve gerekli tedbirler alınacaktır.

Mevcut turizm bölgeleri geliştirilecek, yeni turizm alanları oluşturulması yönünde planlama çalışmaları yapılacaktır.

Yeni turizm yatırımları yoğun olan bölgelerden uygun olan diğer bölgelere planlı bir şekilde yönlendirilecek, turizm faaliyetleri çeşitlendirilecektir.

Turizm yatırımları, doğal, tarihi, kültürel ve sosyal yapıyı koruyucu ve geliştirici nitelikte gerçekleştirilecektir.

Turizm politikalarının sürekliliğinin sağlanmasına olanak verecek, paydaş katılımıcılığını içeren özerk bir turizm yönetişimi oluşturulacaktır.

Turizm sektöründe girişimcilik desteklenecek ve sektörün rekabet koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Turizm sektöründe daha fazla yerli girdi imkanı sağlama olanakları araştırılacak, turizmin diğer sektörlere olan katkısını artıracak tedbirler alınacaktır.

Turizm sektörü hizmetlerinde ve turist profilinde niteliğin yükseltilmesini sağlayarak, turist sayısının ve turizm gelirinin artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi, yıl boyunca talep yaratılması ve talebin bölgelere ve ürünlere dengeli dağıtılması sağlanacaktır.

Eco, agro turizm gibi, doğa ve kültürel varlıklara duyarlı, yerel ürünleri öne çıkaran, yerel halka dayalı, alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.

Turizm pazar talepleri dikkate alınarak, turizm ürünü bu talepler doğrultusunda çeşitlendirilecek ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.

Dünyada yükselen pazar konumunda olan sağlık turizmi altyapısı oluşturularak sağlık turizmi geliştirilecek, bu alanda hedef pazarlarda etkin tanıtım ve pazarlama yapılacaktır.

Turizm talebindeki değişim izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.

Turizme yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin elektronik ortamda bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak gerçekleştirilmesi geliştirilecektir.

Halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi sağlanacak, doğal kaynakların kullanımında geriye dönüşün olmadığı bilincini topluma benimsetecek çalışmalarda bulunulacaktır.

Turizm tesislerinde yerli ürün kullanımının etkinleştirilmesi ve Kıbrıs'a özgü ürünlerin turistlere pazarlanması desteklenecektir.

Turizm yatırımlarında sürdürülebilir turizm kriterlerinin uygulanması açısından belgelendirme ve sertifikasyon sistemlerinin oluşturulması sağlanacaktır.

Turizm eğitimi ve hizmet kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Turizmde uygulanan teşvik yöntemleri yeniden ele alınarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri de kapsayacak şekilde bütüncül olarak düzenlenerek, etkin ve kontrollü uygulanması sağlanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar desteklenecektir.

Turizm sektörünün planlı gelişmesi yönünde, Turizm Gelişim Yasası'na bağlı Turizm Gelişim Planı ve eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

Dünya Ekonomik Formu'nun "turizm rekabet kriterleri" uygulamaya konulacaktır.

5.6. Ulaştırma – Bilgi ve İletişim

5.6.1. Ulaştırma

Sürekli büyüyen ulaşım talebi; zamanında ve kaliteli altyapı hizmetleri ile karşılanmalıdır. Bu bağlamda, uluslararası kurallarla uyumlu, güvenli, ekonomik, konforlu, hızlı ve çevreye duyarlı hizmetlerin sunulduğu sürdürülebilir bir ulaşım sistemi kurmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ulaşımında trafik güvenliğinin artırılması ve trafik kazalarının en aza indirilmesi için acil olarak karayolu altyapısındaki kara noktalar tespit edilip ortadan kaldırılacak ve kaza potansiyeli yüksek yerlerin oluşmaması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Trafik güvenliğinin artırılması hedefi doğrultusunda şehir içinde ve şehirlerarası yollarda elektronik denetim sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve trafik denetimlerinin etkinliği artırılabilecektir. Ülke çapında yolcu ve yük trafik verilerinin toplanıp değerlendirildiği Ana Trafik Yönetim Sistemi Merkezi (ATYSM) kurulacaktır.

Sürüş Ehliyeti Sınav Sisteminin AB standartlarında yapılabilmesi için gerekli teknik donanım sağlanacaktır.

Karayolları Master Planı çerçevesinde bölünmüş yolların ve alt-üst geçitlerin yapımı tamamlanarak karayolu altyapısı iyileştirilecektir.

Mesleki saygınlık ilkeleri doğrultusunda kaliteli ve güvenli taşımacılık hizmeti veren, mali ve mesleki yeterlilik şartlarını AB standartları düzeyinde yakalamış; güvenilir ve sorunsuz hizmet veren kurumsallaşmış taşımacılık şirketlerinden oluşan özel sektör ve yerel yönetimlerin de katılımıyla KKTC karayolu toplu taşıma sistemi oluşturulacaktır. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını da göz önüne alan şehir içi ve şehirlerarası toplu taşımacılık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Limanların gözetim ve denetiminin sağlanması amacıyla liman otoritesi güçlendirilecektir. Limanlar Dairesi (Kuruluş Görev ve Çalışma) Esasları Yasası'nda yeterli görevlendirme bulunmamaktadır. Bu nedenle, anılan Yasa'da değişiklik yapılarak Limanlar Dairesi kadrolarında reorganizasyona gidilerek limancılık ve denizcilik konularına ağırlık verilecektir.

Gazimağusa Limanı, Girne Turizm Limanı, Girne Antik Limanı, mevcut ve yeni yat limanları kamu-özel işbirliği modeliyle yatırım projelerinin gerçekleştirilmesi sağlanarak yeniden yapılandırılacaktır.

Yat limanlarının yasal altyapısı oluşturulmak üzere, Limanların işletilmesi, yat işletmeciliğinin yönlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ve işletmelerin, uyması gereken kuralların düzenlenebilmesi amacı ile yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hava sahası içerisinde seyreden uçaklarla, havaalanına iniş ve kalkış yapan uçakların yerel mevzuat ve uluslararası kurallar (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC)) çerçevesinde güvenli, düzenli ve süratli bir biçimde uçmaları sağlanacaktır. Bu bağlamda Sivil Havacılık Sektöründe çalışan personelin hizmet içi ve iş başı eğitimlerine öncelik verilecektir. Ercan Havalimanı'nın yeniden yapılandırılması projeleri kapsamında yapımına başlanan inşaatlar Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü Standartlarına uygun olarak tamamlanacaktır. Projenin tamamlanmasıyla kapasitesi artırılacak havalimanında yolcu güvenliği ve konforu açısından Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü standartlarında hizmet verilmesi sağlanacaktır. Sivil Havacılık alanında çeşitli konularda eksik olan yasal mevzuat (yasa, tüzük vs.) düzenlenecektir.

5.6.2. Bilgi ve İletişim

Bilgi toplumuna dönüşümü hızlandırmak, tüm sektörlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla gerekli olan altyapının sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Telekomünikasyon altyapısı ve hizmetleri Kamu-Özel işbirliğinde uluslararası standartlara uygun olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Elektronik haberleşme sektörüne ilişkin düzenlemeler değişen teknoloji ve pazar yapısının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenerek, düzenlemelerin zamanında ve etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır.

İletişim teknolojileri altyapısı, uygun kalite ve fiyatlarla hizmet verecek şekilde geliştirilecek ve iletişim hizmetleri hızla artan ihtiyaçlara kesintisiz ve güvenli bir şekilde cevap verecek kapasiteye ulaştırılacaktır.

Bilişim sektörü için gerekli hukuki altyapıya ilişkin yasal mevzuat (Bilişim Suçları Yasası, Ar-Ge Yasası, E-Ticaret Yasası vb.) tamamlanacak ve uygulamaya geçilecektir.

Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) Kameralı Güvenlik Yönetim Sistemi projesi hayata geçirilecektir.

Posta Hizmetleri; sürat, kalite, güvenilirlik esasları ve Dünya Posta Birliği (UPU) paralelinde yeniden yapılandırılarak TC PTT AŞ ile müşterek çalışmaların yürütülmesi ile 2017 yılında çalışmaları devam eden Otomasyon Sisteminin on-line sisteme geçirilmesi çalışmalarının tamamlanması, Posta İşlem Merkezi oluşturularak Dünya Posta Sektörünün artarak kaydığı koli ve paket, posta ve e-ticaret hizmetlerinin iyileştirilmesi ve süratlendirilmesi yönünde başlatılan yasal düzenleme ve alt yapı geliştirme çalışmaları tamamlanması ile para ödeme sistemleri geliştirilerek havale işlemlerine ek olarak ptt matik kullanımları ile banka kartlarının ptt matiklerde işlem yapılabilmesi sağlanacaktır.

Posta Hizmetlerinin etkin verimli kaliteli süratli bir şekilde ve karşılanabilir bir ücretle tamamlanması sağlanacaktır.

Posta Hizmet Politikaları, evrensel posta hizmetleriyle uyum içerisinde yürütülecektir. Posta hizmeti tüm posta kullanıcılarına kaliteli ve süratli bir şekilde ulaşabilecek düzeye getirilecektir.

5.7. Eğitim

5.7.1. Yükseköğretim

Yükseköğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması, üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarının yapılması ve öğrenci memnuniyetinin sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Tüm paydaşların katılımı ile 2018 Haziran ayında düzenlenecek Yükseköğretim Çalıştayı'ndan çıkacak raporun yükseköğretim alanında yapılacak çalışmalara yön vermesi sağlanacaktır.

Yüksek öğretime geçişin kalite anlayışı temelinde yeniden yapılandırılması için yükseköğretime geçiş modeli yaratma konusunda çalışmalar yoğunlaştırılacaktır. Bu amaca yönelik ilk adım olarak 3.ülke uyruklu öğrencilerin KKTC Üniversitelerine Kayıt Kabul kriterlerini belirleyecek mevzuat düzenlemesi kısa sürede yürürlüğe konacaktır.

Burs uygulamalarında 2018-2019 Eylül dönemi başvuruları için ilk kez online başvuru kabul edilecek ve bununla ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

Değiştirilmiş şekliyle 65/2005 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yükseköğretim Yasası uyarınca KKTC'de Üniversite kurulumuna ciddi kriterler getirilerek kurulum süreci Cumhuriyet Meclisi'nin onayına bırakılmıştır. Bu doğrultuda Yasanın daha da iyileştirilerek YÖDAK'ın günümüzün çağdaş norm ve gereksinimlerine karşılık verecek niteliklere kavuşturulması sağlanacaktır.

Uluslararası düzeyde akreditasyonların elde edilmesi ve Bologna Sürecinin desteklenmesi sağlanacaktır.

Yüksek öğretimin ülke geleceği için sektörel önemi göz önünde tutularak daha planlı yapılandırılabilmesi için öğrenci sayı ve profillerine yönelik ortak veri tabanı kurulacaktır.

Yükseköğrenim politikalarının Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından oluşturularak geliştirilmesi ve kalite anlayışının egemen olduğu bir yükseköğretim stratejik planı hazırlanacaktır. Bu çerçevede Yüksek Öğrenim ve Dışilişkiler Dairesi'nin yapısı güçlendirilecektir.

5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim

Yeni fikirlere, değişime ve iletişime açık, karakteri yüksek, demokratik değerleri ve kültürüne sahip çıkan, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş, sorgulayan, işbirliği yapan, çevre bilinci gelişmiş, bilgiye ulaşmayı bilen mutlu ve nitelikli nesiller yetiştirirken eğitim – istihdam bütünlüğünü sağlamaya katkıda bulunmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitim eylem planı hazırlanmak üzere çalışmalar başlatılacak ve hazırlanacak eylem planı üzerinden planlamalar yapılarak belirlenen hedeflere ulaşılması sağlanacaktır.

Eğitimde verimliliği artırmak, eğitim uygulamalarının denetlemelerinin çok yönlü, dengeli ve etkili olmasını sağlamak için performans artırıcı anlayış yaşama geçirilecektir.

Tüm eğitim kurumlarında eğitim programları ve ders içerikleri ile ilgili Bilgi ve İletişim Teknolojileri entegrasyonu sağlanması için çalışmalar yapılacaktır.

E – Devlet Projesi kapsamında E – Okul Projesi için çalışmalar yapılacaktır.

Ortaeğitimde, mesleki-tekniik öğretime ağırlık verilecek ve bunu teşvik edecek uygulama ve yönlendirme etkinlikleriyle bu alandaki okullaşma oranı yükseltilecektir. Böylece ekonomik ve sosyal yaşamımızın ihtiyaç duyduğu insan gücü yetiştirilecektir. Öğrencilere gördükleri eğitimle ilgili olarak verilecek diplomanın/belgenin, iş bulmada avantaj sağlaması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Mesleki eğitimin veriminin artması için bölgelerde kampüsler oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Böylece ekonominin gerçek ihtiyacı olan kalifiye iş gücü oluşturulacaktır.

Ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alan, teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirleyen, denetim, ölçme, değerlendirme ile bilgilendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek amacıyla Ulusal Yeterlilik Sistemi kurulacaktır.

Yaşam boyu eğitim çerçevesinde, ulusal ihtiyaçlar da gözönünde bulundurularak yetişkinlere yönelik mesleki kurslar düzenlenmek suretiyle tüm toplum, mesleki eğitime dahil edilecek, mesleklerinde ilerlemek veya meslek edinmek isteyenlere eğitim imkanı sunulacaktır. Bu kapsamda yaşam boyu eğitimin hayat boyu sürmesi sağlanacaktır.

Eğitim kalitesinin ve verimliliğinin daha üst seviyelere çıkması için eğitim süresinin artırılabilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu doğrultuda derslerin yanı sıra öğrencilerin gelişimi için aktiviteler yapılmasına imkan veren planlı ve ihtiyaca yönelik alt yapı ve donanım yatırımları yapılacaktır. Bu hususta sanatsal faaliyetler yapılabilecek fiziksel alt yapının geliştirilmesi yanında bilgisayar destekli eğitim, etkileşimli eğitim, bilgi paylaşımı, internet, görüntülü haberleşme gibi, imkanlar sunacak olan projeler uygulamaya konacak çağdaş bilgisayar ve fen laboratuvarlarının kurulması sağlanacaktır.

İlk ve orta dereceli okullardaki öğretim programlarının çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak güncellenerek geliştirilmesine devam edilecektir.

Daha güçlü bir eğitime hazırlık için okul öncesi eğitimin iki yıla çıkarılması amacıyla insan kaynakları ve fiziki alt yapı hazırlanarak bir program çerçevesinde uygulamaya konacaktır.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için okul öncesi, ilk ve orta eğitim kurumları içinde özel eğitim verecek özellikli derslikler ve özel eğitim veren okulların geliştirilmesi ve devamlılığı sağlanacaktır.

5.8. Gençlik

Biz bilinci gelişmiş, empati yapabilen, etik değerleri olan, düşünebilen, düşündüğünü söyleyebilen, aktif ve özerk bireyler olarak gençlerin sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak

yetişebilmeleri, meslek seçimi yönünde bilinęlendirilmeleri ve yönlendirilmeleri temel amaçtır. Bu çeręevede;

Eğitim, istihdam, sosyal güvence, girişimcilik, ulaşım ve barınma gibi genęlięi doğrudan ilgilendiren konularda devletin ilgili kurumlarıyla etkin ilişki ve işbirliği kurulacak ve bütünlüklü politikalar geliştirilecektir.

Genęlerin boş zamanlarını değerlendirebileceği sosyal, kültürel, eğitsel, sportif ve bilimsel etkinliklerde bulunmalarına olanak sağlamak üzere yeni genęlik merkezleri ağılacaktır. Bunun yanında gezici genęlik merkezlerinin faaliyetleri artırılırken mevcut genęlik merkezlerinin geliştirilmesi ve faaliyetlerinin artırılması amacıyla da kamu kurumları yanında sivil toplum örgütleri ile de işbirliği yapılacaktır.

KKTC genęlik profilinin yapılacak saha ve anket ęalıřmaları ile belirlenmesi sağlanacaktır.

Genęlerin gelişimlerini sağlamak üzere okul içi ve okul dışı fikir, kültür, sanat, spor, izcilik ve boş zamanları değerlendirme faaliyetleri teşvik edilecektir. Bu bağlamda, devlet kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliklerinin güçlendirilmesi yönündeki ęalıřmalar sürdürülecektir.

Kıbrıs Türk genęlięinin kendi kültür yapısını koruyacak kültür, sanat ve spor alanında yurtiçinde ve yurtdışında ęaędařları ile temaslarının ve iletişimlerinin artırılması yönünde olanaklar yaratılacaktır.

İlęelerde ve büyük yerleşim birimlerindeki genęlik merkezlerinde, genęlere, kendi kuracakları kulüplerde yeteneklerine uygun aktiviteleri yapmaları için maddi ve teknik destek sağlanacaktır.

Genęlerin işgücü piyasasına katılımı ve girişimciliği yasal mevzuat çeręevesinde desteklenecektir.

Engelli genęlerin de sosyal, kültürel ve sportif yaşam içinde hak ettikleri yeri alabilmelerine yönelik her türlü tedbir alınacaktır.

Kırsal kesimde yaşayan gençlerin sportif ve kültürel alanlarda daha çok yer alabilmesi yönünde belediyeler, sivil toplum örgütleri ve gençlikle ilgili oluşumlar ile işbirliği yapılacaktır.

Bağımlılık yapıcı maddeler ve kötü alışkanlıklarla mücadelede etkin politikalar geliştirilecektir.

Gençlere kariyer danışmanlığı hizmeti verilmesi, ara eleman yetiştirilmesi ve meslek edinmelerinin sağlanması hususlarında Gençlik Dairesi'nin eşgüdümünde bütün paydaşlar bir araya getirilecek, alınacak kararlar çerçevesinde gençlerin istihdam edilme olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

5.9. Spor

Sporun geliştirilmesi amacıyla kaliteli sporcu, teknik adam, idareci ve yönetici yetiştirilmesine özen gösterilerek, spor tesislerinin uluslararası standartlara yükseltilmesi yanında ilk, ortaöğretim ve üniversitelerdeki spor faaliyetlerinin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve spor federasyonlarının, uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ulusal ve uluslararası organizasyonlarla ilgili ayrı ayrı planlama yapılarak ülkenin spor politikasının buna uygun düzenlenmesine hassasiyet gösterilecektir.

Beden Eğitimi ve Spor Yasası'nın değişikliği yapılarak spor federasyonlarının tüzük ve yönetmeliklerinin uluslararası kurallara uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.

Ülkemizin, spor alanındaki uluslararası organizasyonlarda yer alabilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Lefkoşa'da atletizm kompleksi ve çok amaçlı spor salonu, diğer ilçelerde sentetik atletizm pisti, spor salonu ve sentetik çim saha yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin spor ve rekreasyon alanında daha fazla katkı sağlayabilmesi için bir planlama yapılması ve sivil toplum örgütlerinin spor federasyonlarının, spor kulüplerinin bu planlamaya destek vermesi sağlanacaktır.

Yaz döneminde 6-18 yaş aralığındaki Kız-Erkek öğrenci gruplarına spor yapma alışkanlıklarının geliştirilmesi ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşmaları için boş zamanlarında rekreasyon faaliyetleri organize edilecektir.

Ülke genelinde sporcu yetenek seçimi programı uygulanarak yetenekli çocukların seçimi ve program eşliğinde takip edilmeleri sağlanacak ve belirlenecek periyotlarda bu program Spor Dairesi bünyesinde değerlendirilecektir.

Olimpik, olimpik olmayan ve paralimpik spor branşları sınıflandırılarak faaliyetlerin bu yönde düzenlenmesi sağlanacaktır.

Beden Eğitimi ve Spor Yasası'na göre üç yılda bir yapılması gereken spor şurası 2018 yılı içerisinde yapılacaktır.

Engelli vatandaşlarımızın gerek sağlık için spor, gerekse paralimpik spor alanlarında daha uygun koşullarda faaliyet gösterebilmeleri sağlanacaktır.

5.10. Kültür

Kıbrıs Türk Kültürünün araştırılması, kültür değerlerimizin ortaya çıkarılması, geliştirilerek yaygınlaştırılması, zenginleştirilmesi, kayıt altına alınıp tanıtılması ve herkesin kültür yaşamında yerini alması; ayrıca, sanatın özgürce gelişebileceği ortamın yaratılması ve sanatçıların korunarak desteklenmesi, özendirilip teşvik edilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kıbrıs Türk Kültürü'nün korunup yaşatılarak, gündelik hayatın içinde yer alması sağlanıp yeni nesillere aktarılacaktır. Bu amaçla somut ve somut olmayan kültürel mirasın saptanması ile ilgili çalışmalar geliştirilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında eğitim, kültür ve sanat alanında sürdürülmekte olan işbirliğinin güçlendirilerek devamına önem verilecektir.

Yurt dışında KKTC Kültür Günlerinin düzenlenmesi, kültürel ve sanatsal çalışma ile üretilenlerin yurt dışına taşınması, sergilenmesi, diğer ülke kültür ve sanatları ile bir değer ölçüsü yaratılması faaliyetleri desteklenecektir.

Telif haklarının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler, kurumlar arası gerekli işbirliği geliştirilerek gerçekleştirilecektir.

Kültürel miras ve tarihi değere sahip varlıklarımızın korunması, bakımı, onarımı ve restorasyon çalışmaları hızlandırılarak gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Devlet kurumlarının sahip olduğu plastik sanat eserlerinin envanterinin oluşturulması, teknolojik dönüşümlerinin yapılması ve sanal bir müzede paylaşılmasının gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerinin daha çağdaş koşullarda, daha etkin hizmet sunumunu sağlamalarına ve günümüz koşullarına uygun donanım ve altyapıya kavuşturulmalarına hız verilecektir.

Kültür Sanat Danışma Kurulu'nun etkin ve verimli çalışmasına olanak sağlanırken kültür ile güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle işbirliğinde bulunulacaktır.

Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarına tiyatro binası kazandırma yönündeki girişimler tamamlanacaktır.

5.11. Sağlık

Sağlık hizmetlerinin; herkesi kapsayıcı, erişilebilir, sürdürülebilir ve kaliteli hizmet sunumunu sağlamak yanında yurttaşların ihtiyaçlarına yanıt verecek bir sağlık sistemi yaratabilmek için gerekli reformları yapmak temel hedeftir. Bu amaçla;

Sağlık kurumlarında standardizasyon ve akreditasyon çalışmaları yapılarak daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması, bu bağlamda hem hasta hem de çalışan memnuniyetinin sağlanması hedeflenmektedir.

Ülkemizde yaşayan herkesi kapsayacak şekilde genel sağlık sigortası hayata geçirilecek ve mali olarak sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrıştırılması sağlanacaktır.

Genel Sağlık Sigortası Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte kamu hastanelerinde ilaç dağıtımını durdurularak anlaşmalı özel eczanelerden ilaç temin edilmesi sağlanacaktır.

Hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının tam gün hizmet vermesinin sağlanması yanında, genel sağlık sigortası ve döner sermaye uygulamaları ile mesai sonrası devlet hastanelerinde özel hasta bakma prosedürleri kamu sağlık kurumlarında uygulamaya girecektir. Kamu sağlık çalışanlarına performanslarına göre döner sermayeden pay verilecektir.

Birinci basamak (koruyucu) sağlık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Ülke genelindeki sağlık merkezleri gerek personel gerekse donanım olarak güçlendirilip ikinci basamak sağlık hizmetleri ile daha aktif entegre edilerek bütünleşik sağlık hizmeti sunumu gerçekleştirilecektir.

Koruyucu hekimlik uygulamalarının hayata geçirilmesi ve özellikle birinci basamak sağlık merkezlerinde, kanser, kalp damar, obezite, diyabet, erken puberte eğitim programları uygulanması ve tarama testleri yapılması sağlanacaktır.

Perifer hastanelerin yeniden yapılandırılması ve sağlık merkezlerinin güçlendirilmesiyle hastaların kendi bölgelerinde sağlık hizmeti alabilmeleri sağlanacaktır.

Hastanelerde uygulanmaya başlanan otomasyon sistemi, sağlık merkezleri, özel klinik ve hastaneleri, eczaneleri ve laboratuvarları, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Ataşeliklerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır. Bu kuruluşların otomasyon sistemine dahil olmaları sonrasında hizmet alımı kuralları belirlenerek kademeli olarak, Genel Sağlık Sigortası kapsamında hizmet verilmesi sağlanacaktır.

Genel Sağlık Sigortası Yasası yürürlüğe konacak ve Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası'nda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Tıp Fakültelerinde okuyan öğrencilerin acil hekimliği, onkoloji, adli tıp ve nefroloji gibi hekim ihtiyacı bulunan alanlara yönlendirilmesi için çalışma yapılacaktır.

Akıl Hastalıkları Yasası'nda gerekli değişiklikler yapılacak ve Barış Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin iyileştirilmesine öncelik verilecektir.

Alkol ve madde bağımlıları için tedavi, rehabilitasyon ve topluma kazandırma merkezi kurulacaktır.

Ulusal Kanser Danışma Kurulu'nun Kanser Tarama Projesi ve Sağlık Yaşam Polikliniği Projelerinin hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

Akılcı İlaç Kullanımı ile ilgili eğitimler yapılarak paydaşlarla işbirliği içinde gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir. Ayrıca ilaç fiyatlarının aşağı çekilebilmesi ve kullanım miktarlarının kontrol edilmesi için gerekli tedbirler alınacak, ilacın amacı dışında kullanılmasını önleyici denetim mekanizmalarının oluşturulması sağlanacaktır.

Farmakovijilans Merkezi ile İlaç Danışma Merkezi'nin kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Lefkoşa'da yapılması planlanan yeni hastanenin hizmete girebilmesi için gerekli çalışmalar hızla tamamlanacaktır. Ayrıca hastanesi olmayan ilçelere (Güzelyurt,İskele) yeni hastane yapılması ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Tüm hastane ve sağlık merkezlerindeki kadrolar güçlendirilecek, eksiklikler giderilecek, eski cihaz ve ekipmanlar yenilecektir.

Tüm Devlet Hastanelerinde randevu sistemine geçilecek, acil servislerine triaj kurulması ve ISO Kalite Belgesi alınması sağlanacaktır.

5.12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Ülkemizde, çalışma hayatında, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle uyumlu istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve uluslararası normlara ulaşılması; sosyal güvenlik alanında ise norm ve standart birliği sağlanması yanında mali sürdürülebilirliğe sahip, kaliteli hizmet sunan ve nüfusun tümünü kapsayan bir yapı oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemelerde Avrupa Birliği normları ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri ile tam uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda, çalışanların örgütleri ile işveren örgütleri arasında sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesine özen gösterilecektir.

İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı kamu sektörü ve özel sektördeki bütün paydaşlarla işbirliği içerisinde özellikle işsizliğin yaş ve eğitim gruplarına göre en yoğun olduğu kesimler dikkate alınarak hem işgücü piyasası arz kısmı hem de talep kısmının teşvik edileceği aktif işgücü piyasası tedbirleri ile desteklenerek hazırlanacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı arasında ulusal meslek standartlarının belirlenmesi ve meslek eğitimi gibi alanlarda işgücü piyasasına yönelik yapılan çalışmalar işbirliği içinde sürdürülecektir.

Yerel işgücünün, işgücü piyasasına katılımını artırmak ve dolayısıyla yabancı işgücü ihtiyacını asgari düzeye indirebilmek için, sektörlerin taleplerine yönelik işgücü sertifika programları üniversiteler ve ilgili meslek örgütleriyle işbirliği yapılmak suretiyle düzenlenecektir.

İşgücü Piyasasında yerel işgücü istihdamını artırmaya yönelik uygulanan destek programları ekonominin değişen ve gelişen şartlarına uygun olarak çeşitlendirilerek sürdürülecektir. Bu

bağlamda, yeni geliştirilecek istihdam teşvik uygulamaları ile özellikle genç işsizlerin işgücü piyasasında daha kolay yer almaları sağlanacaktır.

18-35 yaş arası KKTC yurttaşlarının istihdamına yönelik istihdam teşvik politikaları hem işçi hem de işverenin işgücü piyasasında buluşmasını sağlayacak şekilde geliştirilecektir.

İşgücü piyasasında dezavantajlı grupları destekleyici tedbirler artırılacaktır.

Kırsal kesimlerde yaşayan ve ekonomik faaliyette bulunarak işgücü piyasasına katılabilecek durumda olan kadınların geleneksel ürünlerin üretimini yaparak işgücü piyasasına katılabilmelerine olanak sağlayacak politikalar oluşturulacaktır. Eğitim-üretim-pazarlama üçgeni çerçevesinde tasarlanan ve kooperatifçilik örgütlenmesi ile şekillenmesi düşünülen yapı ile özellikle kırsal kesimlerdeki kadınların ekonomik hayata ve işgücü piyasasına girişi sağlanacaktır.

Engellilerin rehabilite edilmesi, korunması, eğitilmesi ve işgücü piyasasında desteklenip istihdam edilmesi için gerekli önlemler Avrupa Birliği normları çerçevesinde alınacaktır. Engellilerin çağdaş yaşam kalitesine kavuşturulması ve verilen hizmetlerin koordine edilmesi, yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi için aile içinde ve/veya kurulacak merkezlerde bakım, eğitim ve rehabilitasyon çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili, iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması amacıyla işyeri denetimleri artırılacak ayrıca ölümlü iş kazalarının en fazla yaşandığı inşaat sektörü ile ilgili olarak yürürlükte olan tüzük revize edilerek yapılacak düzenleme ile daha etkin ve verimli bir iş sağlığı ve güvenliği uygulaması hayata geçirilecektir.

Asgari ücretin, kişilerin eğitim durumuna göre belli oranlarda artırılmış miktarının ücret olarak verilmesi koşuluna bağlı olarak işverenlerin Sosyal Güvenlik yatırımlarının tümü iade edilecektir. Burada kadın çalışanlara pozitif ayrımcılık yapılarak erkeklere göre daha uzun süre teşvik verilmesine devam edilecektir.

Çalışan ile işveren arasındaki istihdam ilişkilerinden doğan bireysel iş uyuşmazlıklarının, yargısal yollara başvuru hakkı saklı kalmak kaydıyla, uzlaşıcı bir şekilde çözümünde izlenecek usul ve esasları düzenleyen İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası çıkarılacaktır.

Kayıt dışı ve kaçak işgücünün kayıt altına alınması yönünde sürdürülen çalışmalar daha da etkinleştirilerek sürdürülecektir. Bu çerçevede Sosyal Sigortalar Dairesi, İhtiyat Sandığı Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi yatırımlarının/ödemelerinin tek bir bordro ile tahsil edilmesi sağlanacaktır. Böylece çalışanların gelirlerinin gerçek ücret üzerinden beyan edilip edilmediği incelenerek devletin çeşitli fonları ile sosyal güvenlik fonlarının gelir kayıpları en alt düzeye indirilecektir. Ayrıca çeşitli fonlar ile sosyal güvenlik fonlarındaki kayıplar azaltılırken, yasalara uyan ve uymayan işverenler arasındaki haksız rekabet koşullarının izlenmesi sağlanarak ortadan kaldırılması yönünde çalışma yapılacaktır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası altında verilen hizmetlerin kalitesinin ve gelirlerinin artırılması, sosyal güvenlik fonlarının kendi kendini finanse edecek hale gelmesi için sürdürülen çalışmalara devam edilerek, ödemeler, yatırımlar ve diğer tüm hizmetlerin elektronik ortamda yapılabilmesi sağlanacaktır.

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemini bütünleyen etkin bir yapıya kavuşturulurken sosyal hizmetlerin sorumluluk alanında bulunan vatandaşlara verilen hizmet şartlarının evrensel normlara uygun olarak iyileştirilmesi sağlanacak, verilmekte olan hizmetlerin kalitesi de artırılabilecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve dağıtık durumda olan bağlı dairelerinin tek bir çatı altında toplanması ve verilen hizmetlerin kalitesinin artırılması sağlanacaktır.

5. 13. Çevre

Çevre yönetimi ve denetiminin güçlendirilmesi, çevre korumanın etkinleştirilmesi, çevre ile ilgili ülke mevzuatı ve uygulamalarının Avrupa Birliği ve uluslararası normlarla uyumlaştırılması, çevreye zarar vermeyen, doğal kaynakları tüketmeyen, ekolojik dengeyi koruyan sürdürülebilir kalkınma ilkesinin benimsenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Her sektöre ilişkin karar ve uygulamalarda çevre mevzuatı ve kriterleri mutlaka dikkate alınacak ve potansiyel çevre sorunları yaratılmadan önlenecektir. Bu ilkeye özel sektör yatırımları yanında kamu yatırımlarında da uyulması esas olacaktır.

Çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi yönünde tedbirler alınarak, çevre politikalarının geliştirilmesinde, kararların alınmasında, özel çevre koruma bölgelerinin saptanmasında sivil toplum kuruluşları ile geniş halk kesimlerinin katılımı mutlaka sağlanacaktır.

Girne Dağları ve Akdeniz foklarının yuvalama alanları Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilecektir.

Çevre koruma ve çevre kirliliğini önleme çalışmaları çerçevesinde, doğal hayat ve ekosistemlerin korunmasına, gaz emisyonları ölçümlerinin sürekli olarak yapılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına, katı atık ve atık su yönetiminin geliştirilmesine ve su kalitesinin iyileştirilmesine özel önem verilecektir.

Hava kalitesi ölçüm istasyonları ile ülke genelinde hava kalitesinin sürekli izlenmesi ve hava kalitesi hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Çevre kirliliğinin önlenmesi temel ilke olmakla beraber, engellenmesi mümkün olmayan kirlilik yaratıcı faaliyetler için, “kirleten öder” prensibinden hareketle bir takım mali araçların uygulanması sağlanacaktır.

Yurt içinde ortaya çıkan atık ve artıkların en aza indirgenmesi, geri dönüşüme uygun atıkların kaynağında ayrı toplanması için yerel yönetimlerle işbirliğine gidilecektir. Geri dönüşüm veya yeniden kullanım gibi atık azaltmaya yönelik faaliyetler desteklenecek ve bu konudaki yatırımlar teşviklenecektir.

Katı atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar (kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanma ve bertaraf sahaları) yapılacaktır. 2008 yılında hazırlanmış olan Katı Atık Yönetim Planı revize edilecektir.

Güngör düzenli depolama alanı için yapılması öngörülen alt yapı işlerinin yapımına devam edilirken ülke genelindeki tüm çöp alanları kapatılarak rehabilite edilecektir. Katı atıkların düzgün ve düzenli bir şekilde Güngör katı atık depolama alana getirilmesi sağlanacaktır.

Rehabilite edilen Dikmen Çöp Alanı'nın yönetimi sağlanacaktır.

Deniz kirliliği yönetiminde yetkili ve sorumlu kuruluşlar netleştirilecektir. Yapılacak deniz kirliliği envanter çalışması ile kirlilik kaynakları tespit edilerek kirliliğin önlenmesi için projeler geliştirilecektir. Ülkenin tüm kıyılarını ilgilendiren Kıyı Yönetim Planı hazırlanacaktır.

Deniz kazalarından kaynaklanan deniz kirliliğinin önlenmesi için eylem planları hazırlanacak ve bu planların uygulanmasında izlemenin ve denetimin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlayacak mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Ülkemizdeki tüm derelerin konumları haritalandırılacak, Derelerin Korunması Yasası değiştirilerek bu alandaki yetki ve sorumlulukların netleştirilmesi sağlanacaktır.

Çevre mevzuatının uygulanmasında etkinliği sağlamak üzere ilgili tüm kurumların koordinasyon içinde çalışmaları sağlanacaktır. Ayrıca Çevre Yasası altında öngörülen tüzüklerin tamamlanması için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkemizin dünya çölleşme haritasında, çölleşme tehlikesinin en yüksek olduğu bölgede yer aldığı bilinciyle, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele çalışmaları sürdürülecektir.

Çevre bilincinin artırılması için yaygın çevre eğitimi çalışmaları yapılacaktır. Ülke doğasını, flora ve faunasını tanıtıcı, koruyucu bilgileri içeren çevre konusundaki eğitimle ilgili hazırlanacak programlar uygulamaya konacaktır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri de desteklenecektir.

5.14. Fiziki Plan

Dağınık ve plansız gelişmenin önlenmesi, ülke kaynaklarının verimli, akılcı ve sürdürülebilir kullanılması, yerleşim alanlarının yaşanabilirlik düzeylerinin artırılması ve sağlıklı ortamların yaratılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

İlçelerin ve emirname bölgelerinin imar planlarının üniversiteler ve özel sektörden de hizmet satın alınarak mümkün olan en kısa süre içerisinde tamamlanması hedefiyle sürdürülen çalışmalar Ülkesel Fiziki Plan kapsamında yeniden gözden geçirilerek ve kamu yararı gözetilerek sonuçlandırılacaktır.

Yapılacak planlama çalışmalarında sivil toplum, yerel yönetim ve merkezi idarenin birlikte ve eşgüdüm içinde çalışma anlayışı geliştirilecektir.

İmar Planları, fiziki düzenlemeler yanında, yasal ve örgütsel düzenlemeleriyle, uygulama ve mali yatırım programlarıyla eşzamanlı ve bir bütün olarak hayata geçirilecektir.

Fiziki gelişmeyi yönlendiren, denetleyen yerel ve merkezi kurumların güçlendirilerek etkinleştirilmesi sağlanacak, koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir örgütlenmeye gidilecektir.

5.15. İskan

Eşdeğer işlemleri başta olmak üzere, İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası çerçevesinde hak sahibi olanların devam eden işlemlerin, oluşturulan İskan Komitesi tarafından sonuçlandırılması için çalışmalar sürdürülecektir.

KKTC sınırları içerisinde bulunan ilçe, köy ve mahallelerin sayısal haritalarının oluşturulması tamamlanacaktır.

Tapu ve Kadastro Dairesi'ne bağlı Tapu Amirliklerinin on-line sistemle birbirlerine bağlanarak tüm işlemlerin her ilçede yapılması sağlanacaktır.

Tapu Otomasyon Sistemi kadastro bilgileri ile entegre edilerek taşınmaz mal koçanı, parsel hudutlarını gösteren haritalar ile birlikte sahiplerine verilecektir.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, tamamlanacaktır.

Bugüne kadar dağıtımı yapılan ve altyapısı kısmen veya tamamen eksik olan kırsal kesim arsalarının altyapılarının tamamlanması amacıyla hazırlanan proje gerçekleştirilecektir.

Hem köylerde, hem kentlerde, yerli müteahhitlerin gerçekleştireceği uzun vadeli ve uygun ödeme imkanları sunan sosyal konut projeleri hayata geçirilerek gençlerimizin konut sorununun çözülmesi sağlanacaktır.

Taşınmaz Mal Komisyonu'nun yeni ve makul bir finansman modeli ve desteklenmesi için tedbirler alınacak, Komisyonun önündeki başvuruları çok daha hızlı halledebilmesine imkan verecek gerekli değişiklikler yapılacaktır.

5.16. Kooperatifçilik

Ekonomik ve sosyal kalkınmada, küçük üreticilerin dayanışmasında ve tüketicilerin korunmasında önemli görevleri bulunan kooperatiflerin değişen ve gelişen koşullara göre yeniden yapılandırılmak suretiyle gelişmesi ve mevcut sorunlarının aşılması için gerekli idari ve yasal düzenlemelerin yapılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kooperatiflerin sosyo-ekonomik yaşamda daha etkin bir konuma getirilmeleri için kamu adına denetim ve izleme sistemleri güçlendirilecek, kooperatifleşme her alanda desteklenecek merkezileştirilmeleri ve bölge birlikleri şeklinde örgütlenmeleri özendirilecektir.

Kooperatif Şirketler Mukayyitliği bünyesinde Risk Merkezi kurulması ile ilgili çalışmalar tamamlanarak, kooperatifler tarafından doğrudan KKTC Merkez Bankası Risk Merkezi'ne aktarılacak raporların Mukayyitlikteki Risk Merkezi'ne de gönderilmesi sağlanacaktır. Böylece bankacılık sektörü ile kooperatifçilik sektörü müşteri riskleri karşılıklı görülebilecek ve risklerin minimize edilmesi sağlanacaktır.

Kooperatiflerin her ay düzenli olarak Kooperatif Şirketler Mukayyitliğine göndermekte oldukları bilanço ve kar-zarar hesaplarının Mukayyitlik bünyesinde Gözetim Sistemi ile ilgili kurulan Merkez'de elektronik ortamda toplanması ve verilerin değerlendirilip yayınlanması ile sektöre yön verilmesi sağlanacaktır.

Kooperatiflerdeki denetim zaafiyetinin kaldırılmasına yönelik yeni denetim modelleri oluşturulacaktır.

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan küçük ve orta boy işletmeler ile Eko-Agro turizm işletmelerinin, kooperatif yapıları altında toplanması sağlanarak ortak tanıtım, ortak pazarlama, ortak girdi temini olanakları yaratılacaktır.

Açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi için mevcut balıkçılık kooperatifleri güçlendirilerek gerekli araç gereç ve teknelerin alınması ayrıca balıkçıların iş kapasiteleri ile pazarlama olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

Ekonomik yararlılığı ortadan kalkmış olan durgun kooperatiflerin tasfiye işlemlerine devam edilecektir.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması yönünde, eğitim imkan ve olanakları artırılacaktır.

5.17. İdari Örgütlenme

Vatandaş odaklı hizmet anlayışının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi; kamu yönetiminde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik prensiplerinin uygulamaya konmasıyla yönetişimin iyileştirilmesi; kamu yönetiminde hafızaların oluşturulması, hiyerarşik yapılanmada etkinliğin sağlanması, üçlü kararnamelerin daraltılması, işgücü mobilitesinin artırılması; işe alma ve terfi mekanizmalarında liyakatin esas alınması; uygulanmakta olan performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi; Avrupa Birliği müktesebatına uyumun gerektirdiği yapılanma ve kurumsallaşmanın oluşturulması ve çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kamu yönetiminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla Kamu Reformu çalışmalarının sürdürülmesine devam edilecektir. Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı yasalaştırılacaktır.

Bakanlıkların yapısı güçlendirilecektir. Her bakanlıkta planlama ve koordinasyon biriminin kurulması yanında bakanlığın görevleri ile ana hizmet ve yardımcı hizmet birimlerinin görev ve yetkileri fonksiyonel bütünlük ilkesine uygun olarak düzenlenecektir.

Halkın kamu hizmetlerinden duyduğu memnuniyet düzeyini yükseltmek için kaliteli ve nitelikli hizmet sunumu yanında kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik mekanizmalar da geliştirilecektir.

Mevzuat düzenlemelerinin bir programa bağlı olarak etki değerlendirmeleri yapıldıktan sonra yürürlüğe konmaları sağlanacaktır. Yasalar yapılırken sivil toplum örgütlerinin yasa içeriğiyle ilgili katılımına imkan yaratılacaktır.

“E-devlet” hedefi paralelinde kamu işlemlerinde otomasyon kullanımı yaygınlaştırılacak, ayrıca, erişim hakları tanımlanmış yetkili kişi ve kuruluşlarca ulaşılabilir, bütün vatandaşları kapsayan, her bireyin kendi bilgilerine erişebildiği işlevsel ve sağlıklı bir veri tabanının ve bunu sağlayan alt yapının oluşturulması sağlanacaktır.

Bilgi çağının gereklerine uygun olarak ve ülke ihtiyaçlarının karşılanmasında etkinlik sağlamak üzere kamu yönetiminde etkin ve planlı hizmetiçi eğitimler artırılacak kamu görevlilerinin kadro görevlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi sağlanacaktır.

Kamu reformu kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının yapısı güçlendirilecektir. Bu bağlamda, kurumlar arası görev, yetki ve sorumlulukların uygulanmasında bir takım mükerrerliklerin ortadan kaldırılması ve norm kadrolarının düzenlenmesi için, Daire ve hizmet birimlerine ait yürürlükteki Teşkilat Yasaları, gözden geçirilerek düzenlenecektir.

Alacaklar/borçların tahsilinin sağlanması konusunda icra, tapu ve benzeri konulardaki tıkanıklıkların aşılmasını sağlayacak mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Kamudaki yapılanmaya ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin uzun vadeli bir perspektifle ele alınmasına ve kurumsallaşmanın sağlanmasına azami özen gösterilecektir.

47/2010 sayılı Yasa kapsamındaki kamu görevlilerinin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler, ekonominin büyütülmesi ve bütçe olanaklarının geliştirilmesi gözetilerek belirlenecek bir programa uygun olarak gerçekleştirilecektir.

5.18. Yerel Yönetimler

Demokratik, çağdaş, özerk yerel yönetim anlayışıyla, merkezi yönetim ile belediyeler arasında işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası günün koşullarına göre yeniden düzenlenerek yerel yönetimlerin daha çağdaş hizmet verebilmelerine, mali açıdan daha güçlü bir konuma gelebilmelerine olanak sağlanacaktır.

Belediye hizmetlerin en üst düzeyde ve kaliteli bir şekilde halka ulaşmasını sağlamak için paylaşımlı hizmet modeliyle yerel yönetimlerin birlikte çalışması teşvik edilecektir.

Coğrafi temelli yerel yönetimlerin oluşturulması ve mevcut belediyelerin sayısının azaltılması amacıyla gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Yerel yönetimlerde bütçe disiplinin oluşturulması, stratejik önceliklere göre kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve sonuçların raporlanması sağlanacaktır.

Yerel yönetimlerin bütçe sistemlerinde reforma gidilecek ve “Çok Yıllı Bütçe Sistemi”ne geçilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin İçişleri Bakanlığı ile ilişkilerinin kurumsal bir yapıya kavuşturulması amacıyla Bakanlık bünyesinde bu ilişki ve görevleri yürütecek yapının oluşturulması ile ilgili yasal çalışmalar yapılacaktır.

Ülke genelindeki tüm evsel atıkların Güngör Düzenli Depolama Tesisine getirilmesi için Katı Atık Transfer İstasyonları inşa edilecek ve/veya devreye konulacaktır.

5.19. Beşeri Kaynaklar

Eğitim, sağlık ve yüksek teknoloji alanlarına özel bir önem verilerek bilgi çağının gerisinde kalmayacak bireylerin yetiştirilmesi temel amaçtır. Bu bağlamda;

İnsan kaynakları, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilecektir.

Ekonomik faaliyetlerde gerek fiziki üretim yapan ve gerekse hizmet üreten sektörlerin daha kabiliyetli, daha bilgili, daha nitelikli daha sağlıklı ve çok iyi yetişmiş insana ihtiyaç duyduğu göz önünde tutularak gerekli önlemler alınacaktır. Bu amaçla çocukların gelişimine özel önem verilecek, onların çağdaş imkanlardan okul öncesi ve okul döneminde en iyi şekilde yararlanmaları sağlanacak, beden ve fikren sağlıklı bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için olanaklar yaratılacaktır.

Sağlıklı ve güçlü bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve dayanışmanın güçlendirilmesinde önemli bir unsur olan aile kurumunun, ekonomik gelişmeye paralel olarak sosyal yapıdaki değişim ve gelişmelere uyum sağlaması için önlemler alınacaktır. Aile Yasası uygulamaları izlenecek ve diğer ilgili yasaların Aile Yasa'sı ile uyumlaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

Sosyal sorunlarla etkili mücadele yapılabilmesi amacıyla mevcut yasalar gözden geçirilerek, gerekli yasa değişikliklerinin en kısa sürede yapılması sağlanacaktır.

Ana-çocuk sağlığı, doğum öncesi ve sonrası izinler, kadın ve çocuklar lehine yeniden düzenlenerek etkinleştirilecek ve Avrupa Birliği normlarına ulaşılabilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Çocuk ve gençlerin emniyet ve güven içerisinde geleceğe hazırlanması temel hedefi doğrultusunda psiko-sosyal yönden sağlıklı gelişmelerimin sağlanması, kötü alışkanlıklardan korunması, ihmal, istismar ve suça itilmelerinin önlenmesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Alkol ve madde bağımlılığının asgari düzeye indirilebilmesi konusunda çalışmalar hızlandırılacak, bu çerçevede tam teşekküllü bir rehabilitasyon merkezi oluşturulacaktır.

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, ayrıca toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Kadına yönelik şiddete karşı yasal koruma sağlanması ve yasaların etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır. Bu çerçevede, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin kurumsal yapısının tamamlanması sağlanacaktır.

Hazırlanacak Ulusal Eylem Planı çerçevesinde kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili ve planlı bir politika izlenecek Kadın Sığınma Evi ve/veya Şiddet Önleme ve Denetleme Merkezi faaliyete geçirilecektir.

EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
BÜYÜME VE İSTİHDAM					
GSYİH (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	11,601.2	13,871.1	16,224.1	18,686.1	21,468.6
GSYİH (Milyon \$)	3,837.9	3,799.3	4,234.4	4,704.8	5,214.5
GSYİH Büyümesi ¹	3.6	3.8	5.0	5.0	5.5
Kişi Başına Milli Gelir (GSYİH, Dolar)	13,896.7	13,607.6	14,941.7	16,290.0	17,759.7
Toplam Tüketim ¹	3.7	4.7	2.5	3.0	5.9
Kamu ¹	-2.0	-1.4	-1.2	0.3	1.0
Özel ¹	6.0	7.0	3.7	3.9	7.4
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ¹	7.5	4.2	23.8	16.4	10.6
Kamu ¹	-23.8	5.6	84.2	35.0	17.2
Özel ¹	14.3	4.0	15.0	12.0	8.8
Toplam Kaynaklar ¹	3.5	4.9	6.3	5.8	7.1
İstihdam ²	118,387	120,999	125,513	129,301	133,342
İş Gücüne Katılma Oranı (%) ²	51.4	51.2	51.2	51.1	51.4
İstihdam Oranı (%) ²	48.2	48.2	48.3	48.4	48.8
İşsizlik Oranı (%) ²	6.4	5.8	5.5	5.3	5.0
DIŞ TİCARET					
İthalat (Milyon \$)	1,557.2	1,677.1	1,811.3	1,956.2	2,132.2
İhracat (Milyon \$)	105.5	107.6	113.0	118.6	124.6
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-1,451.7	-1,569.5	-1,698.3	-1,837.5	-2,007.7
İhracat / İthalat (%)	6.8	6.4	6.2	6.1	5.8
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	43.3	47.0	45.4	44.1	43.3
Net Turizm Gelirleri (Milyon \$)	739.4	796.2	859.8	920.2	972.7
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	287.6	249.4	231.5	221.9	170.6
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	7.5	6.6	5.5	4.7	3.3
ENFLASYON					
GSYİH Deflatörü	9.5	15.1	11.4	9.7	8.9
TÜFE Yıllık Ort. % Değişim ²	8.3	15.1	11.4	9.7	8.9
TÜFE Yıl Sonu % Değişim ²	10.2	14.7	10.2	9.2	8.7

¹ 1977 yılı fiyatlarıyla % değişimi göstermektedir.

² 2017 yılı gerçekleşme değeridir.

EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	1977 YILI FİYATLARIYLA (TL)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. TARIM	1,402.9	1,526.4	1,660.7	1,810.2	1,978.5
2. SANAYİ	1,920.2	2,049.2	2,218.8	2,407.1	2,621.1
2.1. Taşocakçılığı	57.2	59.5	61.7	64.0	66.4
2.2. İmalat sanayi	1,491.5	1,603.4	1,747.7	1,904.9	2,085.9
2.3. Elektrik-Su	371.4	386.3	409.5	438.1	468.8
3. İNŞAAT	1,611.6	1,676.1	1,738.1	1,802.4	1,878.1
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	10,450.1	10,905.2	11,351.3	11,839.4	12,388.6
4.1. TİCARET-TURİZM	3,507.8	3,735.6	3,952.7	4,183.3	4,439.7
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	2,736.4	2,867.7	3,011.1	3,161.7	3,326.1
4.1.2. Otel.-Lokanta	771.4	867.8	941.6	1,021.7	1,113.6
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,340.5	1,414.3	1,468.0	1,525.3	1,589.3
4.3. MALİ MÜESSESELER	688.8	702.6	718.7	736.7	758.8
4.4. KONUT GELİRLERİ	890.2	921.3	953.6	986.9	1,026.4
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	2,095.5	2,200.3	2,321.3	2,460.5	2,618.0
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,927.3	1,931.2	1,936.9	1,946.6	1,956.4
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	15,384.8	16,156.8	16,968.9	17,859.0	18,866.3
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,946.7	1,839.6	1,931.6	1,989.6	2,073.1
7. GSYİH (1.....6)	17,331.5	17,996.4	18,900.5	19,848.6	20,939.4
8. NDAFG	6.3	6.3	6.3	6.3	6.3
9. GSMH (7+8)	17,337.8	18,002.7	18,906.8	19,854.9	20,945.7
	BÜYÜME ORANI (%)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. TARIM	-7.3	8.8	8.8	9.0	9.3
2. SANAYİ	7.3	6.7	8.3	8.5	8.9
2.1. Taşocakçılığı	7.5	4.0	3.7	3.7	3.7
2.2. İmalat sanayi	7.7	7.5	9.0	9.0	9.5
2.3. Elektrik-Su	5.9	4.0	6.0	7.0	7.0
3. İNŞAAT	5.7	4.0	3.7	3.7	4.2
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	3.4	4.4	4.1	4.3	4.6
4.1. TİCARET-TURİZM	4.8	6.5	5.8	5.8	6.1
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	4.3	4.8	5.0	5.0	5.2
4.1.2. Otel.-Lokanta	6.5	12.5	8.5	8.5	9.0
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	5.3	5.5	3.8	3.9	4.2
4.3. MALİ MÜESSESELER	2.0	2.0	2.3	2.5	3.0
4.4. KONUT GELİRLERİ	3.5	3.5	3.5	3.5	4.0
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	3.6	5.0	5.5	6.0	6.4
4.6. KAMU HİZMETLERİ	-0.2	0.2	0.3	0.5	0.5
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	3.0	5.0	5.0	5.2	5.6
6. İTHALAT VERGİLERİ	9.0	-5.5	5.0	3.0	4.2
7. GSYİH (1.....6)	3.6	3.8	5.0	5.0	5.5
8. NDAFG	132.8	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	3.8	3.8	5.0	5.0	5.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. TARIM	647.6	811.4	983.1	1,175.3	1,398.9
2. SANAYİ	1,064.7	1,292.3	1,540.8	1,818.2	2,135.1
2.1. Taşocakçılığı	80.1	96.0	110.8	126.1	142.4
2.2. İmalat sanayi	427.7	529.4	642.7	768.3	916.2
2.3. Elektrik-Su	556.9	666.9	787.3	923.9	1,076.6
3. İNŞAAT	511.7	612.7	707.6	804.8	913.3
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	8,198.9	9,881.5	11,469.7	13,194.5	15,132.1
4.1. TİCARET-TURİZM	2,280.6	2,841.8	3,374.1	3,925.8	4,574.9
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	1,269.6	1,532.2	1,791.6	2,063.2	2,363.8
4.1.2. Otel.-Lokanta	1,011.0	1,309.6	1,582.5	1,862.6	2,211.1
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	965.3	1,172.7	1,355.6	1,544.7	1,753.0
4.3. MALİ MÜESSESELER	887.7	1,042.6	1,187.8	1,335.3	1,497.8
4.4. KONUT GELİRLERİ	535.3	638.0	735.3	834.7	945.4
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	1,679.9	2,031.1	2,386.4	2,741.0	3,176.2
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,850.2	2,155.5	2,430.4	2,812.9	3,184.9
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	10,423.0	12,597.9	14,701.2	16,992.7	19,579.4
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,178.3	1,273.2	1,522.9	1,693.3	1,889.1
7. GSYİH (1.....6)	11,601.2	13,871.1	16,224.1	18,686.1	21,468.6
8. NDAFG	4.2	4.9	5.4	5.9	6.5
9. GSMH (7+8)	11,605.5	13,876.0	16,229.5	18,692.0	21,475.0
	GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAY (%)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. TARIM	5.6	5.8	6.1	6.3	6.5
2. SANAYİ	9.2	9.3	9.5	9.7	9.9
2.1. Taşocakçılığı	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
2.2. İmalat sanayi	3.7	3.8	4.0	4.1	4.3
2.3. Elektrik-Su	4.8	4.8	4.9	4.9	5.0
3. İNŞAAT	4.4	4.4	4.4	4.3	4.3
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	70.7	71.2	70.7	70.6	70.5
4.1. TİCARET-TURİZM	19.7	20.5	20.8	21.0	21.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	10.9	11.0	11.0	11.0	11.0
4.1.2. Otel.-Lokanta	8.7	9.4	9.8	10.0	10.3
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	8.3	8.5	8.4	8.3	8.2
4.3. MALİ MÜESSESELER	7.7	7.5	7.3	7.1	7.0
4.4. KONUT GELİRLERİ	4.6	4.6	4.5	4.5	4.4
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	14.5	14.6	14.7	14.7	14.8
4.6. KAMU HİZMETLERİ	15.9	15.5	15.0	15.1	14.8
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	89.8	90.8	90.6	90.9	91.2
6. İTHALAT VERGİLERİ	10.2	9.2	9.4	9.1	8.8
7. GSYİH (1.....6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
8. NDAFG	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ

	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
(Milyon ABD \$)					
1. Cari İşlemler					
1.1. Dış Ticaret					
1.1.1. İhracat	105.5	107.6	113.0	118.6	124.6
1.1.2. İthalat	1,557.2	1,677.1	1,811.3	1,956.2	2,132.2
Dış Ticaret Dengesi	-1,451.7	-1,569.5	-1,698.3	-1,837.5	-2,007.7
GSYİH'daki Payı (%)	-37.8	-41.3	-40.1	-39.1	-38.5
1.2. Görünmeyen İşlemler					
1.2.1. Turizm (Net)	739.4	796.2	859.8	920.2	972.7
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	999.9	1,022.7	1,070.0	1,139.3	1,205.6
Yüksek Öğrenim	694.8	743.4	795.5	851.2	910.7
TC Yardımları	167.3	178.6	165.7	172.5	178.8
Diğer	137.8	100.7	108.8	115.6	116.1
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,739.3	1,818.9	1,929.8	2,059.5	2,178.3
Cari İşlemler Dengesi	287.6	249.4	231.5	221.9	170.6
GSYİH'daki Payı (%)	7.5	6.6	5.5	4.7	3.3
2. Sermaye Hareketleri					
2.1. TC Kredileri	72.9	139.7	155.3	161.4	167.1
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	-1.5	5.5	15.0	18.4	23.3
Sermaye Hareketleri Dengesi	71.4	145.2	170.3	179.8	190.4
Genel Denge	359.0	394.6	401.8	401.7	361.0
GSYİH'daki Payı (%)	9.4	10.4	9.5	8.5	6.9
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-79.4	-82.6	-87.9	-92.9	-97.8
4. Net Hata ve Noksan	-279.6	-311.9	-313.9	-308.8	-263.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. Toplam Kaynaklar	10,736.1	12,965.5	15,342.5	17,810.5	20,772.5
1.1. GSMH	11,605.5	13,876.0	16,229.5	18,692.0	21,475.0
1.2. Dış Açık	-869.4	-910.4	-887.0	-881.5	-702.6
2. Toplam Yatırımlar	1,787.3	2,173.2	3,028.2	3,895.7	4,727.4
2.1. Sabit Sermaye	1,814.1	2,177.1	3,001.5	3,830.6	4,615.7
2.1.1. Kamu	227.7	276.8	567.8	840.9	1,073.4
2.1.2. Özel	1,586.5	1,900.3	2,433.6	2,989.8	3,542.3
2.2. Stok Değişimleri	-26.8	-3.9	26.7	65.1	111.7
2.2.1. Kamu	-1.6	-1.6	-1.6	-1.6	-1.6
2.2.2. Özel	-25.2	-2.3	28.3	66.6	113.3
3. Toplam Tüketim	8,948.8	10,792.3	12,314.3	13,914.8	16,045.1
4. Kamu Harcanabilir Geliri	2,492.5	2,799.2	3,056.2	3,341.3	3,656.9
4.1. Kamu Tüketimi	2,365.5	2,684.9	2,953.4	3,248.7	3,573.6
4.2. Kamu Tasarrufu	127.0	114.3	102.9	92.6	83.3
4.3. Kamu Yatırımı	226.1	275.2	566.3	839.3	1,071.9
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-99.1	-160.9	-463.4	-746.7	-988.5
5. Özel Harcanabilir Gelir	9,112.9	11,076.8	13,173.2	15,350.7	17,818.1
5.1. Özel Tüketim	6,583.2	8,107.4	9,360.9	10,666.1	12,471.5
5.2. Özel Tasarruf	2,529.7	2,969.4	3,812.3	4,684.6	5,346.7
5.3. Özel Yatırım	1,561.2	1,898.0	2,461.9	3,056.4	3,655.6
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	968.5	1,071.3	1,350.4	1,628.2	1,691.1
Özel Tasarruf Oranı (%)	27.8	26.8	28.9	30.5	30.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	2,656.7	3,083.7	3,915.2	4,777.2	5,430.0
	GSYİH'daki Pay (%)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. Toplam Kaynaklar	92.5	93.5	94.6	95.3	96.8
1.1. GSMH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1.2. Dış Açık	-7.5	-6.6	-5.5	-4.7	-3.3
2. Toplam Yatırımlar	15.4	15.7	18.7	20.8	22.0
2.1. Sabit Sermaye	15.6	15.7	18.5	20.5	21.5
2.1.1. Kamu	2.0	2.0	3.5	4.5	5.0
2.1.2. Özel	13.6	13.7	15.0	16.0	16.5
2.2. Stok Değişimleri	-0.2	0.0	0.2	0.3	0.5
2.2.1. Kamu	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2.2.2. Özel	-0.2	0.0	0.2	0.4	0.5
3. Toplam Tüketim	77.1	77.8	75.9	74.5	74.7
4. Kamu Harcanabilir Geliri	21.5	20.2	18.8	17.9	17.0
4.1. Kamu Tüketimi	20.4	19.4	18.2	17.4	16.6
4.2. Kamu Tasarrufu	1.1	0.8	0.6	0.5	0.4
4.3. Kamu Yatırımı	1.9	2.0	3.5	4.5	5.0
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-0.9	-1.2	-2.9	-4.0	-4.6
5. Özel Harcanabilir Gelir	78.6	79.9	81.2	82.2	83.0
5.1. Özel Tüketim	56.7	58.4	57.7	57.1	58.1
5.2. Özel Tasarruf	21.8	21.4	23.5	25.1	24.9
5.3. Özel Yatırım	13.5	13.7	15.2	16.4	17.0
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	8.3	7.7	8.3	8.7	7.9
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	22.9	22.2	24.1	25.6	25.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

**EK TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ
SEKTÖREL DAĞILIMI**

	CARI FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. Tarım	41.1	72.7	110.0	138.4	165.7
2. Sanayi	218.7	306.3	497.3	633.9	763.5
2.1. Taşocakçılığı	3.2	4.7	4.5	5.6	6.6
2.2. İmalat	130.4	199.1	185.4	230.8	275.2
2.3. Elektrik-Su	85.1	102.6	307.4	397.5	481.7
3. İnşaat¹	37.6	48.1	57.0	70.0	83.0
4. Hizmetler	1,516.8	1,750.1	2,337.1	2,988.3	3,603.7
4.2. Toptan Ve Per.Tic.	96.5	94.7	121.3	149.1	176.6
4.3. Turizm	110.3	205.7	283.5	356.7	427.2
4.4. Ulaştırma	116.0	146.1	294.5	368.9	443.8
4.5. Haberleşme	94.9	91.0	160.6	200.8	239.7
4.6. Mali Müesseseler	26.2	22.3	31.7	39.2	46.7
4.7. Konut Sahipliği	731.2	849.4	877.0	1,081.4	1,283.5
4.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	271.7	249.3	319.3	392.3	464.8
4.9. Kamu Hizmetleri	69.9	91.7	249.4	399.9	521.3
Toplam	1,814.1	2,177.1	3,001.5	3,830.6	4,615.7
	Toplam Yat. İçindeki Pay (%)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1. Tarım	2.3	3.3	3.7	3.6	3.6
2. Sanayi	12.1	14.1	16.6	16.5	16.5
2.1. Taşocakçılığı	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1
2.2. İmalat	7.2	9.1	6.2	6.0	6.0
2.3. Elektrik-Su	4.7	4.7	10.2	10.4	10.4
3. İnşaat¹	2.1	2.2	1.9	1.8	1.8
4. Hizmetler	83.6	80.4	77.9	78.0	78.1
4.2. Toptan Ve Per.Tic.	5.3	4.3	4.0	3.9	3.8
4.3. Turizm	6.1	9.4	9.4	9.3	9.3
4.4. Ulaştırma	6.4	6.7	9.8	9.6	9.6
4.5. Haberleşme	5.2	4.2	5.4	5.2	5.2
4.6. Mali Müesseseler	1.4	1.0	1.1	1.0	1.0
4.7. Konut Sahipliği	40.3	39.0	29.2	28.2	27.8
4.8. Serbest Mes.Ve Hiz.	15.0	11.5	10.6	10.2	10.1
4.9. Kamu Hizmetleri	3.9	4.2	8.3	10.4	11.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

**EK TABLO-7 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER
İTİBARIYLA DAĞILIMI**

	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1.Kamu Kesimi¹	227.7	276.8	567.8	840.9	1,073.4
2. Özel Kesim	1,586.5	1,900.3	2,433.6	2,989.8	3,542.3
Toplam	1,814.1	2,177.1	3,001.5	3,830.6	4,615.7
	GSYİH İçindeki Pay (%)				
	2016	TAHMİN	HEDEF		
		2017	2018	2019	2020
1.Kamu Kesimi	2.0	2.0	3.5	4.5	5.0
2. Özel Kesim	13.6	13.7	15.0	16.0	16.5
Toplam	15.6	15.7	18.5	20.5	21.5

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler dahil.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-8 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ

	2016	2017	TAHMİN		
			2018	2019	2020
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	245,828	250,857	259,623	266,963	272,987
İşgücü	126,463	128,451	132,818	136,537	140,360
İstihdam	118,387	120,999	125,513	129,301	133,342
İşsiz	8,075	7,453	7,305	7,236	7,018
İşgücüne Katılma Oranı (%)	51.4	51.2	51.2	51.1	51.4
İstihdam Oranı (%)	48.2	48.2	48.3	48.4	48.8
İşsizlik Oranı (%)	6.4	5.8	5.5	5.3	5.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-9 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	CARI FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2016	2017	HEDEF		
			2018	2019	2020
BÜTÇE GELİRLERİ	3,960.6	4,877.5	5,137.0	5,716.0	6,370.0
Dış Yardımlar	505.9	706.2	635.0	685.0	736.0
Türkiye Cumhuriyeti	505.8	706.0	635.0	685.0	736.0
Diğer	0.1	0.2	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	4,160.3	5,023.6	5,815.0	6,357.0	7,058.0
BÜTÇE DENGESİ	-199.7	-146.1	-678.0	-641.0	-688.0
FİNANSMAN	199.7	146.1	678.0	641.0	688.0
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	220.5	224.6	595.0	641.0	688.0
İç Borçlanma	-20.8	-78.5	83.0	0.0	0.0
	GSYİH İçindeki Pay (%)				
	2016	2017	HEDEF		
			2018	2019	2020
BÜTÇE GELİRLERİ	34.1	35.2	31.7	30.6	29.7
Dış Yardımlar	4.4	5.1	3.9	3.7	3.4
Türkiye Cumhuriyeti	4.4	5.1	3.9	3.7	3.4
Diğer	..	-	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	35.9	36.2	35.8	34.0	32.9
BÜTÇE DENGESİ	-1.7	-1.1	-4.2	-3.4	-3.2
FİNANSMAN	1.7	1.1	4.2	3.4	3.2
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	1.9	1.6	3.7	3.4	3.2
İç Borçlanma	-0.2	-0.6	0.5	0.0	0.0

Kaynak: Bütçe Dairesi

EK TABLO-10 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

	YILLIK ORTALAMA DEĞİŞİM	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM
	%		
2016	8.3	10.2	2.3
2017	15.1	14.7	7.7
2018¹	11.4	10.2	5.2
2019¹	9.7	9.2	4.6
2020¹	8.9	8.7	4.3

¹ Tahmin

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ
TEMMUZ 2018 - LEFKOŞA